

MÜCAHİD MÜRŞİDLER

2.
Baskı

DAVUT BAYRAKLI

mostar

MÜCAHİD MÜRŞİDLER

DAVUT BAYRAKLI

Gavs-ı Sâni
Şeyh Seyyid
Abdûlbaki
Elhüseyni (k.s.)
Hazretlerinin

Sadaka-i
Cariyesidir

mostar

mostar

Mostar Yayınları

Tarih Serisi : 2

yayin@semerkand.com

ISBN: 978-605-159-221-3

Yazar : Davut Bayraklı

Editör : Mehmet Erikli

Redaksiyon : Mümin Munis

Dini Tashih : Alaaddin Demirdal

İmla Tashihi : Nedret Topçu

Kapak : Erdem Özсарay

Çizimler : Büşra Duma

İç Düzen : Gökhan Özmen

Baskı : Sistem Matbaacılık

Davutpaşa Cad.

Yılanlı Ayazma Sok. No: 8

Davutpaşa/İstanbul

Tel: 0212 482 11 01

(yaygın dağıtım)

Şubat 2017, İstanbul

2. Baskı

© Bu eserin tüm yayın hakları

SemerKand Basım Yayın Dağıtım A.Ş. 'ye aittir.

GENEL DAĞITIM

POZİTİF
DAĞITIM

TÜRKİYE: Eyüpsultan Mah. Esma Sokak. No. 3 Samandıra-Sancaktepe-İstanbul
Tel: 0216 564 26 26 **Faks:** 0216 564 26 36 online satış: www.semerkandpazarlama.com

EROL
MEDIEN

AVRUPA EROL Medien GmbH Kölner Str 256 51149 Köln
Tel: 02203/369490 **Fax:** 02203/3694910 www.semerkandonline.de

DAVUT BAYRAKLI

1978 yılında Trabzon'un Of ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Ankara, Mersin ve Rize'de tamamladı. 2008 yılında, Kazakistan'da Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini 2010 yılında "Sezai Karakoç'un Şiir ve Şair Anlayışı" isimli teziyle aynı üniversitenin Türkoloji dalında yaptı. 2012 yılından beri *Mostar* dergisi editörlüğünü yürüten yazarın, yurt içinde ve yurt dışında makaleleri; *Edebîfikir*, *Mavi Yeşil*, *Kuyudaki Koro*, *Yılkı*, *Semer kand*, *Genç Okur*, *Skylife*, *Mostar* dergilerinde yazıları yayımlandı. Aynı zamanda Mostar Yayınları'ndan "*Konuşan Tarih*" isimli bir kitabı çıktı.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM.....	9
ÖNSÖZ	13
SENEGALLİ ŞEYH AHMEDÜ BAMBA.....	19
FRANSIZLAR'A KARŞI SAVAŞAN BİR SÜFÎ MÜCAHİD: EL-HAC ÖMER TÂL	29
BİNEĞİNİN EĞERİ TAHTI OLAN MÜCAHİD: EMÎR ABDÜLKADİR el-CEZÂİRÎ.....	45
FRANSIZLAR'IN KORKULU RÜYASI: ŞEYH MUHAMMED b. ALÎ es-SENÛSÎ	59
AFRİKA'DA MÜCAHİD BİR ŞEYH: OSMAN b. FÛDÎ ...	69
İTALYANLAR'I DURDURAN ÇÖL ASLANI: ŞEYH ÖMER el-MUHTÂR	77
CİHADA ADANMIŞ BİR HAYAT: SEYYİD AHMED ŞERİF es-SENÛSÎ	89
DİNİ ve ÇOCUKLARI İÇİN CİHAD EDEN BİR MÜRŞİD: ŞEYH SEYYİD HASAN.....	103
FİLİSTİN CİHADINA ADANMIŞ BİR ÖMÜR: ŞEYH İZZEDDİN el-KASSÂM	113
KAFKAS DAĞLARINDA BİR MÜCAHİD MÜRŞİD: ŞEYH ŞÂMİL	127

KAFKASYA'DA DİRENİŞİN SEMBOL İSMİ: ŞEYH MANSÛR.....	147
RUS ve ERMENİ ÇETELERİNE KARŞI SAVAŞAN BİR ŞEYH: ALVARLI EFE.....	159
GAZİ BİR MÜRŞİD: MUHAMMED DİYÂÜDDİN HAZRETLERİ	169

*Kutbü'l-Aktâb, Server-i Meşâyih,
Sultânü'l-Evliyâ ve Burhânü'l-Asfiyâ,
Hazret-i Sultan Hâce Ahmed Yesevî hazretlerinin
aziz ruhuna Fâtiha ile...*

TAKDİM

Tarihimizin bizden gizlenen bir yüzü var! Gizli bir yüz! Ecdadımızın, devlet kurucu ve sona doğru, düşman karşısındaki sebatkâr tavırlarını, yüksek seciyelerinin bir özelliği olarak tarif ve takdir eder, geçeriz. Ancak bu insanların ruh ve idrak ufuklarındaki gerçek müessir, bizlerden bilhassa gizlenmiştir. Bugün, elinizde tuttuğunuz bu kitap, işte saklanan bu mühim hakikate dikkatleri çekiyor. Ecdadımızın, itinayla bir medeniyet üst eşiği olarak yaşatmaya çalıştığı kardeşlik ve dayanışma duygularının kemal bulmuş hali, şüphesiz ki dergâhlarda yaşanmaktadır. Vaktiyle hâkim resmî ideolojinin, bizlere unutturduğu nice aydınlık ve öncü simaların yetiştiği mekânlardır dergâhlar. Paylaşmak, kendinden önce yol arkadaşlarını düşünmek ve varlığını, yine o varlığı bütünüyle borçlu olduğun medeniyete sunmanın köklü geleneği dergâhlarda edinilir.

Davut Bayraklı, bu eserinde, mâzinin buğulu aynasında yalnızca birer kutlu siluetten ibaret kalmış mücahid mürşidleri bizlere hatırlatırken, mühim bir görevi hakkıyla yerine getiriyor. Yakın ve uzak coğrafyalarda akan kanın

hulasasından, aydınlanma ikliminin o altın şafağını yükseltecek zatlar, kuşku yok ki mutasavvıflardır. Birilerini, daima “öteki” olarak görme anlayışı, her zaman ve zeminde daha büyük düşmanlıkları, ayrılıkları ve bitimsiz göz yaşlarını getirdi. Bu puslu ortamdan fayda devşirenlerin, genellikle dışarıdan birtakım belirsiz odaklar olması ise, işaret ettiği o kanlı ironiyle yüreklerimizi halen dağlıyor.

Ne var ki kitabî bilgi ve bu bilginin oluşturacağı empati kültürünün aydınlanmadaki yeri, toplumumuz tarafından yavaş yavaş da olsa yeniden görülmeye başlandı. Şunu anlamamız gerekir ki insanoğlunun hakiki aydınlanması, “öteki” algısının yok edilmesinde yatar. İşte bu noktada Davut Bayraklı, asırlar boyu kötülen ve miskinlikle suçlanan yakın dönem tasavvuf büyüklerinin mücadelesini, o acı ve usta anlatımıyla yüreklere kazımayı başarıyor. Bugünün kısır anlayışında, “öteki” olarak algılanabilecek nice şahsiyetin, gerçekte ne kadar âbidevî olduklarını bir bir görmek, önceden koşullanmamış her zihne gurur verecektir.

Davut Bayraklı, 18 ve 19. asırlarda şiddeti artan sömürgeci anlayışa karşı “sûfî direnişi”ni, çoğumuzun adını bir şekilde işittiği ya da iyi bildiği zatlar üzerinden izah ediyor. Kitabı okurken, tüm bu mücadele gücü ve muvaffakiyetlerin, ancak ve ancak, Allah dostlarına yakınlıkla elde edilebileceğini hissediyoruz. İşte o zaman, yakın mâzimiz Devlet-i Aliyye büyüklerinin, hayatlarının her döneminde, bir mürşidin manevi tasarrufunda bulunmaya ihtimam gösterdikleri hakikati geliyor aklımıza. Bu şekilde, daha önce hiçbir devletin, katliamlara başvurup, asimile etmeden, mutlak manada barış sağlayamadığı coğrafya-

larda, huzur ve istikrarın nasıl tesis edilebildiğini düşünüyor ve daha iyi anlıyoruz.

Sayfaların arasında soluksuz ilerlerken, kültürel değerlerimizi, “anı yakalamak” ve “anlamaya çalışmak” gibi iki sezgisel süreçle birleştirebildiğimizi de mutlulukla fark ediyoruz. Kimi büyülu dakikalarda beliren o tasavvufi idrak anı, saklı anlamların düşleriyle bir araya geliyor. O zaman cesaret ama nezaketle yaklaşılan bir sırrın eşiğinde hissediyoruz kendimizi. Davut Bayraklı’nın, akıl yüklü satırları arasından beliren mâzinin son ışıklarını doya doya izleyin. Baktığınız ufkun derinlerinde bir yerde, ilk anda göremeyeceğiniz bir sır olabilir! O halde önyargılarınızdan sıyrılın ve kelimelerin sihrine terkedin kendinizi.

Okay Tiryakioğlu

ÖNSÖZ

18 ve 19. yüzyıl, her türlü teknik imkân ile Batı sömürgeciliğinin İslâm ülkelerine hücum etmeye başladığı asırlardır. Öteden beri sömürgecilerin hedeflerinden biri olan Afrika kıtası da bu yüzyılda âdeta talan edilmiş, özellikle müslümanların yaşadığı topraklar parsel parsel kuşatma altına alınmaya başlamıştı. Batılı devletlerin sömürge yarışında işgale uğrayan topraklarda, müslüman halkların verdiği mücadelede tasavvuf ehlinin duruşu, Batı sömürü ve işgalinin seyrini etkileyen son derece önemli bir faktör olmuştur. Dergâhların sömürgeci karşıtı tavrı coğrafyanın geneline yayılmış ve işgale karşı güçlü bir halk direnişinin ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Sömürgeye karşı “sûfî direniş” olarak adlandırabileceğimiz bu başkaldırı ve cihad hareketleri, tabii olarak farklı tarikatlara mensup mürşidlerin önderliğinde devam etmiştir. Libya’da Muhammed es-Senûsî ve Şeyh Ömer Muhtâr, Somali’de Muhammed b. Abdullah, Sokoto’da Osman b. Fûdî, Sudan’da Muhammed b. Abdullah (Allah hepsinin sırrını mukaddes kılsın), Afrika’da cihad ve di-

renişin ilk akla gelen büyük isimleridir. Bu zatlar arasında sayılması gereken bir diğer isim de Cezayir’de yıllarca Fransız sömürge güçlerine karşı amansız bir mücadeleye girişen Emîr Abdülkadir el-Cezâirî hazretleridir [kuddise sırruhû]. Yine Kafkasya’da direnişi başlatan Şeyh Mansûr ve onun açtığı yolda Kafkas halkının direniş mücadelesini bayraklaştıran Şeyh Şâmil en önemli şahsiyetlerdendir.

Tam bir Haçlı kafasıyla sömürgecilik yarışı içerisine giren İngiliz, Fransız, Rus ve İtalyan güçlerinin bu yarışı Kafkasya, Kuzey Afrika ve Anadolu topraklarının kelimenin tam anlamıyla talan edilmesine, bölgede yaşayan halkın özgürlükleri ile birlikte her türlü zenginliklerini ve kültürel değerlerini kaybetmesine kapı açıyordu. Sömürüye, işgale ve her türlü tecavüze, haksızlığa, işkenceye karşı direnen bu coğrafyaların müslüman halkları, sayı ve teçhizat bakımından kendilerinden kat kat üstün işgalci güçlere karşı koyuyor, cihad ediyordu.

18. yüzyıldan itibaren güçlü bir şekilde başlayan bu mücadelenin ve cihad hareketinin arka planında var olan bir gerçek ise uzun yıllardır gözlerimizin önünde olduğu halde tarihten saklanmaya çalışıldı. Kuzey Afrika’dan Kafkasya’ya, oradan da Anadolu’ya uzanan sömürgecilğe karşı başkaldırı ve cihad hareketlerinin en önemli itici gücü, bölgede her zaman var olmuş ve halen de var olan tarikatlar ve zâviyelerdi. Tasavvufî hareketlerin cihad mücadelesinde ön ayak olması, müslüman halka bağımsızlık şuurunu ve ruhunu aşılması, halkın, cihada ve kendisine olan güvenini artırıyor, düşman karşısında manevi bir güç oluşturunuyordu.

Örnek verecek olursak Afrika'da doğup gelişen ve büyük hizmetler ifa eden Senûsî tarikatı, yetiştirdiği önemli simalarla Fransızlar'ın ve İtalyanlar'ın sömürgeci faaliyetlerine karşı uzun yıllar cihad mücadelesinde bulunmuş tasavvufî bir hareketti. Bu tarikat, başlangıçta Afrika'nın kuzey bölgelerinde, müslüman olmakla birlikte asırlar içinde dinin hükümlerini unutan halkların eğitilmesi için çaba harcamış, Afrika'nın iç bölgelerindeki yerlilerin İslâm'a girmesi için büyük gayret sarfetmişti. Yine Kafkasya'da, Ruslar'ın oryantalist bir bakış açısıyla "müridizm" diye adlandırdığı "gazavât" hareketi, bölge halkının özgürlük ruhunu yaşatmaya vesile oluyordu. Bu bölgelerin hepsinde işgal ve sömürüye başkaldıran, düşman karşısına çıkarak ilmiyle, malıyla ve canıyla cihad edenler tasavvuf önderleriydi. Bu müstesna insanlar, barış zamanında halkın manevi ve dinî eğitimiyle ilgileniyor, cihad zamanında da öne çıkarak bağımsızlık, din ve devlet uğrunda kendi insanını organize ediyor, onları cihada hazırlıyordu.

Özellikle son yıllarda ülkemizde tasavvuf ehlinin pasif, tasavvufun da insanı pasifleştiren bir özelliği olduğu vurgulanırken, hayatları ve cihadlarıyla tanıtmaya çalıştığımız bu güzide simaların bilinmesi, öğrenilmesi daha da elzem bir hale gelmiştir. Hakikatte tasavvuf ehlinin pasiflik şöyle dursun, en aksiyon insanları bünyesinde barındırdığı, müslümanların tembellleşmesine, pasifleşmesine müsaade etmediği gerçeği görülmelidir. Müslüman halkların ve coğrafyaların işgale uğradığı anda tekkeleriyle, müridleriyle ayağa kalkan mücahid mürşidler bu haki-katin en önemli delilidir. Aksi takdirde Ömer el-Muhtâr, Şeyh Ahmed es-Senûsî, Osman b. Fûdî, Şeyh Mansûr, Şeyh Şâmil, İzzeddin el-Kassâm gibi şahsiyetlerin hayat-

ları ve mücadelelerini nasıl izah edeceğiz? Allah onlardan razı olsun. Aslında meselelere tarafsız gözle bakıldığında görülecektir ki bugün tasavvuf ehlini pasif olmakla, müslümanları pasifize etmekle suçlayanların bizzat kendilerinin pasif bir halde oldukları, hayatlarının neredeyse hiçbir bölümünde cihada yanaşmadıkları görülecektir.

Bugün hâlihazırda müslüman coğrafyalarda devam eden işgal, zulüm, baskı ve şiddetin her türlüşü devam etmektedir. Yine bugün modern sömürgeci mantıkla mücadele eden bu tasavvuf kurumlarıdır. Bu gerçeklerin bilinmesi ve tarihin hafızasına hapsedilmemesi için yazdığımız eserimiz, ümit ediyoruz ki müslüman halkların ve coğrafyaların dünü ve geleceğı gibi ümmet açısından çok önemli bir meseleyle ilgilenen, bunu kendisine dert edinenlere bir yol açar.

Çalışmamızın kitaplaşmasında emeğı geçen Sulhi Ceylan'a, Mümin Munis'e ve dostlarımıza teşekkür etmeyi bir borç biliyorum. İnşallah bu kitapta ismi zikredilen güzide şahsiyetlerin hürmetine Allah Teâlâ bizleri affeder.

Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Davut Bayraklı

Şeyh Ahmedü Bamba
(kuddise sırruhû)

Senegal

Senegal, Senegal nehrinin güneyinde Batı Afrika'da yer alan bir ülkedir. Fransızlar'dan bağımsızlığını 4 Nisan 1960 yılında kazanan Senegal, 11. yüzyılda İslâm'la şeref-
lendi. 15. yüzyılda Senegal nehri kıyılarında Portekizliler'in bazı kolonileri vardı. İlk Fransız yerleşimi 1659 yılında St. Louis'de yapıldı. İngilizler çeşitli zamanlarda Senegal'e sömürge amacıyla saldırdı fakat 1840 yılında Fransa, Senegal'i işgal etti ve 1895 yılında Fransız Batı Afrika Kolonisi'nin bir parçası haline getirdi. 4 Nisan 1960 tarihinde bağımsızlığını kazanan Senegal, Afrika siyasetinde önemli bir rol oynadı. 2009 yılındaki nüfus sayımına göre yaklaşık 14 milyon olan nüfusun % 90'ı siyah ve müslümandır. Güneydoğusu dışında, oldukça düz ve alçak olan Senegal'in iklimi çok sıcaktır. Senegal'i çevresindeki diğer Afrika ülkelerinden farklı kılan özelliği ise Senegalli müslümanların neredeyse tamamına yakınının bir tarikatla mensup olmalarıdır. Ülkede en bilinen tarikatlar Ticânî, Kadirî ve Mürîdiyye tarikatlarıdır. Diğer Afrika ülkelerinde tarikatlar Senegal'deki kadar etkili ve geniş bir mürid kitlesine sahip değildir. Tarihî açıdan en eski tarikat Kadirî tarikatıdır ancak müntesipleri Ticânîler ve Mürîdiyye kadar çok değildir. Senegal'de en etkili ve yaygın tarikat kurucusu Ahmedü Bamba hazretlerinin olduğu Mürîdiyye tarikatıdır.

SENEGALLİ ŞEYH AHMEDÜ BAMBA

Senegal’de Mürîdiyye tarikatının kurucusu olan Ahmedü Bamba, büyük bir ilim ve fikir adamıydı. 1850 yılında Boal’da dünyaya geldiği M’Backé köyünü, büyük dedesi Mame Maram 1772 yılında kurmuştu. Âlim bir zat olan Mame Maram, kurduğu köyde Kur’ân-ı Kerîm ile dinî ve naklî ilimlerin okutulduğu bir medrese inşa ettirdi. Onun oğlu olan ve Senegal’in önde gelen dinî liderlerinden biri olarak gösterilen Mame Balla da bu medresede okudu ve dinî ilimlerde yükseldi. Mame Maram’ın ardından oğlu Mame Balla ise oğlu Momar’ı, Bamba’da, Ahmedü adında din ve fen ilimlerinde faziletli bir hocanın derslerine gönderdi. Momar, öğrenimini bitirip köyüne döndükten sonra doğan çocuğuna hocasının hatırasına istinaden Ahmedü Bamba adını verdi. Kaynaklarda Arapça isim zinciri Ahmed (Muhammed) b. Muhammed b. Habibullah şeklinde geçmektedir.

Maba Diakhu, Boal'da cihad hareketine başladığında Ahmedü Bamba henüz dokuz yaşındaydı. Bu arada Ahmedü Bamba'nın büyük dedesinin kurduğu M'Backé köyü bazı köylerle birlikte yıkıldı. Bu gelişmenin ardından babası Momar da ailesini yanına alarak Rip'te bulunan Porokhane köyüne yerleşti. Momar, köye yerleştikten kısa bir zaman sonra Mama Diakhu'nun güvenini kazandı ve onun açtığı Kur'an okulunda çocuklarının eğitimini Momar'a bıraktı.

1866 yılında Fransızlar'a karşı başlatılan direniş hareketinin lideri olan Lot Dior, memleketini terketmek zorunda kaldı. Maba Diakhu tarafından kabul edilen Dior, burada Bamba'nın babasıyla yakın bir dostluk kurdu. 1871 yılında yapılan anlaşma üzerine Dior, Cayor'un yöneticiliğine getirildi. Onun kadılık teklifini kabul etmeyen Momar, Patar köyüne giderek oraya yerleşti. Üç yıl kadar burada kaldıktan sonra, 1874 yılında Cayor'a gitti ve daha önce yıkılan köylerinin anısına orada M'Backé-Cayor adındaki köyü kurdu. Babasının 1880 yılında vefat etmesine kadar burada onun yanında kalan Ahmedü Bamba, Arapça, fıkıh ve Kur'an bilgisini derinleştirdi, ilim ve takvasıyla bölgede tanındı.

Tasavvufa Giriş

İlmi ve kişiliğiyle saygınlık kazanan Ahmedü Bamba, kendisine yapılan kadılık teklifini kabul etmez ve o dönemde Batı Afrika'nın en meşhur tarikatı Kadiriyye'nin halifesi olan el-Hâc Kamara'ya intisap eder. Bunun ardından meşhur Kadirî şeyhi Sidya'nın irşadından faydalanmak arzusuyla Moritanya'ya gider. Şeyh Sidya, kendisini

çok iyi karşılar. Ahmedü Bamba, onun yanında tasavvuf, akaid, Mâlikî fıkıhı ve *Sahîh-i Buhârî* okur. Eğitiminin ardından şeyhi, onu halifesi olarak Volof bölgesine gönderir. Ahmedü Bamba, bir Kadirî halifesi olarak Senegal'e döndüğünde Lot Dior'un, Fransız sömürgeci güçlerine karşı cihad hareketine başlamış olduğunu görür. Ancak kendisi uzlete çekilmek ve öğrencilerinin eğitimiyle ilgilenmek ister. Bu amaçla bir köy kurar ve müridlerinin eğitimiyle meşgul olur. Onun kurduğu köy, çevreden büyük bir ilgi görür ve ziyaretçi akınına uğrar. Bir süre yeni kurduğu köyde faaliyetlerine devam eden Ahmedü Bamba, daha sonra 1886 yılında Baol'a geçerek Tûbâ köyünü kurar ve oraya yerleşir.

Bu arada Fransız sömürge yönetimi, bölgede çıkan olaylar nedeniyle endişeye kapılınca Ahmedü Bamba, başşehir Saint-Louis'e giderek Boal ve Colof'ta ortaya çıkan siyasî olaylarla bir ilgisi bulunmadığını açıklar. Kendisinin fakir bir derviş olduğunu, tek gayesinin müridlerinin eğitimi olduğunu, bundan başka bir amaç ya da gaye taşımadığını her defasında dile getirmesine rağmen Fransız sömürge yönetimi, onu Boal tahtının iddiacısı olarak takdim eder. Bunun yanında mahallî yöneticiler de sömürge güçlerine, onun ve müridlerinin tehlike arzettiği yolunda asılsız raporlar sunar.

Fransızlar'ın devamlı kendisiyle ilgili bu tarz söylentiler çıkarması üzerine Şey Bamba, Colof'a geçerek kendisine Tûbâ adıyla yeni bir köy kurar. Kurduğu yeni köy de kısa zaman içerisinde ilgi odağı olur ve çevre bölgelerden akın akın ziyaretçiler gelmeye başlar. Etrafında bulunan talebe halkası da gün geçtikçe artmaya başlar. Hatta bazı

direnış liderleri ve mensupları Ahmedü Bamba'ya biat eder. Bu arada vergilerin ödenmemesi ve baş gösteren bazı karışıklıklar Fransız sömürge yönetimini iyiden iyiye rahatsız eder. Ortaya çıkabilecek bir cihad hareketinden korkan Fransız yönetimi, Ahmedü Bamba'dan müridlerini dağıtmasını ister. Ancak o bu isteği kesinlikle kabul etmez.

Bu gelişmeler üzerine Fransızlar, Ahmedü Bamba'yı 10 Ağustos 1895 yılında tutuklayıp Saint Louis'e götürür ve Gabon'a sürgün edilmesine karar verirler. Seyyid Ahmed es-Senûsî'nin Mersin'de bir hristiyan köyüne sürgün edilmesi gibi, Fransızlar da onu yedi yıl, yedi ay Mayombé adasında bir hristiyan köyüne sürerler. Sürgün yıllarını ilmî çalışmaları için bir fırsat bilen Ahmedü Bamba eserlerinin birçoğunu burada kaleme alır. 1902 yılında sürgün cezası bitince daha önce yapmadığı tarzda son derece ateşli vaazlara başlar. Bu ateşli vaazlar bağlılarının kısa sürede etrafında toplanmasına vesile olur.

Ancak onun bu hareketi Fransız yönetimini daha fazla korkutur ve ertesi yıl yeniden tutuklanmasına neden olur. Ahmedü Bamba'nın bu seferki sürgün durağı Moritanya olur. Şeyhleri sürgüne gönderilen müridler, 1906 yılında yer yer bazı şiddet olaylarına neden olan gösteriler düzenlerler. İstedikleri şey ise mürşidlerinin sürgünden geri dönmesidir. Gösteriler karşısında sıkışan yönetim, Ahmedü Bamba'dan müridlerine seslenerek onlara engel olmasını ister. Her ne kadar Ahmedü Bamba müridlerinden gösterilere katılanların kendisini ziyarete gelmemelerini istese de bu ona olan bağlılığın giderek artmasına neden olur. 1912 yılında sömürge yönetimi Ahmedü Bamba'yı önce Colof'ta bulunan Thie'ne köyüne, ardından da daha kolay gözetim altında tutabileceklerine inandıkları Diourbel'e nakleder.

Sömürge yönetimi, 1. Dünya Savaşı'nın yaklaştığı günlerde Ahmedü Bamba ile iyi ilişkiler kurmak ve onun bölgedeki otoritesinden, gücünden istifade etmek için müridlerinden Fransız askerî birliklerine asker seçimini kendisine bırakırlar. Sömürge yönetimi artık yumuşama politikası izlemeye başlar. Bunun nedenlerinden biri, tarikat mensuplarının yer fıstığı üretimindeki etkinliği ve bu etkinlik vesilesiyle ulaştıkları ekonomik gücü kendi menfaatlerine kanalize edebilme arzusudur.

Ahmedü Bamba'nın, her defasında kendisini ibadet ve tefekküre adayan bir kişi olduğunu ve rahat bırakılmasını istediğini dile getirmesi, var olan siyasî karışıklıklarla bir ilgisi bulunmadığını belirtmesi Fransız yönetimi tarafından görülmüş ve durumun kendilerine belirtilen raporlardaki gibi olmadığı geç de olsa anlaşılmaya başlanmıştı. Bu gelişmeler sonrasında Ahmedü Bamba ile ilişkilerini düzeltten Fransız sömürge yönetimi onu müslümanların din işleriyle ilgili şûra meclisi üyeliğine tayin ettiler. Hayatının son dönemlerinde birçok Mürîdiyye merkezi kuran Ahmedü Bamba, ibadet, ilim ve müridlerinin eğitimiyle ilgilendi. 1924 yılına gelindiğinde ise Tûbâ'yı resmen tarikatın manevi başkenti yapmayı arzu etti. Burada büyük bir cami inşa ettirmeyi de kararlaştırdı. 19 Temmuz 1927 yılında bu arzusunu gerçekleştirilmeden vefat etti ve Tûbâ'da defnedildi.

Ahmedü Bamba ve Mürîdiyye Tarikatı

Şeyh Ahmedü Bamba tarafından kurulan Mürîdiyye tarikatı Senegal'in manevi, sosyal ve ekonomik hayatındaki etkin bir tarikat, bir sivil toplum örgütüdür. Mürîdiyye tarikatının temelleri yolun kurucusu Ahmedü

Bamba'ya göre "eğitim, amel ve iyilik yapma", bir başka deyişle "hizmettir." Müridin ilk sorumluluğu Kur'an ilimlerini öğrenmesidir.

Ahmedü Bamba, müridin fıkıh bilgisini artırmasına büyük önem verir zira fıkıh bilgisini güçlendirmeden müridin yolda ilerlemesini sakıncalı bulur. Çünkü bilgi ve bilinç olmadan amel, hedefsiz ve değersiz olur. Müridin günlük rızık kazanılması için mücadele etmesi, nefis terbiyesi ve Allah yolunda hizmet Ahmedü Bamba'nın eğitim metodunun en önemli prensipleri olarak zikredilmektedir. Geleneksel medrese eğitimine önem veren tarikatın ikinci öğretisi ekonomik bağımsızlıktır. Bu, Mürîdiyye tarikatının en önemli prensiplerinden biridir ve doğru ibadet, Allah, Resûlullah ve Kur'an sevgisi için ön şart kabul edilir.

Mürîdiyye yolunun Senegal halkının hemen her katmanında müntesibi olduğu belirtilmektedir. Tarikatın merkez üssü Tûbâ şehridir. Şehrin merkezinde bulunan ve Ahmedü Bamba'nın ismini taşıyan cami, bugün bile başta dinî bayramlar, önemli günler ve gecelerde Senegalliler'in ilgi odağı oluyor. Mürîdiyye tarikatında, hem Kadiriyye hem de Ticâniyye'nin tesirleri görülmesine karşı Ahmedü Bamba, kendisine has bir evrâd da oluşturmuştu. Ahmedü Bamba açısından ilim tahsil etmek ve bedenlen çalışmak çok önemliydi. Dönemin şartları göz önüne alındığında Fransızlar'ın bölgeyi sömürgeleştirmesi nedeniyle Ahmedü Bamba, müridlerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve onları ekonomik olarak güçlü kılabilmek için "dara" denilen ekonomik çiftlikler kurmuştu. Bu çiftlikler sayesinde müridlerini Senegal ekonomisinde önemli bir yeri olan yer fıstığı üretimine yöneltmiş ve bu işte de büyük başarı kazanmıştı.

Sömürgecilerle İş Birliğini Reddetti

Ahmedü Bamba'nın, hayatı ve mücadelesine bakıldığında Fransız sömürgeciliğiyle doğrudan bir savaşa girmediği görülür. Fakat sömürge yönetimi onu kendileriyle iş birliğine girmesi için devamlı sıkıştırmıştır. Kendisine karşı oluşturulan baskı ve sürgünleri iş birliğine tercih etmesi de ülkede sahip olduğu nüfuzu sebebiyle başlı başına bir direniş oluşturmuş, sömürge yönetimine karşı başkaldırırlarda önemli rol oynamıştır. Ahmedü Bamba zâhidane yaşayan ve dinî tefekküre çok önem veren bir karaktere sahiptir. Onun dinî ve siyasî bir hâkimiyet arzusunun olduğu düşüncesi tamamen Fransız sömürge yönetiminin bir iddiası olarak görülmektedir. Ahmedü Bamba, hayatının sonuna kadar sömürge yönetimiyle iş birliğine yanaşmamış sadece vefatına yakın dönemde nisbî bir iş birliğine girmiş gözükmemektedir. Ancak Fransız sömürge yönetimine hiçbir zaman güvenmediğini de biliyoruz.

Ehl-i Sünnet ve Tasavvuf

Tasvuvî kaynaklara ve Ehl-i sünnet esaslarına vâkıf olan Ahmedü Bamba hayatı boyunca istikametten ayrılmamış, mezhepsizlik ve Vehhâbîlik gibi Ehl-i sünnet olmayan yolların ortaya çıktığı o devrede her işinde tasavvufî kaynaklara başvurmuştur. Yetmiş yedi yıllık yaşamı boyunca dinî tefekküre, zâhidane yaşama ve ilme önem veren Ahmedü Bamba özellikle sürgünde bulunduğu yıllarda yirmiden fazla eser kaleme almıştır.

el-Hac Ömer Tâl
(kuddise sirruhû)

FRANSIZLAR'A KARŞI SAVAŞAN BİR SÛFÎ MÛCAHİD: EL-HAC ÖMER TÂL

1794 yılında Senegal'in güneyinde bulunan Gidi bölgesinde doğan el-Hac Ömer Tâl, Futa Toro müslümanlarından büyük bir sûfî mücahiddir. Ömer Tâl, büyük bir âlim olan babasından Arapça ve ilk İslâm eğitimini aldı. Fıkıh ve tasavvufla yakından ilgilendi. Yirmi yaşlarındayken Moritanya'dan Batı Afrika'ya gelen sûfî tarikatlarla tanıştı. Ticâniyye tarikatına intisap edip halifelik aldı. 14 Şubat 1864'te şehid edildi.

Sömürge zulmüne uğrayan müslümanların yaşadığı her coğrafyada, esarete son vermek ve halkını bağımsızlığa kavuşturmak isteyen bir lider her zaman çıkmıştır. Özellikle Afrika kıtasında yaşayan ve İngiliz, Fransız, İtalyan güçlerinin sömürgeleştirme politikaları altında ezilen müslümanların tarihi böylesi liderlerle doludur. Af-

rika'daki sömürüye karşı cihad hareketlerinde her zaman tasavvuf ehli öne çıkmış, bölgede bulunan tarikat şeyhleri müslüman halkın haklarını korumuş ve savunmuştur. Afrika'nın bağımsızlık savaşı, müslüman halkın tasavvuf erbabı önderliğinde zulme ve zalime karşı gerçekleştirilmiş bir başkaldırı hareketidir dersek yanlış olmaz.

Batı Afrika'da, Fransız sömürgecilerine karşı cihad eden Ticânî tarikatı mürşidi, âlim ve mutasavvıf Ömer Tâl olarak da tanınan el-Hac Ömer de bu kahramanlardan biridir. Onun gerçekleştirdiği başarılarının ardında halkın sömürgeci Fransızlar'dan hoşlanmamasının da payı vardı. Ancak Ticâniyye tarikatının anlayışında bulunan cihad ruhu ve idarede aristokrasiye meydan vermeme düşüncesinin bu noktada en önemli etken olduğunu belirtmek gerekir. Dönem içerisinde yaygın olan köle ticareti de bu hareketin güçlü bir şekilde ortaya çıkmasını sağlamıştır. Böylesi bir ortamda Ömer Tâl'in ve Ticânî tarikatının bölgede yaşayan kölelere hürriyet vaat etmesi, özellikle putperestler arasında kendisine karşı teveccühün olmasını sağlamıştı.

Bu ana noktaları göz önüne aldığımızda Ömer Tâl'in ortaya koyduğu cihad hareketi ve bağımsız bir İslâm devleti düşüncesi, Fransız sömürgeciliğine karşı Batı Afrika'nın verdiği hürriyet mücadelesi daha net anlaşılır. Ömer Tâl'in mücadeleleri sonucunda hayalini kurduğu Batı Sudan'da bir İslâm devleti kurma düşüncesi neredeyse tamamlanmıştı diyebiliriz. Tüm Yukarı Senegal'e yayılmış olan bu mücadelenin belki de eksik olan tek yanı, bölgedeki diğer tüm hareketlerde de görülen "kalıcı bir teşkilatlanmaya dönüşememe" sorunudur.

Hayatı

Batı Afrikalı bir mürşid ve mücahid olan el-Hac Ömer'in tam adı Ömer b. Said b. Osman el-Fûtî et-Tûrî el-Kidivî'dir. el-Hac Ömer, yaşadığı bölgede Ömer Tâl olarak da tanınıyordu. Kendisi Ticâniyye tarikatı şeyhi olmasının yanında Batı Afrika'daki Tekrûr İslâm Devleti'nin de kurucusuydu. Kaynaklarda doğum tarihi olarak 1794 ve 1796 yılları verilmektedir.

Senegal'de, Futa Toro'da Podor yakınlarındaki Halvar'da doğdu. Ömer Tâl'in babası Said Osman, Kadiriyye tarikatına mensup bir zattı. Oğlunun ilk eğitimini de bizzat kendisi vererek ona Kur'an, Arapça ve diğer dinî ilimleri öğretmişti. Babasından aldığı bu eğitimden sonra Ömer Tâl, bölgedeki ilim merkezlerine seyahat etmiş ve çeşitli âlimlerden dersler almıştı. 1814 yılına gelindiğinde bugünkü Gine Devleti'nin Futa Calon bölgesindeki Satina şehrine yerleşti. Bu şehir onun hayatında önemli bir yerdi. Ömer Tâl burada, hayatına yön verecek olan tasavvufî düşünceler üzerine ciddiyetle eğildi ve derinleşmeye çalıştı. O dönemde Timbo bölgesinde irşad çalışmalarında bulunan Ticânî halifesi Abdülkerim b. Ahmed en-Nagel'e intisap etti.

Hac Seyahati

Maddi imkânları kısıtlı olan Ömer Tâl, bu engele rağmen hac görevini yerine getirmek arzusundaydı. Ancak bunun için kendisini destekleyecek zengin bir müslüman bulması gerekiyordu. Bu yüzden Fransızlar'ın kontrolün-

de bulunan St. Louis kasabasına gitti. Bu kasabada bulunan zengin tüccarlarla görüştü. 1825 yılında hacca gitmek için küçük kardeşi ve hanımının da içinde olduğu bir grupla yola çıktı. Bu hac ziyaretinde şeyhi ile bulaşacaktı fakat yolculuk sırasında âniden rahatsızlanınca geri dönmek zorunda kaldı. Ancak hac ziyaretinden vazgeçmedi ve iyileştikten sonra tekrar yola çıktı. Mürşidiyle bulaşacağı mekânları bir bir geçerek Mâsînâ'nın merkezi Hamdallahi'ye gelince şeyhinin vefat ettiğini ve Hicaz'da bulunan Şeyh Muhammed el-Gâlî'ye kendisi için bir mektup bıraktığını haber aldı.

Bugünkü Burkina Faso üzerinden Sokota'ya geçerek burada yaklaşık on ay kaldı. Fizan üzerinden Kahire'ye ulaştı ve burada resmî makamlarca karşılandı; kendisine maddi destek sağlandı. Binbir güçlkle devam ettiği yolculuğu 1827 yılında Mekke'ye vardığında tamamlandı. Mekke'de, şeyhinin kendisine mektup bıraktığı Ticâniyye tarikatının pîri Seyyid Ahmed et-Ticânî'nin halifesi Şeyh Muhammed el-Gâlî ile buluştu. Hac vazifesini yerine getirerek buradan Medine'ye geçti. Burada bir süre kaldıktan sonra Kahire'ye hareket etti. Kahire'de yine yol hazırlığı yapıp Kudüs ve Suriye ziyaretlerini gerçekleştirerek Kahire'ye geri döndü. Burada kaldığı süre içinde ilim adamlarıyla bir araya geldi ve onlarla ilmî meseleler üzerinde tartışmalarda bulundu. Ömer Tâl, 1829 yılında üçüncü defa hac yolculuğuna çıktı. Bu yolculuğun sonunda Şeyh Muhammed el-Gâlî kendisine halifelik verdi. Artık Ticâniyye tarikatının halifesi olan Ömer Tâl, hayatının geri kalan kısmında mücadele edeceği Batı Afrika'ya irşad faaliyeti için gönderildi.

Ahmed et-Ticânî'nin Bir Kerameti

Şeyh Muhammed el-Gâlî tarafından Ticâniyye tarikatı halifesi olan Ömer Tâl, 1830 yılında Kahire'den ayrılıp Bornu'ya geçti. Ancak Bornu emîri olan Muhammed el-Kanemî, onun gelişinden rahatsız oldu. Ortaya çıkan gerginlik emîrin onu öldürme düşüncesine kadar vardı. Bornu dışında Volof, Mâsînâ ve Segu'da da ondan rahatsız olup kendisini öldürmek isteyenler çıktı. Bu beklenmedik gelişmeler üzerine Ömer Tâl tam Bornu'dan ayrılmak üzereyken emîrin kendisine karşı olan menfi tavrı birden değişti. Emîr Muhammed el-Kanemî, Ömer Tâl'le dostluk kurarak onu kızıyla evlendirdi. Ancak Ömer Tâl bu gelişmeleri şeyhi Ahmed et-Ticânî'nin bir kerameti olarak gördü.

1832 yılında Sokota'ya geri dönen Ömer Tâl, hanımının vefat etmesi üzerine Bornu emîrinin diğer kızıyla evlendi. Sokota'da irşad faaliyetleriyle meşgul olup tarikatı yaymaya çalışıyor, bir yandan da Sokoto ordularıyla savaşa katılarak askerî bilgilerini geliştiriyor, bu alanda da tecrübeler kazanıyordu. Bu dönemde Ticânî hareketi onun çalışmalarıyla geniş kitlelere açılmasının fiilî cihadla mümkün olacağı düşüncesini benimsedi. Bornu Emîri el-Kanemî vefat edince, ortaya çıkan iç çekişmelerden uzak kalmak ve zihninde şekillenen cihad hareketini hayata geçirmek için ailesini de yanına alarak 1838 yılında doğduğu topraklara doğru yola çıktı. Sokota'da geçirdiği zaman ona tarikatı yayma, yönetimde tecrübe sahibi olma, bölge âlimlerinin cihad ve İslâm devleti üzerine yazdıklarını okuma imkânı sağlamıştı.

Ömer Tâl, ilk olarak Hamdallah'a geçti ve burada Şeyh Ahmed'in yanına giderek dokuz ay ikamet etti. Bu süre

zarfında kendisine bağlı bir cemaat oluştu. Yolculukları esnasında insanlar onu ziyaret edip kendisine bağlanıyordu. Ancak onun geçtiği yerlerdeki emîrlar de kendisinden rahatsız oluyorlar, Ömer Tâl'in maddi bir iktidar peşinde koştüğünü düşünerek varlığından rahatsızlık duyuyorlardı. Bazı emîrların kışkırtmaları zaman içerisinde sonuç vermişti ve Nijer ırmağını geçen Ömer Tâl, Segu'nun putperest Bam-bara kralı tarafından yakalanarak hapse atılmıştı. Ancak bu olumsuz durumdan da kısa zamanda kurtuldu ve kral hatasından dönerek onu bıraktığı gibi kendisine maddi yardımlarda da bulundu. 1840 yılında Futa Calon yakınlarındaki Timbo'ya gitti ancak İmam Yahya kendisini pek de iyi karşılamadı. İmam Yahya'nın vefatından sonra ortaya çıkan yönetim sorununda arabuluculuk yaptıysa da bir tarafın anlaşmayı bozması üzerine yanına müridlerini de alarak Timbo yakınlarındaki Cegunko'ya yerleşti. Burada hemen bir cami inşa etti ve irşad faaliyetlerine başladı. Ömer Tâl, Cegunko'da kaldığı beş yıllık süre içinde müridlerinin eğitimiyle özel olarak ilgilendi. Bir taraftan da ilmî çalışmalarına devam ederek daha önce yazmaya başladığı, Ticânî tarikatı ve kendi cihad düşüncesini içeren *Kitâbü'r-Rimâh* adlı eserini tamamladı. Yine ilk askerî hareketini de bu dönemde gerçekleştirdi.

Fransızlar'ı Endişelendiren Mürşid

Ömer Tâl çalışmalarına ara vermiyor ve yeni tasavvufu anlatmak için seyahatlere çıkıyordu. 1846 yılında Batı Afrika'da uyandırdığı tesiri görmek için bir seyahate çıktı. Yukarı Senegal'de bulunan Futo Toro'ya doğru gitti. Senegal ve Gambia'yı dolaşmayı da ihmal etmedi. Bu seyahatlerde vaazlar veriyor, müslümanları cihada teşvik edi-

yor, bölgede yaşayan putperestleri de İslâm'a çağırıyordu. Gambia ziyaretinin ardından kuzeye yönelerek Kayor'a, oradan da kuzeybatıya geçerek Pador'a gitti. Ancak onun bu faaliyetleri Senegal'de bulunan müstemlekeci Fransızlar'ı endişelendirmeye başlamıştı. Bunun üzerine Senegal valisiyle görüşerek huzuru bozacak çalışmalar yapmayacağına dair teminat verdi. Bu teminat üzerine Fransızlar endişelerini azalttılar. Ömer Tâl, henüz yeni yeni organize oluyor ve güç topluyordu. Böylesine hassas ve yorucu bir dönemden geçtiği için durumu iyi okuyor ve içinde bulunduğu zaman dilimi için Fransızlar'la mücadele etmenin akıllıca olmayacağını düşünüyordu. Henüz sömürgeci güçlerle baş edecek durumda olmadığını biliyor ama bunun için gerekli olan her imkânı da elde etmeyi istiyordu.

Fransızlar'la mücadele için zamanın henüz uygun olmadığını düşünen Ömer Tâl, Batı Afrika'da yaşayan putperest halkın üzerine eğilerek onların müslüman olmasına çalışırken, içten içe de bir İslâm devleti kurmanın hesaplarını yapıyordu. Bu yolda ilerleme kaydedebilmek için var gücüyle çabalarken, kendisinin amaçlarını hayata geçirebileceği en iyi yer olarak gördüğü Futa Toro'ya gidip buradaki tarikat şeyhlerini ve kabile reislerini ziyaret ediyordu. Ömer Tâl, çalışmaları içinde öncelikle bölgedeki problemlili kabileleri bir araya getirip onların barışmalarını sağladı. Artık binlerce müslümanın sürgündeki lideri olarak görülmeye başlanmıştı. Ancak geçmiş tecrübelerinden de yola çıkarak bu durumun bazı düşmanlıklara neden olabileceğini düşünüp buradan ayrıldı ve 1848 yılında Dingiray'a yerleşti. Dingiray'a gelince kaleler ve istihkâmlar inşa ettirerek olası savaş durumuna karşı hazırlıklı olmaya çalıştı.

Zaman Cihad Zamanı

1850 yılına kadar sistemli bir hazırlıkla çalışan, faaliyetlerini bilinçli olarak yapan Ömer Tâl, artık cihad zamanının geldiğini düşünüyordu. Özellikle Dingiray'daki son iki yılı, cihad hareketine başlayacağını sinyallerini veriyordu. Burada geçirdiği iki yıl boyunca her şeyi düşünüp tasarlamıştı. 1852 yılının Eylül ayı geldiğinde cihada başlamak için manevi işaret aldığını belirterek harekete geçti. Ordusunu müridlerinden kurmuştu ve hedefindeki ilk olarak Dingiray'ın kuzeyinde bulunan Calonkadugu Krallığı vardı. Tamba kralının Dingiray'a saldırması üzerine 1852 yılının Ekim ayında bu saldırıya karşılık vererek Tamba'yı kuşattı. Kuşatma yaklaşık olarak altı ay sürdü ve sonunda zafere ulaşan Ömer Tâl oldu. Şehri ele geçirip kralı kendi hâkimiyeti altına almayı başardı. Şehre hemen müslüman halkı yerleştirdi ve bunun ardından Batı Sudan'a yöneldi. Tamba'da iktidar el değiştirmiş, şehre müslümanlar yerleştirilmişti ve bu gelişmeler buradaki putperest halkın İslâm'a girmesine vesile olmuştu.

Cihad Yılı

1854 yılı Ömer Tâl için tam anlamıyla bir cihad yılıydı. Bu yıl Yelimane, Bambuk ve Farabanna'yı ele geçirmeyi başardı. Bambara Krallığı olan Karta'yı da yenmeyi başardı ve bu başarıdan sonra İslâm devletini kurdu. Bu zafer sonrasında şehirde bulunan putları ve tapınakları ortadan kaldırdı. Onların yerine camiler inşa edilmesini istedi. Yerli halk bu duruma tepki gösterse de sonunda Ömer Tâl'in dediği oldu ve şehirde İslâmî kurallar uygulanmaya başlandı.

Yine aynı yıl Fransızlar, St. Loire'den yola çıkıp Futa Toro'ya doğru harekete geçti. Bu gelişme üzerine Futa, Trarza, Valato ve Podor'un yerli idarecileri Ömer Tâl ile birlikte hareket ederek Fransızlar'a karşı onun yanında yer aldılar. Bölgede başarıyı getirecek en önemli adım olan ortak bir ordu oluşturulması kararlaştırıldı ancak yerel yöneticilerin her zamanki zafiyeti ortaya çıktı ve iktidarlarını kaybetme korkusuyla bu hayatî meseleye yanaşmadılar.

Cihad hareketine başlayıp kısa zamanda büyük ilerleme kateden Ömer Tâl, Orta Sudan ile Atlas Okyanusu arasında kalan, ticaret kervanlarının geçtiği bölgedeki Karta'yı ele geçirip bir İslâm devleti kurunca, Batı Afrika'da güçlü bir müslüman lider tipi olarak görüldü. Bu durum ise sömürgeci Fransız yönetimini ciddi şekilde rahatsız etti. Fransız sömürge yönetimi, Ömer Tâl'in varlığını tehlikeli olarak algılamaya başlamışlardı. Onlar için bu güçlü müslüman lider, Fransız sömürgelerinin geleceği açısından büyük bir sorun teşkil etmekteydi. Bunun yanında hristiyan faaliyeti yapan misyonerler için de Ömer Tâl tam bir tehlikeydi. Onun olduğu yerde istedikleri gibi rahatlıkla hareket edemeyeceklerdi.

Fransızlar'a Karşı Cihad

Hayatının her aşaması cihad hareketine dönüşen Ömer Tâl, 1857 yılında 25.000 kişilik bir orduyla bugün Mali Cumhuriyeti'ne ait Medine yerleşim bölgesindeki Fransız Kalesi'ne saldırıda bulundu. Ancak Senegal valisinin emrindeki Fransız ordusu kaleye yardım için gelince bölge onun için tehlikeli bir yere dönüştü ve uzaklaşmak zorunda kaldı. Daha sonra tekrar Malam'a saldırı

da yine başarılı olamadı ve geri çekilerek doğuya doğru yöneldi. Cihad hareketleri sırasında Dingiray, Bure, Segu, Karta ve Mâsînâ fethedildi. Ömer Tâl, 1856-1859 arasında üç yıl boyunca Fransız karakol ve müstahkem kalelerine saldırılarda bulundu. Bu saldırılarda zaman zaman başarılar da elde etti. Ancak savaş orantısız bir güç taşıyordu. Elindeki kuvvetler ve sahip olduğu silahlar hareket alanını kısıtlıyordu. Bazan da Fransız sömürge güçlerinin sahip olduğu silah üstünlüğü yüzünden ele geçirdiği kaleleri savunmakta zorluk çekiyordu. Mesela 1857'de Fransızlar'ın koruduğu Haso'ya saldırmış ve kaleyi düşürmüştü. Ancak Fransızlar'ın, daha üstün olan savaş gücü karşısında geri çekilmek zorunda kalmıştı.

Medine gibi başarısız saldırılar sonrasında durumunu değerlendirerek yaralarını sarmak ve yeniden teşkilatlanmak için doğuya doğru geri çekildi. Bu kez de sömürgeci Fransızlar boş durmadı ve Ömer Tâl'in çekildiği yerleri ateşe verdiler. Savaş ve mücadele için silah gereksinimini daha önce Fransız askerlerden sağlayan Ömer Tâl, Fransızlar'ın kendisine silah vermeyi bırakması üzerine alternatif çözümler aradı. Fransa'nın Senegal nehri boyunca kurduğu ticaret merkezlerini hedefleyerek bu bölgelere saldırılarda bulundu ve St. Louis'de Fransız sömürgesi altında bulunan müslümanları isyana teşvik etti. Onun bu hamlesi karşısında harekete geçen Fransız sömürge güçleri de Senegal nehri boyunca ileri karakollar kurdular ve Ömer Tâl'in hareket alanını daraltıp direncini kırarak güçsüz bırakmak için ona muhalif olan yerel yöneticilere destek verdiler.

Fransızlar'ın Yanlış Hamlesi

Ömer Tâl ile mücadele etmek için her türlü yolu deneyen Fransızlar yanlış bir hamle yaptılar. Fransız valisi, 1857 yılından itibaren St. Louis'de dinî eğitim iznini kısıtlayıp Fransız okullarına devam etme mecburiyetini getirdi ve müslümanların dinî kurumlarına müdahale etmeye başladı. Fransızlar'ın, dinî hayata dair yaptıkları bu yanlış hamle kendilerini destekleyen bölgenin müslüman idarecilerinden bir kısmının Ömer Tâl'in safına geçmesine neden oldu. Müslüman halk da kendilerine yapılan çağrıya olumlu yanıt vererek 1859 yılında Fransızlar'ın baskısına rağmen ürünlerini tarlalarda bırakıp göç etti.

Şehadet Zamanı

Mücadelesine devam eden Ömer Tâl, 1860'ın ortalarında ve 1861 yılının başlarında iki büyük saldırı daha düzenledi. Kendisine bağlı kuvvetlerle önce Niamina'ya, ardından da Segu'ya girdi. Segu'nun animist krallığını ortadan kaldırdı. Bu son saldırı beraberinde bazı problemler getirdi. Bölgede kuvvetli liderlerden olan Mâsînâ Emîri Ahmed, Ömer Tâl'in bu saldırılarından rahatsız oldu. Emîr, yıllardan beri putperestlere karşı mücadele ediyordu ve bu mücadelede kendisine biat eden bölgelerden biri de Ömer Tâl'in egemenlik sağladığı Segu'ydu.

Ömer Tâl, 1862'de Mâsînâ'nın merkezi olan Hamdallahi'yi ele geçirdi ve kendisini emîr olarak ilân etti. Ancak bu zafere rağmen bölgenin asayişini bir türlü sağlayamadı. Bölgedeki bazı küçük emîrlıklar de ona karşı bir araya gelmeye başladı. Özellikle Tinbüktü'de kazandığı başarıları hazmedemeyen Ahmed el-Bekkây ona karşı oluşan

muhalefette etkili rol oynuyordu. Bu gelişmeler sonucunda 1863 yılında Ömer Tâl'e karşı geniş bir isyan hareketi başlatıldı. Durumu kontrol altına almak isteyen Ömer Tâl, oğlu Ahmed'i Segu'da bırakıp isyanı bastırmak üzere ordusuyla harekete geçti. Sekiz ay boyunca bu isyan hareketleriyle mücadele etti. Ancak başarılı olamadığı gibi bu mücadele esnasında en önemli adamlarını kaybetti. Sonunda Degembere'de bir mağaraya saklanıp beklediği yardımın kendisine ulaşması için geri çekildi. Muhalifleri ise beklenen yardım ulaşmadan başladıkları işi bitirmek istiyorlardı. Bu yüzden Ömer Tâl'in saklandığı mağaranın bulunduğu alanı ateşe verdiler. Ömer Tâl, 14 Şubat 1864 yılındaki bu yangında şehid oldu. Onun yanarak şehid olmasından sonra yerine geçen oğlu Ahmed el-Kebîr el-Medenî, bir süre sonra babasının muhalifi Bekkay'ı ortadan kaldırarak Tinbüktü'yü de devletinin sınırları içine aldı. Ömer Tâl'in kurduğu İslâm devleti, Fransızlar'ın 1893-1894 yıllarında bölgeyi ele geçirmesine kadar varlığını sürdürdü.

Ömer Tâl, hayatı boyunca yoğun bir mücadele içinde yer almış ve pek çok güçlkle boğuşmak zorunda kalmıştı. Ancak bu zor koşullara rağmen birçok eser telif etmeyi de ihmal etmemiş önemli bir isimdir. Onun kaleme aldığı ve Ticânîyye tarikatının âdabını ile fikhî meseleleri ihtiva eden eserleri, bölgenin Fransızlar tarafından işgal edilmesinden sonra Fransa'ya götürülerek Paris'teki Ulusal Kütüphane'ye konmuştur. Mücahid bir mürşid olan ve ilim öğrenmekten, öğretmekten de geri durmayan Ömer Tâl'in bilinen belli başlı on üç eseri bulunuyor

Ömer Tâl, kendisinden önceki ve sonraki birçok mücahid mürşid gibi halkının bağımsızlığı için mücadele etmiş bir mutasavvıftı. O, sistemli ve disiplinli hareket ederek elindeki az kuvvetle ve sınırlı silahlarla Fransızlar'a karşı yıllarca mücadele etmişti. Ancak onun bu fedakâr mücadelesine karşı şehadeti, Fransızlar'ın elinden değil de bölgedeki konumunun tehlikeye girdiğini düşünen bir başka lider tarafından olması düşündürücüdür

Emîr Abdülkadir el-Cezâirî
(kuddise sirruhû)

BİNEĞİNİN EĞERİ TAHTI OLAN MÜCAHİD: EMÎR ABDÜLKADİR el-CEZÂİRÎ

Osmanlı Devleti'nin idarî yapısına bakıldığında üç temel madde görürüz. Asker, âlim ve bürokrat olarak tanımlayabileceğimiz bu yapıya daha sonraları irşadiyye dediğimiz tasavvuf ehli de eklenmektedir. Tasavvuf ehlinin bu yapıya dahil edilmesi Batılı bilim adamlarının da dikkatlerinden kaçmamış, hatta Alman tarihçi Franz Babinger de tasavvuf ehlinin dördüncü bir bölüm olarak Osmanlı Devleti'nin iktidar yapısı içinde ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Bunun yanında Osmanlı'da var olan vakıf ve loncaların, sosyal hayatı şekillendiren önemli kurumlar olduğunu düşünürsek, yukarıdaki tesbitin ne kadar isabetli olduğunu anlayabiliriz.

19 ve 20. yüzyıllarda sömürgeci Batı dünyasına karşı verilen mücadelelerde tasavvuf ehlinin ve dergâhlarının üstlendiği rol, din ve vatan savunmasında önemli bir

etken olmuştur. Bu yapıların içinden gelen ve doğal bir dayanışmayı ortaya çıkaran irade, bu doğal dayanışmayı fazladan güce dönüştürmüş, âdetâ ekstra bir güç olarak avantaja çevirmiştir. Ayrıca devletin zayıf düştüğü, askerî ve siyasî gücün zaafa uğradığı yerlerde İslâm milletinin varlığını koruma işini tasavvuf ehlinin üstlendiğini tarihî kayıtlarda da görüyoruz. 19. yüzyıl Afrika kıtasında da sömürgecilik faaliyetleri hız kazanmış ve bölge âdetâ bir kuşatma altına alınmaya başlamıştı. Batılı devletlerin sömürge yarışında işgale uğrayan bu toprakların ve orada yaşayan müslüman halkların mücadele tarihinde yukarıda değindiğimiz tasavvuf ehlinin ve dergâhların duruşu işin seyrini etkileyen en önemli faktör olmuştur. Bu bölgelerde ortaya konan sömürge karşıtı irade ve cihad anlayışı, coğrafyanın geneline yayılmış bulunan farklı tarikatların şiddetli karşı çıkışıyla gerçekleşmiştir.

“Sûfî direniş” olarak adlandırabileceğimiz bu cihad ve sömürgeye karşı başkaldırı hareketleri bir asırdan fazla süren bir zaman dilimi içerisinde çeşitli tasavvuf ehli önderlerin liderliğinde devam etmişti. Önemli liderlerin arasında sayılması gereken bir diğer isim de Cezayir’de yıllarca Fransız sömürge güçlerine karşı aman vermeden savaşan Emîr Abdülkadir el-Cezâirî idi.

Bugün dahi bağımsız bir Cezayir’den bahsedildiğinde akla gelen ilk isimlerden olan Emîr Abdülkadir el-Cezâirî, uzun yıllar Fransız güçleriyle savaşmış bir sûfî idi. Onun mücadelesi dünyada geniş yankı bulmuştu. Fransız şairi Victor Hugo, Emîr Abdülkadir hazretleri aleyhinde bir şiir kaleme almış, sonrasında ise onu öven satırlar yazmaktan kendisini alıkoyamamıştı. Friedrich Engels de Emîr Ab-

dülkadir'in mücadelesini kendi dar görüşü içinde değerlendiren "medeniyet karşıtı" bir direniş olarak gördüğü için eleştirmiş hatta emîr aleyhinde bir makale de yazmıştı. Ancak onların bu tavrı ve düşünce yapısı Cezayir'de var olan savaşın seyrini Emîr Abdülkadir'in değiştirmesini engelleyememiş ve Emîr Abdülkadir hazretleri on beş yıl boyunca Cezayir'i, Fransız askerlerine dar etmiştir.

Emîr Abdülkadir ve Ailesi

Emîr Abdülkadir el-Cezâirî b. Muhyiddin, 6 Eylül 1808'de Batı Cezayir'de Muasker şehrindeki bir zâviyede dünyaya geldi. Nesep bakımından soyu Hz. Hasan'a [radiyallahu anh] dayanmaktadır. Babası Muhyiddin Efendi, Kadirî şeyhi idi. Yine Emîr Abdülkadir'in dedelerinden olan Seyyid Muhammed Abdülkadir, Cezayir'in fethinde, Barbaros Hayreddin Paşa'nın yanında savaşmış bir kişiydi. Bu yüzden de Osmanlı sultanları bu aileye itibar göstermişti. Hâşim kabilesinin en nüfuzlularından olan ailesi, uzun yıllar Fas'ta ikamet etmiş, daha sonra Cezayir'in bir eyaleti olan Vahran Beyliği'ne hicret etmişti.

Emîr Abdülkadir ve İlmî Tahsili

Vahran'a yerleşen ailesinin burada yaşamaya başlamasından sonra dünyaya gelen Emîr Abdülkadir ilk tahsilini de burada almıştı. Daha küçük yaşta köklü bir din eğitimi almaya başlayan küçük Abdülkadir, ilk olarak Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyerek hafız olmuştu. Hafızlığının ardından tekke ve medresede eğitim almaya devam etmiş, bunların yanında at binmeyi ve nişancılığı da öğrenmişti. Gençlik yıllarında din ilimlerindeki başarısı, çevresindeki

insanları etkileyen hitabeti, İslâm tarihi üzerine olan geniş ve derin bilgisi, cesaret ve kahramanlığı ile dikkatleri üzerine çekmişti. Tefsir ve hadis âlimi olan emîr, ilim ve edebiyatla ilgilenen, tasavvufta yol katetmiş, amellerini aksatmayan takva sahibi bir zattı. Büyük babası ve babası da çevrelerinde zühd ve takvaları ile tanınan ve şöhrat bulan zatlardandı.

Emîr Abdülkadir'in Kişiliğı

Dost ve düşmanlarının hayranlığını kazanmış olan Emîr Abdülkadir el-Cezâirî, çevresinde zarif ve kibar biri olarak tanınıyordu. *Ana Britannica* ansiklopedisi onu, "Si-yah ve düzgün sakallı, ince ve kıvrak bedenli, orta boylu" olarak tarif eder. Şairliği ve söz söylemedeki gücü bilinen emîrin, bu yönüyle halkı arasında etkili ve heyecanlı konuşmalar yaptığını, onları heyecana getirdiğini yazarak aydın ve dindar bir kişi olduğunu belirtir. Dindarlığı, zarafeti, samimiyeti herkesin görebildiğı başlıca özellikleriydi. Dostlarının anlatımına göre gerektiğinde sert, gerektiğinde de yumuşak bir mizaca sahipti. Özellikle Fransız düşünürler, Emîr Abdülkadir'i, Cezayir'deki en büyük düşmanları olarak görseler de onun birçok güzel hasletini kabul ediyorlardı. Fransız Mareşal Solt da, "Günümüzdeki en büyük adam vasfını taşıyan sadece üç adam, üç kişilik vardır. Bunlar, Emîr Abdülkadir, Kavalalı Mehmed Ali Paşa ve Şeyh Şâmil'dir" der.

Emîr Abdülkadir ve Şeyh Şâmil Buluşuyor

Fransızlar daha Cezayir'i işgal etmemişti. Emîr Abdülkadir, işgalden üç yıl önce, yani 1827 yılında babasıyla

birlikte hac görevini yapmak için kutsal topraklara seyahate çıkmıştı. Bu seyahat esnasında Hicaz'a vardıklarında Kafkas Kartalı olarak bilinen Şeyh Şâmil [kuddise sırruhû] ile tanışmıştı. Bu sohbetler, Şeyh Şâmil'in hayatında ve mücadelesinde önemli bir yer tutmuştu. Yıllar sonra bu iki önemli sima yine hac vazifesi sırasında karşılaşacaklardı. Hac görevini tamamlayan Emîr Abdülkadir buradan ayrılarak Şam'a gider. Bir rivayete göre Şam ziyaretinde dönemin büyük velisi ve müceddidi olan Mevlânâ Halid-i Bağdâdî hazretlerini de ziyaret eder. Üç yıl süren bu seyahat sürecinde bir dönem Bağdat'ta kalır ve burada zamanının büyük şeylerinden olan Mahmud el-Geylânî'den Kadirî tarikati icâzeti alır.

Her Kimin Yanında Resûlullah [s.a.v] Olursa

Bağdat'ta Kadirî icâzeti aldıktan sonra Fransızlar'ın Cezayir'e girdiği haberini alan Emîr Abdülkadir, bu haber üzerine derhal harekete geçerek ülkesine döner. Ülkesinde halk, fazileti ve takvasıyla tanınan babasının etrafında toplanmıştır. Ancak babasının ilerleyen yaşından dolayı gözler onu arar ve 1832 yılında Abdülkadir "emîr" olarak seçilir. Etrafındaki insanların bu teveccühünü geri çevirmeyip görevi kabul eder ama daha hayırlı birinin bulunacağı bir zaman gelirse hiç tereddüt etmeden görevi devredeceğini de beyan eder. Emîr Abdülkadir, cihad meydanına çıkıp düşmana karşı savaşan, mücadele eden ilk kişi olma hakkını elde etmek için bu önemli görevi kabul ettiğini de sözlerine ekler. Kendisine özel olarak bir yüzük yaptıran emîr, yüzüğün üzerine bir beyit yazdırır: "Her kimin yanında Allah'ın resûlü olursa, aslanlar inlerinde onunla karşılaşsa ondan korkarlar."

Ve Cihad Zamanı

Emîr seçilince hemen mücadeleye başlayan Şeyh Abdülkadir, ilk iş olarak Fransızlar üzerine yürür ve Fransızlar'ı yenilgiye uğratar. 1833 yılında bir hamle daha yapar ve Telemsam'ı ele geçirir. Bu başarı sayesinde berberî aşiretleri arasında var olan nüfuzu daha da artar. Bir anda ortaya çıkan bu genç mücahide karşı, arka arkaya büyük kayıplar veren ve mağlubiyetler alan Fransızlar, şaşkınlıklarını bir süre üzerlerinden atamazlar. Sömürgeci güçlerin her zamanki gibi silah ve sayı çokluğuna güvenmeleri, karşılarında savaşan mücahidleri ciddiye almamaları kayıpların artmasına neden olur. Emîr Abdülkadir'in bir avuç mücahidi karşısında bocalamaya başlayan Fransız güçleri, durum raporları tutmaya başlarlar. Emîr için "zeki ve hızlı", "ne zaman, ne yapacağı belli olmayan bir düşman" gibi ifadeler kullanırlar.

General Bugeaud, Fransa'ya bir rapor gönderir ve bazı tesbitlerde bulunur. Raporda, Emîr Abdülkadir'in dehasını öven general, inancı sayesinde büyük bir itibar kazandığını ve bu itibarla da kitleleri Fransız güçlerine karşı harekete geçirdiğini yazar. Emîrin sıradan bir insan ya da alelâde bir lider olmadığına dikkat çeker ve çevresindeki müslümanların onu sevgi ve arzu ile beklediği, özlemle kucakladığı özel bir lider olduğunu da belirtir.

Düşmanlarının bile üstün vasıflarını görmezden gelemediği Emîr Abdülkadir, yıllarca süren mücadelesi içinde Fransızlar'a karşı bir an dahi tereddüt göstermeden savaşmıştır. Onun, düşmanlarını en çok ürküten bir başka tarafı da haftalarca uyumamasına rağmen kılıcını kınına sokma-

masıydı. O yüzden de, “Bineğinin eğeri, onun tahtıydı” sözü kendisi için söylenen en anlamlı sözlerdendir.

Fransız’ın Çaresizliği ve Sulh

Emîr Abdülkadir’in sıra dışı mücadelesi ve karizmatik kişiliğiyle mücadele etmekte zorlanan Fransızlar, sonunda kazanamayacaklarını anlayarak sulh isterler. 1834 yılında Fransızlar, karşısında çaresizliğe düştükleri emîr ile anlaşma yaparak onun liderliğini resmî olarak kabul ederler. Barışın getirdiği dingin ortamın meyvesini toplamak isteyen şeyh hazretleri, hemen iç sorunlara eğilerek muhaliflerinin üzerine yürür. Muhalifleri bastırarak gücünü arttırdınca 20.000 mücahidle Fransızlar’a karşı harekete geçer ve sömürgeci güçleri Makta’da ağır bir yenilgiye uğratır. Bu mağlubiyeti bir türlü sindiremeyen Fransız güçleri karşı saldırıya geçer ve bir yandan da sömürgeci mantığın her zaman yaptığı gibi kabileler arasına fitne tohumları ekmeye başlar.

Fransızlar, 1835 yılında büyük bir saldırı ile başkenti yakıp yıkar. Bu saldırıyla emîrin prestijine darbe indirmeyi başaran Fransızlar, yeniden derlenip toplanan mücahidler karşısında bir kez daha barış masasına oturmak zorunda kalırlar. 1837 yılında imzalanan Tafna Antlaşması ile Emîr Abdülkadir daha prestijli bir anlaşma yapmış olur ve Cezayir’in üçte ikisinde hâkimiyet kurar. Bu anlaşmanın ardından Emîr Abdülkadir tekrar güç toplamaya ve zayıflıklarını gidermeye başlar. Bu arada da Fransızlar’a güvenmediği için fırsat kollar. Bir müddet sonra emîrin beklediği gerçekleşir ve Fransızlar, Tafna Antlaşması’nı ihlal ederler. Bunun üzerine emîr, büyük cihad ilan eder ve tam

olarak hazır olmamasına rağmen Mitici üzerine saldırıya geçer. Burada Fransız koloni güçlerine ağır bir darbe indirir. Böylece durmuş olan savaş tekrar başlar.

Sömürgecinin Eski Usulü: Fitne

Eskisinden daha kanlı şekilde başlayan savaşa hazırlanan Fransız güçleri bir yandan ordularını modernize ediyor, bir yandan da kabileler arasına fitne tohumları ekerek emîri ve cihadı zayıflatmanın yollarını arıyorlardı. Bunun sonucunda Emîr Abdülkadir, hem Fransızlarla hem de sahte mehdîlerle mücadele etmek zorunda kalmaya başlamıştı. Yenilgilerin verdiği eziklikle karşı saldırıya geçen Fransızlar, 1839 yılında tekrar kanlı bir savaşa giriştiler. Üç şehri işgal ederek savaşı Cezayir'in her tarafına yaydılar. Emîr Abdülkadir de silah ve sayıca güçlü olan bu sömürge ordusuna karşı büyük çaplı saldırılara girmeden, tüfekli süvari birliklerinin kullanıldığı, düşmanın bunaltılmasını amaç edinen mücadele yöntemiyle cihada devam etti. Cezayir'de gereğinden fazla zaman kaybettiğini düşünen Fransızlar, kendileri açısından bir soruna dönüşen bu meseleyi kökten çözmek için bazı önemli hamlelere giriştiler. Öncelikle mücahidlere erzak giden ikmal yolları tutularak Emîr Abdülkadir'e bağlı yerler teslim olmaya zorlandı. Bu arada Cezayir'in tamamı işgal ediliyordu. Eldeki kalelerin birbiri ardınca düşmesi de mücahidlerin ümidinin kırılmasına neden oluyordu.

Emîr Abdülkadir'in Esareti

1843 yılında Fransızlar, Emîr Abdülkadir'in karargâhını basarak şahsî kütüphanesine kadar birçok şeye el koy-

dular. Bu arada ailesi de esir alınınca mücahidlerin moral gücü iyiden iyiye kırıldı. Giderek şiddetlenen çarpışmalar sonrasında Emîr Abdülkadir, Fas'a sığınmak durumunda kaldı. Ancak Fransız güçleri Fas ordusunu yenince Emîr Abdülkadir, arkasındaki bu desteği de kaybetti ve gizlice ülkesine döndü. Kısa bir toparlanma sürecinin ardından çatışmalar tekrar başladı.

1845 yılında bazı Fransız birliklerine üstünlük sağlamayı başarsa da her geçen gün sayısı artan ve yenilenen Fransız ordusu karşısında geri çekilmek zorunda kaldı ve sahraya kadar geriledi. Ancak sahrada da fazla duramayınca tekrar Fas'a ricat etti. Fransız ordusunun Fas güçlerini tekrar yenmesi üzerine 23 Aralık 1847 tarihinde "kader" diyerek teslim oldu.

Esaret Yılları ve Sonrası

Emîr Abdülkadir teslim olduktan sonra beş yıl Fransa'da esir hayatı yaşamak zorunda kaldı. Fransız kralı kendisine ilgi gösterip Fransız tebalığı teklif etse de emîr bunu kabul etmedi. 1. Abdülhamid döneminde Osmanlı Devleti'ne gelen emir, burada Bursa'ya yerleşerek ilimle meşgul olmaya başladı. Bursa'da kalırken yaşadığı deprem sonrasında Şam'a yerleşti. Şam'da da ilim ve irfanla ilgilendi. 1870 yılında tekrar hacca gitti ve iki sene kutsal topraklarda kaldı. Hac seyahati esnasında Mısır'a geçerek burada bulunan Şeyh Şâmil ile ikinci kez bir araya geldi. Tekrar Şam'a dönen bu büyük komutan 1883 yılında vefat etti ve Muh-yiddin İbnü'l-Arabî hazretlerinin türbesinin içine defnedildi. 1966 yılında kemikleri buradan alınarak Cezayir'deki el-Âliye Mezarlığı'nın şehidler bölümüne nakledildi.

Siz Misafirinizi Hapsettiniz!

Kral Louis-Philippe'in oğlu ve Cezayir Valisi Duc d'Aumele, Emîr Abdülkadir'e haber göndererek, "Misafirimiz olmaz mısınız? İster İskenderiye'de ikamet edin, dilerseniz Akkâ'da!" der Emîr Abdülkadir, yeniden güç toplayabilmek için mecburen bu teklifi kabul eder. Ancak vali, verdiği sözü tutmaz ve Emîr Abdülkadir'le birlikte sadık adamlarını tutuklayıp suçlu gibi Fransa'ya yollar, sonra da Toulon ve Amboise Kalesi'nde zindana attırır. Kral Louis-Philippe, "Başka bir ülkeye gitme arzundan vazgeç. Gel, aramızda asiller gibi yaşa!" teklifinde bulunur. Emîr Abdülkadir, kralın bu teklifini sert bir dille reddeder ve tokat gibi bir cevap verir kendisine: "Bütün Fransa'yı da verseniz, cübbemin üzerine mücevherler de dökseniz, tebaanız olmam. Siz misafirinizi hapsettiniz. Bunun utancı yapışacaktır yakanıza!"

Fransa'da ve Avrupa'da da Kahraman

Emîr Abdülkadir el-Cezâirî'nin Fransa ve Avrupa'daki ünü, öncelikle Fransa'ya karşı yürüttüğü direniş hareketinden kaynaklanıyordu. Gerek bu direnişin dönemin en büyük karasal askerî gücü karşısındaki başarısı, gerekse Fransa'nın hem "kuralsız bir savaş" (terörün kibarca söylenişi) yürütmesi hem de savaş dışında da sözünü tutmayan, centilmenlikten uzak davranışları Emîr Abdülkadir'e olan desteği ve ona duyulan sempatiyi artırmıştı. Uygarlık adına giriştiği katliamlar bir yana Fransa'nın yaptığı anlaşmalar ve verdiği sözlerle ilgili davranış tarzı en kibar şekilde "güvenliği onura tercih etmek" şeklinde ifade edilirken, verdiği sözleri tutan, yaptığı anlaşmalara sadık kalan ve ele geçirdiği esirlere iyi davranmasıyla bilinen Emîr Abdülkadir, Fransa da dahil olmak üzere Avrupa kamuoyu nezdinde kahramanlığı kabul edilmiş bir kişidir

Hristiyanların Hayatını Kurtaran Kahraman

Emîr Abdülkadir, Fransızlar'ın ve Osmanlı Devleti'nin iznini alarak Şam'a yerleşmişti. 1860'ta Şam'da olaylar çıkıp hristiyanlara saldırıldığında, Emîr Abdülkadir harekete geçmiş ve kendisiyle birlikte Suriye'ye göç etmiş olan çok sayıdaki silahlı adamı vasıtasıyla olaylara müdahale etmiş çok sayıda hristiyanın hayatını kurtarmıştı. Onun bu mücadelesi hem Osmanlı Devleti hem de Fransa tarafından takdirle karşılanmış ve kendisine ödüller verilmişti.

Şeyh Muhammed b. Ali es-Senûsî
(kuddise sirruhû)

FRANSIZLAR'IN KORKULU RÜYASI: ŞEYH MUHAMMED b. ALİ es-SENÛSÎ

Senûsî tarikatının kurucusu olan Muhammed es-Senûsî, Cezayir'de Vehrân vilayetine bağlı Müstegânim'de, 22 Aralık 1787 yılında doğdu. Doğduğu bölgenin İdrisî hanedanının kurucusu Seyyid İdris'e nisbeti dolayısıyla İdrisî nisbesini de kullandı. Seyyid Muhammed es-Senûsî'nin soyu Hz. Hasan'a [radiyallahu anh] ulaştığı için Hasenî olarak da anılıyor. Senûsî künyesi, kendisinden önce de ailesinin yaşadığı Tilimsân şehri çevresindeki Es-nûs dağından gelmektedir. Dedesi, babası, amcaları ve çok sayıda hanımın da ilimle uğraştığı bir ailede doğan Muhammed es-Senûsî, henüz iki yaşındayken babasını kaybetti. Babası Seyyid Ali, ilmî ehliyeti olan salih ve müttaki bir zattı. Atıcılık ve binicilikte de mahir olan bu zat yirmi beş yaşındayken vefat etmişti.

İlim Tahsili ve Tasavvufa İntisabı

Babasının vefatı üzerine bakımını üstlenen halası Seyyide Fâtıma'dan ilk eğitimini alan Muhammed es-Senûsî, halasını ilk hocası olarak kabul eder. Daha sonra Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyip hafızlığını yaptıktan sonra tefsir, fıkıh, akaid ve kelâm konularında temel eğitim aldı. Halasının vefat etmesine rağmen Kur'an, fıkıh ve hadis derslerine ara vermeden devam etti. Bu derslerin dışında Müstegânim ve Tilimsân gibi çevre şehirlerde bulunan medreselerde eğitimini sürdürdü. Bu medreselerdeki eğitimleri de bitirince daha ileri seviyede eğitim almak amacıyla Fas şehrine gidip meşhur âlimlerle tanışmak ve Karaviyyîn Medresesi'nde okumak istedi. Fas'ta medreseye başlayan Muhammed es-Senûsî, burada ferâiz, hesap, erbaîn, usturlabın, matematik, astronomi, hendese, tabiat ilimleri, musiki, nesep ve coğrafya ilimlerini tahsil etti. Fas'ta bulunduğu zaman dilimi içinde tanıştığı Fas ulemasından mümkün mertebe istifade etmeye çalıştı. Medresenin kütüphanesinde bulunan kitapları da elinden geldiğince tetkik etti. Fas'taki bu eğitim hayatında başarılı olunca, Faslı âlimler onun Karaviyyîn Medresesi'nde ders okutmasına izin verdiler.

Hayatı boyunca fıkıh ilmine ayrı bir önem veren Muhammed es-Senûsî, Mâlikî mezhebine bağlıydı. Onun tasavvufla ilgilendiği dönemler de bu yıllara denk gelir. Ticânî icâzetini bizzat tarikatın kurucusu Ahmed et-Ticânî'den, Derkâvî icâzetini de yine tarikatın kurucusu olan Derkâvî'den aldı. Bunlara ilaveten Kadiriyye, Şâzeliyye, Cezûliyye, Nâsiriyye ve Habibiyye tarikatlarına da intisap etti. Fas'ta kısa süre içinde çevresinde dikkat çeken bir kişi

olmuştu. Morocco kralı sarayda çalışmasını istediye de bu teklife sıcak bakmadı.

Kahire Ulemasıyla Tartışma

Kralın teklifini kabul etmeyen Muhammed es-Senûsî, 1819 yılında Hicaz'a gitmek için Fas'tan ayrıldı. Ancak önce doğup büyüdüğü memlekete giderek ziyarette bulunmak istedi. Memleketi Müstegânim'de üç yıl kadar kaldıktan sonra tekrar yola çıktı ve Büyük Sahra bölgesindeki bazı şehirlere uğradı. Dolaştığı şehirlerden Bûseâde'de iki yıl kalırken ilk evliliğini de burada yaptı. Tam bu sırada Fransa, Cezayir'i işgal etti. Fakat o, yoluna devam etmeye karar verdi ve daha doğuya gitmek için şehirden ayrıldı. Kahire'ye gitmeden önce Kâbis, Trablusgarp, Misrâte ve Bingazi'ye uğradı. Kahire'ye gelince burada dönemin ünlü âlimlerinin ilim meclislerine katıldı. O dönemde Kahire'de Ezher uleması ile sert tartışmalar yaşadı. Muhammed es-Senûsî, İttihâd-ı İslâm (İslâm Birliği) fikrini savunduğu için Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın tepkisini üzerine çekti. Ancak o, zaten Kavalalı'nın iktidarı alış biçiminden hoşlanmamıştı ve bu konuda da paşaya bağlı olan ulemayla fikir ayrılığına düşmüştü.

Mekke'ye Hicret

1830'un başlarından itibaren Kahire'de yaşayan Muhammed es-Senûsî, buradaki ikametine son vererek Mekke'ye yerleşti ve burada hadis dersleri alarak ilim çalışmalarına devam etti. Yirmi yıldır Mekke'de yaşayan ve İdrisiyye tarikatının kurucusu olan Ahmed b. İdris ile tanıştı ve kendisine intisap etti. 1837 yılında Mekke'de,

Ebûkubey's dağında bir zâviye açtı ve burada irşad faaliyetlerine başladıktan sonra Cezayirli hacılar ve Fransız işgalinden kurtulan Afrikalılar üzerindeki nüfuzu arttı. Bu gelişme üzerine ulema, Mekke şerifleri ve Osmanlı idarecileri Muhammed es-Senûsî'ye karşı mesafeli davranmaya başladılar. Kendisine karşı gösterilen bu tavır sonrasında Muhammed es-Senûsî, 29 Ocak 1840 tarihinde Mekke'den ayrıldı ve Kahire'ye gitti. Bu yıllarda Vehhâbîliğin kurucusu Muhammed b. Abdülvehhâb'ın görüşlerinden etkilendiğine dair rivayetler çıktı. Ancak gerçek olmayan bu iddiaların aksine Muhammed es-Senûsî, en çok Vehhâbîler'den ve onların fikirlerinden rahatsız olmuştu, hatta onlarla defalarca tartışmaya girmişti.

Mekke'ye hac için gelen Cezayirli hacıları, Fransız işgaline karşı çıkmaya yönlendirdiği için Fransızlar, Muhammed es-Senûsî'nin memleketine geçmesine engel oldular. Trablusgarp yolunda Osmanlı Valisi Ali Asgar Paşa, kendisine yakın ilgi gösterdi ve Bingazi ile Derne arasındaki bölgede zâviye inşa etmesine izin verdi. Paşa, takva ehli bir mürşid olduğunu bildiği Muhammed es-Senûsî'den bölgede bozulan sosyal düzeni yeniden tesis etmesini rica etti. Hatta onun irşad halkasına katılıp müridi oldu. Ali Asgar Paşa'nın kendisine mürid olması ve samimi tavırları üzerine şeyh hazretleri; şahsına gösterilen bölgede 1843 yılında Beyza Zâviyesi ile birlikte üç zâviye daha kurdu. 1846 yılında hac için yine Mekke'ye gitti ve hac görevini yaptıktan sonra ülkesine dönmeyerek uzun yıllar burada kaldı.

Muhammed es-Senûsî, 1854 yılında Trablusgarp'a döndüğünde Mısır sınırındaki Cağbûb'da büyük bir zâvi-

ye yaptırarak buraya yerleşti. Bu zâviyedeki ilk toplantısına çevredeki şehirlerde bulunan tüm halifelerini çağırdı. İki yıl gibi kısa bir zaman içinde, birkaç barakadan oluşan Çağbûb büyüdü ve yeni bir şehre dönüştü.

Batılı araştırmacılar onun Trablusgarp'a yerleşmesini Osmanlı idarecileriyle yaşadığı anlaşmazlıklara bağlamışlardır. Ancak Muhammed es-Senûsî'nin bu yer değişikliğindeki asıl neden, kendisinin belirlediği hizmet anlayışından kaynaklanmıştır. Osmanlı idaresiyle arasında sorun olmadığının bir başka kanıtı da Bingazi merkez zâviye şeyhi Abdürrahim Mahbub'u, 1856 yılında İstanbul'a ziyarete göndermesidir. Bu ziyaret Şeyh Mahbub'u bizzat Halife Abdülmecid karşılamış ve kendisi için resmî protokol düzenlemiştir. Ziyaret çerçevesinde yapılan görüşmeler sonrasında bir ferman yayımlanmış ve bu fermana göre, tarikatın varlığı Osmanlı'da en üst makam tarafından tanınmış oldu. Ayrıca zâviyelerin gelirleri vergiden muaf tutulmuş, Senûsî tarikatına bölgede vergi ve para toplama yetkisi de verilmişti. Var olan resmî belgelere bakıldığında da Muhammed es-Senûsî'nin hilafet makamına hayatı boyunca sadık kaldığını ve değer verdiğini söyleyebiliriz.

Kitap Tutkunu Bir Şeyh

Muhammed es-Senûsî, bir tarikat şeyhi olmanın yanında fıkıh ve hadis alanlarında da âlim bir zattı. Onun bir diğer özelliği de kitaplara karşı olan tutkusuydu. Mısır'daki ihvanı aracılığıyla Çağbûb'da fıkıh, tasavvuf, hadis, tefsir, felsefe, astronomi, tarih, edebiyat alanlarını içeren 8000 ciltlik geniş bir kütüphane kurmuştu. Çoğunluğu bugünkü Libya topraklarında olmak üzere Hicaz, Mısır,

Cezayir ve Tunus'ta yirmi iki zâviye açan Muhammed es-Senûsî, bu zâviyelerin tarihî hac yolu güzergâhında olmasına da ayrıca dikkat etmişti. Büyük Sahra bölgesinde açılan zâviyeler de göçebe topluluklar üzerinde büyük etki uyanmıştı.

Muhammed es-Senûsî, kurduğu her zâviyeyi öncelikli olarak bir eğitim merkezi, tüccarlar için bir konaklama yeri, bir ibadet mahalli ve etrafında ziraî faaliyetlerin yapıldığı bir mekân şeklinde tasarlıyordu. Eğitim noktasında da zâviyelere gelen halka örnek bir İslâmî hayatın nasıl yaşanacağı öğretiliyordu.

Muhammed es-Senûsî, İslâm dininin bilinmediği coğrafyalarda yaşayan insanları dine ısındırmak, müslüman olduğu halde İslâmî gelenekten kopmuş kabileleri yeniden İslâm'a döndürmek için büyük çaba gösterdi. Afrika'da Muhammed es-Senûsî ve müridlerinin çabalarıyla yaklaşık 5 milyon putperestin İslâm'ı kabul ettiği biliniyor. Kuzey Afrika ve Büyük Sahra Altı Afrika sultanlıklarında yaklaşık 50 milyon müridinin olduğu tahmin edilen Senûsî hazretlerinin etki alanının genişliği tartışılmaz bir hakikattir diyebiliriz.

Yaklaşık yirmi iki yıl boyunca tüm zorluklara rağmen irşad faaliyetlerinde bulunan Muhammed es-Senûsî, 7 Eylül 1859 yılında Cağbûb'da vefat etti ve buradaki zâviyeye defnedildi. Tarikat kurucusu bir sûfî olmasının yanında âlim ve teşkilatçı bir şahsiyetti. Bu özellikleri nedeniyle de kurucusu olduğu Senûsiyye tarikatı dinî, fikrî ve siyasî bir hareket olarak değerlendiriliyor.

Muhammed es-Senûsî ve Senûsiyye Tarikatı

Hayatı boyunca dini için mücadele eden Muhammed es-Senûsî, müslümanlar arasında rekabete, sataşmaya ve kavgaya yol açacak hiçbir tutum içine girmede ve kısır döngülerden her zaman uzak durdu. Çağbûb Zâviyesi bu tutumu nedeniyle İslâm ümmetinin, Batılı sömürgeci güçlere karşı merkezi oldu.

Genel olarak Senûsî zâviyelerinde, cuma günleri çeşitli askerî talim ve terbiye yapılırdı. Zâviyelerdeki talebeler, şeyhlerin gözetiminde atlara ve develere binerlerdi. Silah kullanmasını bilmeyenler tarikata alınmazdı. Bu özellikleri nedeniyle, topluma yön veren, sömürgeci işgal güçlerine karşı halkın direnişini sağlayan Muhammed es-Senûsî ve tarikatı siyasî alanda kazandığı başarılarla dindarların ilgisini çekti.

Cezayir’de, Fransız işgalci güçlerine karşı verilen tüm direniş ve isyan hareketlerinde belli başlı sorumluluk yine Senûsî tarikatına aitti. Muhammed es-Senûsî de Cezayirli-ler’in Fransızlar’a karşı yürüttüğü cihadda bilfiil yer aldı. Onun cihada olan katkısı, bizzat cephede savaşarak olmamıştı. Ancak ihvanın seferber edilmesini, Cezayirli müslümanlara cihad için lazım olan silahların temin edilmesini ve gerekli her türlü desteğin verilmesini sağlayarak cihadın devamını ve seyrini etkilemişti.

Muhammed es-Senûsî’nin Cezayir’de bulunan müridleri, cihadın içinde bilfiil yer alarak hem Fransızlar’a hem de işgale karşı koyuyorlardı. Bu mücadele devam ederken Hicaz’da bulunan Muhammed es-Senûsî de aradaki mesafeye ve Fransızlar’ın bölgeye intikalini engellemesine

rağmen müridleriyle sıkı bir iletişim kurmuştu. Bu iletişim sayesinde verdiği direktiflerle Cezayir'deki direnişi bileyledi ve müslümanları da aksiyoner olmaya sevketti.

Özellikle Cezayir'de başlatılan cihad hareketinde Fransızlar'ın en çok korktuğu tarikat şeyhleri ve sayıları 400'e yaklaşan zâviyelerdi. İşte bu zâviyelerden Muhammed es-Senûsî'ye bağlı olanlar yaptıkları faaliyetlerle Fransızlar'ın korkularının boş olmadığını göstermişlerdi. Senûsîler, silah ticareti, mühimmat sevkiyatı, tekkelerdeki silahlı eğitim ve karşılıksız olarak yapılan silah dağıtımları ile binlerce Cezayirli'yi silahlandırarak cihadın devamını sağlamışlardı. Muhammed es-Senûsî, kendi döneminde ortaya koyduğu bu sağlam alt yapı ile Afrika müslümanlarının umut ışığı oldu, çevresindeki insanlar da kendisine sarsılmaz bir güven besledi.

Şeyh Osman b. Fûdî
(kuddise sırruhû)

AFRİKA'DA MÜCAHİD BİR ŞEYH: OSMAN b. FÛDÎ

Sûfîlerin İslâm toplumunun inşa ve inkişafında büyük rolü olduğunu biliriz. Bu inşa ve inkişafa dair örneklerin izini daha ziyade kendimize yakın dönem ve coğrafyalarda süreriz. Fakat İslâm dünyasının her dönemi ve her köşesi için durum aynıdır. Nijerya'da fiilî cihada kadar uzanan bir mücadelenin lideri olan Şeyh Osman b. Fûdî [kuddise sırruhû] buna bir örnektir.

Tasavvuf büyükleri her dönemde, yaşadıkları coğrafyanın kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasî bakımdan yeniden şekillenmesinde önemli roller üstlenmişlerdir. İçinde yaşadıkları toplumun sorunlarına bigâne kalmayan bu önder insanlar kriz dönemlerinde topluma yeni bir yol çizmeye gayret etmiş, örnek yaşantıları ile müslümanları hayra ve Hakk'a yönlendirmeye çalışmışlardır. İslâm topraklarının genişlediği devirde yaşayan ilk dönem sûfîleri,

şan ve şöhretin olduğu saray kapılarından uzak durmuş, yöneticileri dünya hırsına ve tamahkârlığa karşı uyarmışlardır. İslâm ümmetinin sıkıntıya düştüğü dönemlerde ise şartlara göre her türlü mücadelenin içine girmişler, gerekli gördükleri noktada cihada kadar mümkün olan her seçeneği ümmetin selâmeti için kullanmışlardır. İşaret ettiğimiz bu hususa dair örnekleri daha ziyade kendimize yakın dönem ve coğrafyalardan biliriz ama İslâm dünyasının her köşesi için durum böyledir. Mesela Nijerya’da fiilî cihada kadar uzanan bir mücadelenin lideri olan Şeyh Osman b. Fûdî bu zatlardan biridir. Fudî hazretlerinin hayatını okuduğumuz zaman, ilim ve irfan ehli bir müminin hem kendi halkına hem de yaşadığı coğrafyaya hizmetine şahit oluruz.

İslâm Davasına Adanan Bir Ömür

Soyu, Peygamber Efendimiz’e [sallallahu aleyhi vesellem] dayanan Osman b. Fûdî, 1754 yılında Nijerya’nın kuzeyinde, Galmi şehri yakınlarında yer alan Maratta köyünde, dindar bir ailede dünyaya geldi. Babası Muhammed’e verilen ve Fulânî dilinde “âlim, fakih” anlamına gelen Fûdî unvanı ile tanındı. Babasının âlim bir zat olması Osman bin Fûdî’nin ilmî ve fikrî gelişimine çok büyük bir katkı sağlamıştı. İlk eğitimini babasından almış, bu süreçte İslâm’ın klasik eserlerini de okumuştur. Daha sonra bir kısmı akrabası olan âlimlerden fıkıh, hadis, tefsir ve Arap dili okudu. Ağadesli âlim Cibrîl b. Ömer’in yanında geçirdiği bir yılın sonunda tasavvufa intisap etti. Aynı dönemde ders vermeye başladı. Çıktığı ilim ve irşad yolculukları vesilesiyle adı duyuldu. Ehl-i sünnet’in görüşlerini tasavvufun takva ve heyecanıyla ifade etmesi, ateşli bir vaiz olarak tanınma-

sına neden oldu. 1780 yılında Kebbi ve Zamfara şehirlerinde beş yıl vaaz ve tebliğde bulundu. Öncelikli meselesi Resûl-i Ekrem Efendimiz'in [sallallahu aleyhi vesellem] sünnetini yaşamak, yaşatmak ve bid'atları ortadan kaldırmaktı. İçinde yaşadığı topluma baktığında olması gerekenle var olan hayat tarzı arasındaki boşluğu görüyordu. Bid'at ve hurafeleri var gücüyle bertaraf etmek için çaba sarfediyordu. Verdiği derslerde Kur'an ve Sünnet'e uygun İslâm'ı anlatıyor, bir taraftan da eserler kaleme alıyordu.

Batı dünyasında, Afrikalı insanların "yamyam" olarak tanıtılması, kültür ve medeniyetten mahrum kabileler gibi gösterilmeleri tam bir aldatmacadır. Bu aldatmacayı gören Osman b. Fûdî, İslâm'ın gelişi ve tasavvufun Afrika'ya girmesiyle bölgenin kültür, medeniyet ve ahlâk açısından sanıldığı gibi olmadığını bütün dünyaya göstermek istiyordu. Bunun için özellikle eğitim alanında gerçekleştirdiği çalışmalarla dönemin pek çok ülkesinden daha ileri olduklarını gösterdi. Fûdî'nin en önemli hizmetlerinden biri de kırsal kesimde yaşayan putperest Fûlânî ve Hevsâ kabileleri arasında İslâmiyet'in yayılmasına vesile olmasıdır.

On binlerin hidayetine vesile olan Şeyh Osman b. Fûdî'nin bu güçlü etkisi, kralın dikkatinden kaçmamıştı. 1789 yılında Nijerya yönetimi tarafından çağrılınca davete uyarak saraya gitmiş, ancak verilen hediyeleri kabul etmemişti. Bu hediyeler yerine İslâm'ı anlatmasına izin verilmesini, tesettüre karışılmamasını, meşru olmayan vergilerin kaldırılmasını istemişti. Kral, Osman b. Fûdî'nin bu isteklerini kabul etmiş, o da çalışmalarına bu doğrultuda hız vermişti.

Ne var ki 1797 yılında tahta çıkan Kral Nafata verilen bu izinleri kaldırmaya başlamış, sonradan müslüman olanların tekrar eski dinlerine dönmesini emretmişti. Kral bunnunla da yetinmeyip ülkesinde tesettür, sarık ve kafftan giymeyi de yasaklamıştı. 1803 yılında yönetimi devralan Kral Yunfa ise, tahta çıkmasına destek veren Osman b. Fûdî'ye başlarda yakın durmuş, ancak daha sonra onun nüfuzunu bir tehlike olarak görmüştü. Bu yüzden Osman b. Fûdî'yi öldürmeye kalkışmış, ancak başarılı olamamıştı. Müslümanların üzerindeki baskı silah zoruyla dinden dönmelerini sağlamaya kadar varınca, Osman b. Fûdî [kud-dise sırruhû] silahlı mücadeleye başladı. 1804 yılındaki çatışmada kralın birlikleri yenilince, Fûlânî ve Hevsâlı köylüler de Osman b. Fûdî'nin saflarına katıldılar.

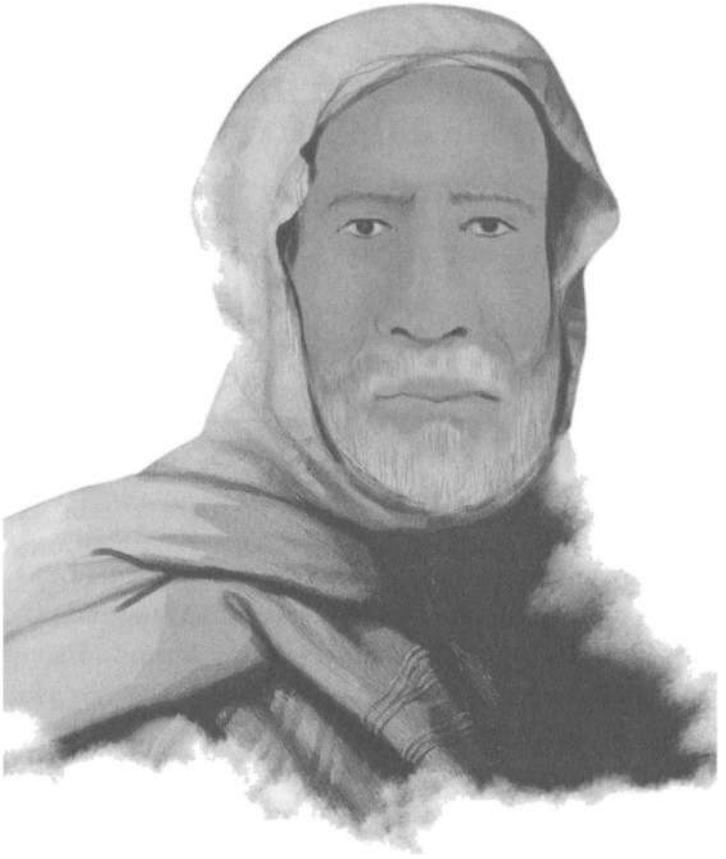
İslâm'ın savaş hukukuna harfi harfine riayet eden Osman b. Fûdî, 1812 yılında Sokoto İslâm Halifeliği'ni ilan etti. Bundan sonra cihad hareketini bizzat düzenlemekle birlikte aktif siyasetten el çekti. Ülkeyi ikiye ayırarak Batı eyaletlerini kardeşi Abdullah'ın, yeni fethedilen toprakları da oğlunun idaresine bırakıp Sifava'da ikamet etmeye başladı. Geri kalan ömrünü ilmî eserler yazmaya vakfedektekti. 20 Nisan 1817'de vefat eden Osman b. Fûdî'nin kabri Nijer, Çad ve Nijeryalı müslümanlar için halen önemli bir ziyaret yeridir.

Âlim ve Sûfî Bir İdareci

Osman b. Fûdî, büyük bir âlim ve mutasavvıf olması-
nın yanı sıra başarılı bir devlet adamı portresi de çizmiştir. Hocası Cibrîl b. Ömer'den Halvetiyye, Kadiriyye ve Şâzeliyye icâzeti almış, özellikle kendi etki alanı olan bölge-

lerde Kadirîliğin yayılmasını sağlamıştır. Fulfulde dilinde hikmet türünde şiirler de yazan Osman b. Fûdî [kuddise sırruhû], diğer eserlerinin tamamını Arapça kaleme almıştır. Arapça eğitim görmeyen âlimlerin yanlış fikirlerle ümmeti bid'ata sürükleyebileceğini ifade eden Fûdî, 150 civarında kitap ve risale kaleme almıştır. Bu eserlerin arasında çok sayıda tasavvuf kitabı olduğu bilinmektedir. Nijerya'da silah zoruyla müslümanlar üzerinde baskı kuran, İslâm'ın yaşanmasına engel olan yöneticilerin türemesi, Osman b. Fûdî'nin mücadelesini farklı bir mecraya taşımıştı. Etrafında toplanan ve savaş tecrübesi olmayan bir avuç samimi insanla koca bir orduya karşı mücadeleye girişmişti. Dört yıl gibi kısa bir sürede girdiği pek çok savaştan başarıyla çıkarak Afrika'nın en güçlü devletlerinden birini kurmuştu.

Mazlum Afrika'nın bağrında Fûlânîli bir âlim ve mürşid olan Şeyh Osman b. Fûdî [kuddisesırruhû], müminlere öncülük eden, halkın bütün sorunlarıyla doğrudan ilgilenen, onlara hem ahlâkî eğitim veren hem de şahsiyet kazandıran bir âlim, bir sûfî ve bir devlet adamıydı. 18. yüzyıla kadar genel olarak göçebe topluluklar halinde yaşayan, bu özellikleri nedeniyle de şehirleşemeyen ve bir devlet çatısı altında organize olamayan Fûlânîler sürekli zulme uğruyorlardı. Şeyh Fûdî, Fûlânîler'i bir devlet sahibi yapmakla kalmamış, müslümanların emperyalist Batılılar tarafından köleleştirilmesini de engellemişti. Osman b. Fûdî, kâmil iman sahibi olan bir rehberin bir toplumun hayatını nasıl etkilediğini, tarihin seyrine samimi bir müminin dokunuşuyla nasıl yön verebildiğini göstermiş örnek bir şahsiyet olarak yâdedilmeyi fazlasıyla hak etmiştir.

Şeyh Ömer el-Muhtâr
(kuddise sırruhû)

İTALYANLAR'I DURDURAN ÇÖL ASLANI: ŞEYH ÖMER el-MUHTÂR

Sömürge olmayı kabul etmeyen ülkelerin mücadele tarihine baktığımızda, kendi içlerinden çıkmış önemli isimlerin onurlu ve tavizsiz mücadeleleriyle karşılaşırız. Libya'nın 1911'de İtalyan işgaline karşı destansı direnişinde de karşımıza çıkan isim Ömer el-Muhtâr'dır. Halkının ve ülkesinin bağımsızlığı için tam yirmi yıl tam donanımlı İtalyan ordusuna karşı çöllerde mücadele veren bu büyük şehid, aynı zamanda bir Senûsî tarikatı şeyhidir. Bütün Allah dostları gibi Senûsî mürşidi Şeyh Ömer el-Muhtâr da [kuddise sırruhû] her yönüyle Allah Resûlü'nün ahlâkını örneklemiştir. Onun mücadelesi tasavvufun insanı pasifize ettiği, dünyadan el etek çektiirdiği iddiasının çarpıklığını açıkça ortaya koyar. Gerçekle hiç bağdaşmamasına rağmen bir slogan gibi tekrar edilen bu düşünceye karşılık tasavvufun insanı, bedeni ve ruhuyla ayakta tutan, nebevî usuller çerçevesinde başta kişinin nefsi olmak üzere dâimî

bir mücadeleye davet ettiğine şüphe yoktur. Evet, cihad öncelikle nefis ile yapılmalıdır. Çünkü kişinin nefesine karşı verdiği mücadeledeki başarısı, cihad sahasına kahramanlık olarak yansıyacaktır. Bu durumun en açık örneğini Şeyh Ömer el-Muhtâr'ın hayatında görmekteyiz. Onun hayatı ilim, irfan, mücadele, cihad ve şehadet ile süslenmiş bir hayattır.

Trablusgarp İşgal Ediliyor

Sultan 2. Abdülhamid Han'ın dirayetli siyaseti ve otuz üç yıllık hükümdarlığı "hasta adam" diye tabir edilen Osmanlı Devleti'nin ömrünü uzatmıştı. Yıkılmasına an meselesi gözüyle bakılan devleti, kudretli hükümdar ayakta tutmayı bilmişti. Sultan 2. Abdülhamid'in siyasî deha örneği hamleleri nedeniyle Trablusgarp'ı ele geçirmek isteyen İtalyanlar buna bir türlü imkân bulamamıştı. Dünyada bir sömürge yarışı başlamıştı ve sanayiini geç oluşturan İtalya, bu yarışta diğer sömürgeci devletlere göre biraz geri kalmıştı. İtalya bu geri kalmışlığın verdiği acelecilik hissiyle Trablusgarp'ı ele geçirmek ve sömürgeleştirmek istiyordu. İlk olarak karşılarına çıkan engel Sultan Abdülhamid'di. Onun tahtan indirilmesinden sonra birkaç ay içerisinde tamamen işgal edebilecekleri bir bölge olarak gördükleri Trablusgarp için artık bir mani kalmamıştı.

Mısır, İngiliz işgalindeydi. Osmanlı Devleti'nin deniz gücü neredeyse hiç yoktu. Bu gibi gelişmeleri fırsat bilen İtalya harekete geçmiş ve 1911 yılında Osmanlı hükümetine bir ültimat vererek Trablusgarp'a çıkartma yapmıştı. İtalyanlar iki hafta içinde bu işgali tamamlayacaklarını düşünüyorlardı. Sahadan gelen askerî raporlar da bu doğ-

rultundaydı. Ancak İtalyanlar'ın hesaba katmadıkları çok önemli bir şey vardı: Senûsî tarikatı ve Çöl Aslanı Şeyh Ömer el-Muhtâr.

İtalyanlar'ı Durduran Bir Yetim

Ömer el-Muhtâr, 1862 yılında Defne bölgesinde yer alan Butnân'da dünyaya geldi. İlk eğitimini babasından aldı. Bu eğitimin ardından tahsiline devam edebilmek için Senûsî şeyhlerinden Seyyid Hüseyin el-Garyânî hazretlerinin [kuddise sırruhû] yanına gitti. Bu arada babası vefat edince şeyhinin himayesine girdi. Tekkedeki eğitiminin ardından Cağbûb kasabasına gitti ve burada Senûsî hareketinin ikinci önderi Muhammed es-Senûsî hazretlerinin [kuddise sırruhû] yanında eğitimini tamamladı. Sekiz yıl kaldığı zâviyede zâhir ve bâtın ilimlerini tahsil etmiş, hareketin öncü isimlerinden biri olmuştu. 1897 yılında Osmanlı'ya tam olarak itaat etmeyen bir kabileye şeyh olarak gönderildi ve bu kabileyi kısa zamanda Osmanlı yönetimine yakınlaştırdı. Bu arada diğer kabilelerin aralarındaki sorunları çözmeye çalıştı ve bunda da başarılı oldu. Görevlendirildiği Ubeyd kabilesi ile özel olarak ilgilendi ve bu kabileyi cihad hareketinin öncü kuvveti olacak şekilde yetiştirdi. Şeyh Ömer el-Muhtâr [kuddise sırruhû] bu görevi sırasında isminin duyulmasına vesile olan bazı işler yapmıştı. Özellikle küçük çocuklara İslâmî eğitim vermesi, yolcu ve fakir insanlara ikramlarda bulunması, müntesiplerin kendi günlük işlerine yardımcı olması gibi çalışmalar adının kısa sürede duyulmasına neden oldu. 1911 yılında İtalyanlar'ın Trablusgarp çıkarması üzerine Ubeyd kabilelerinden yetiştirdiği ve 1000 kişiden oluşan mücahid birliği kurdu. Bu birlikle İtalyanlar'a karşı savaşmaya başladı.

Hatta ilk saldırıda bulunan kuvvetler arasında onun birliği de bulunuyordu. Ömer el-Muhtâr yirmi yıl boyunca yerli halkla dağlara çekilip, İtalyan kuvvetlerine karşı baskınlar ve saldırılar düzenledi.

1917 yılında direniş hareketinin kumandanlığına getirilen Ömer el-Muhtâr, Enver Paşa ve bazı Osmanlı subaylarından aldığı bilgilerle emrindeki gönüllüleri 100 ila 300 arasında değişen birliklere ayırdı. Kabileleri de üç ayrı bölgede teşkilatlandırdı. Her bir bölge için de ayrı bir kadi ve kaymakam seçti. Ömer el-Muhtâr'ın teşkilatlandığı bütün kabileler mücadelenin bu bayraklaşan ismine itaatte kusur etmiyorlardı. Trablusgarp Savaşı yıllarında, eğitim almaları için Enver Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği ve burada yetiştikten sonra geri dönerek direnişe katılan yerli subaylar da Ömer el-Muhtâr'ın safında yer alıyorlardı.

Çöl Aslanı

Ömer el-Muhtâr'ın 1923 yılında Mısır'a geçtiğini duyan İtalyanlar ona bir heyet gönderip geri dönmemesini istediler. Buna karşılık da kendisine bir köşk ve dolgun maaş vaat ettiler. Şeyh hazretleri bu teklifleri kabul etmeyince pusu kurdular, ancak Ömer el-Muhtâr bu saldırılardan kurtulmayı başardı. Ömer el-Muhtâr, 1929 yılından itibaren Cağbûb'dan gelen desteği kaybedince direniş hareketinde vur kaç taktiğine başladı. Artık sömürgeci İtalyanlar ve direnişçiler arasındaki çarpışmalar daha da şiddetlendiyordu. Rahîbe ve Akîretü'l-Matmûra'da çok şiddetli çatışmalar yaşandı. Bu çarpışmalarda İtalyanlar'a büyük darbeler vurulurken, Ömer el-Muhtâr'da bazı önemli adamlarını kaybetmişti.

1927 yılında Derne bölgesinde yapılan baskında İtalyanlar'ın bir taburu çok büyük zayıat verince, işgal altındaki bölgelerde zâviyeler ve camiler kapatılıp Senûsî şeyhlerinin tutuklanmasına karar verildi. 1923'ten 1929 yılına kadar bölgede yaşanan başarısızlıklar İtalya'da tepki ile karşılanmıştı. Sonraki altı yıl içerisinde bölgeye üç vali tayin edilmiş, ancak üçü de Ömer el-Muhtâr karşısında hiçbir varlık gösterememişti. 1927 ve 1929 yılındaki iki büyük baskın, İtalyan hükümetinin paniklediği bu dönemde gerçekleştirilmiştir. 1929'da bölgeye yeni atanan vali, halkın direnişe verdiği desteği mutlaka kesmeye kararlıydı. 6 Nisan 1929 yılında Muhammed Rıza es-Senûsî ve Şârif el-Garyânî, İtalyanlar adına Şeyh Ömer el-Muhtâr'a geleerek direnişten vazgeçmesini söylediler. İtalyanlar'ın her zamanki tekliflerini bu kez de onlar yapıyordu. Hicaz veya Mısır'a gidebileceğini ve kendisine istediği kadar para verileceğini söylüyorlardı. Ancak Ömer el-Muhtâr bir an bile düşünmeden bu teklifleri reddetti.

23 Eylül 1930 tarihinde İtalyanlar'la yapılan Kerisse çarpışmasında Ömer el-Muhtâr'ın yakın adamlarından Fudayl b. Ömer ve kırk kişi şehid oldu. Bu hadise onu zor durumda bıraksa da mücadeleye devam etmekte kararlıydı. Ömer el-Muhtâr'ın devam ettiği direnişe en büyük destek Mısır'dan geliyordu. Bölgeye atanan yeni vali Graziani bunu biliyor ve engellemeye çalışıyordu. Mısır sınırında yaklaşık 300 kilometrelik mesafeyi 2 m. yüksekliğinde ve 3 m. genişliğinde dikenli tellerle kapattırdı. Böylece mücahidlerin yardım aldıkları tek nokta da kapanmış oldu. Bu arada bölge halkını kamplarda toplayan vali, mücahidlerle halkın irtibatını da koparmış oldu. Kampların koşulları o kadar kötüydü ki buralarda tutulan halkın önemli bir

kısmı hastalık ve açlık yüzünden hayatını kaybetti. Geriye kalanların bir kısmı ise mücahidlerle görüştükleri gerekçesiyle idam edildiler. Berîka kampında iki yıl içinde 30.000’den fazla insan ölmüştü. Bu rakam, İtalyan kamplarında yaşanan facianın boyutlarını gözler önüne sermeye yeter.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen mücadeleden ve direnişten vazgeçmeyen Ömer el-Muhtâr, kendisine yapılan teslim olma çağrılarına direnişe devam mesajıyla cevap veriyordu. Tam donanımlı İtalyan ordusuna karşı Trablusgarp çöllerinde verdiği mücadelesi sebebiyle lakabı “Çöl Aslanı” olmuştu.

Ve Şehadet

11 Eylül 1931’de sahabiden Seyyid Râfî’in [radiyallahu anh] türbesini ziyarete giderken İtalyanlar’a esir düştü. Çarpışmada atı vurulmuş ve Ömer el-Muhtâr da yaralanmıştı. 15 Eylül’de yargılanan büyük lider idam cezasına çarptırıldı. 16 Eylül’de Sulûk kampında tutulan 20.000 kişinin gözleri önünde idam edilerek şehid edildi. Avrupa sömürgeciliğine karşı bir İslâm beldesini küffara çiğnetmemek için direnen ve yirmi yıl boyunca her türlü donanımına sahip İtalyan ordusuna kök söktüren Çöl Aslanı Ömer el-Muhtâr, bugün sömürgecilere karşı mücadele veren halklara örnek olmaya devam ediyor.

Mahkeme Tutanaklarından

Şeyh Ömer el-Muhtâr'ın çıkarıldığı mahkemede İtalyan hâkimle arasında geçen diyalogun bir bölümü şöyledir:

– İtalyanlar'a karşı niçin bu kadar şiddetle mukavemet ettin?

– İmanım için!

– Bu kadar az kuvvetle ve bu kadar az mühimmat ile bizi Trablusgarp'tan atabileceğini ümit ediyor muydun?

– Hayır!

– O halde ne elde etmeyi ümit ediyordun?

– Hiç! Ben imanım için dövüşüyordum ve bu bana yetiyordu. Geri kalanı Allah'ın iradesinde idi. Biz asla teslim olmayız. Ya kazanırız ya da ölürüz. Sizler bizden sonraki nesillerle de savaşacaksınız. Bana gelince, ben cellatlardan daha uzun yaşayacağım.

Düşmanın İfadesiyle Şeyh Ömer el-Muhtâr

Bilindiği gibi fazilet odur ki düşmanın dahi o fazileti tasdik ve takdir eder. Şeyh Ömer el-Muhtâr'ın fazileti, onun idam emrini veren İtalyan General Rodolfo Graziani'nin hatıralarında şöyle geçer: "O, dinine ait hiçbir şeyi ihmal etmeyecek ve dinini herhangi bir maddi menfaat karşılığında satmayacak kadar üstün bir kişiliğe sahipti. Dünyevî hiçbir çıkar peşinde olmayan bir kişiydi. Üstelik hayli fakir bir adamdı. Din ve vatan sevgisinden başka hiçbir dünyevî şeye mâlik değildi.

Ömer el-Muhtâr'dan İnciler

• Hüküm ve karar yalnız Allah'ındır. Sizin bu sahte ve uydurma hükmünüzün hiçbir geçerliliği yoktur. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn! [Biz Allah'ın kullarıyız ve sonunda ona dönücüleriz.]

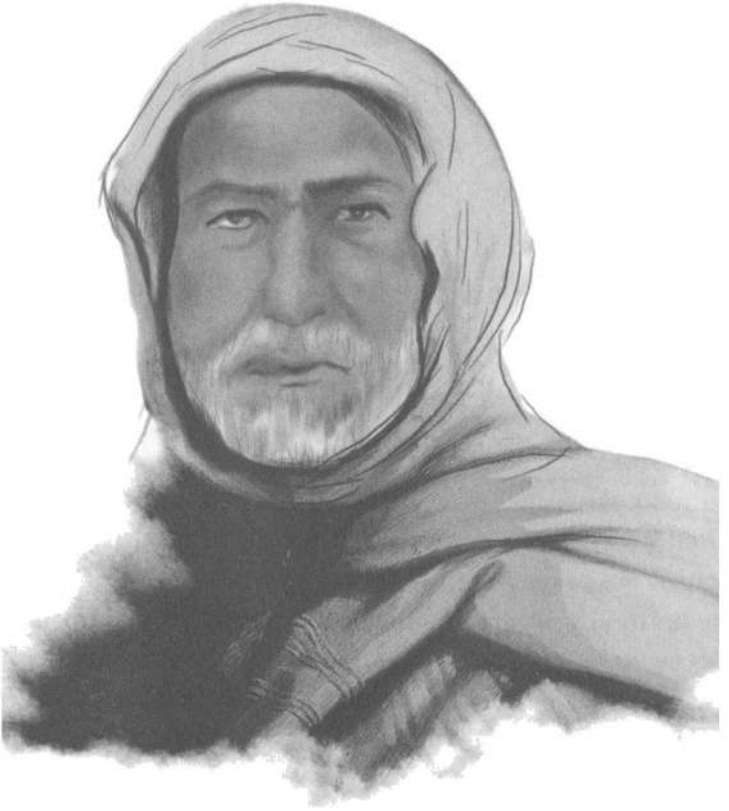
• Çocuklarınıza sütle birlikte Kur'an'dan öğütler verin. Boyları büyürken, kalpleri ve bakış açıları da büyüsün.

• Biz asla teslim olmayız. Ya kazanırız ya ölürüz. Bizden sonraki nesillerle de savaşıacaksınız. Bana gelince, ben cellâtlarımdan daha uzun yaşayacağım.

• Ben kazâ ve kadere inanıyorum. Allah'ın benim hakkımda takdir ettiklerine razıyım.

• Hâkim, mücahidlere cihadı durdurmalarını emreden bir emirnâme yazması halinde Ömer el-Muhtâr'ı beraat ettirmek ve ülke dışına sürgüne göndermek istedi. Bunun üzerine Ömer el-Muhtâr, şu meşhur sözlerini söyledi: "Her namazda Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de [sallallahu aleyhi vesellem] O'nun resûlü olduğuna şahadet eden parmaklarım, asla yanlış bir şey yazamaz! Bizler teslim olamayız. Ya kazanırız ya da ölürüz!"

Seyyid Ahmed Şerif es-Senûsî
(kuddise sirruhû)

CİHADA ADANMIŞ BİR HAYAT: SEYYİD AHMED ŞERİF es-SENÛSÎ

19. asırda elindeki tüm teknolojik imkânlarla İslâm topraklarına saldıran Batılı güçlerin hedefinde olan coğrafyalardan biri de Afrika idi. İngiliz, Fransız ve İtalyan güçlerinin sömürgeleştirmek için âdeta yarış içerisine girdiği bu bölge her gün talan ediliyordu. Kendilerinden kat kat üstün güçlerle toprakları işgale uğrayan ve talan edilen Afrika halkı bu sömürgeci güçlere karşı mücadele ederek cihadda bulunuyordu. İşte bu mücadelenin ve cihad hareketinin arka planında tarikatlar ve zâviyeler bulunuyordu. Tasavvufî hareketlerin cihad mücadelesini sürdürmesi halkın kendine olan özgüvenini artırıyor ve kendisinden sayıca üstün olan düşman karşısında manevi bir güç oluyordu.

Afrika'da doğup gelişen ve büyük hizmetler ifa eden Senûsî tarikatı da yetiştirdiği önemli simalarla Fransızlar'ın ve İtalyanlar'ın sömürgeci faaliyetlerine karşı uzun yıllar cihad mücadelesinde bulunmuş tasavvufî bir harekettir. Senûsî tarikatı, Afrika'nın kuzey bölgelerinde müs-

lûman olmakla birlikte asırlar içinde dinin hükümlerini unutan halkların eğitilmesi için çaba harcamış, Afrika'nın iç bölgelerindeki yerlilerin İslâm'a girmesi için büyük gayret sarfetmişlerdi. Muhammed b. Ali es-Senûsî hayatını dinden uzaklaşan toplumu bid'atlardan vazgeçirmeye adanmış, kurduğu zâviyeleri Kur'ân-ı Kerîm ve diğer dinî ilimlerin öğretildiği merkezler haline getirdi. Tarikatın kurucusu Muhammed b. Ali es-Senûsî ile birlikte Ahmed Şerif es-Senûsî hareketin en önemli simalarındandır. Hatta Ahmed Şerif es-Senûsî, İngiliz, Fransız ve İtalyan güçlerine karşı savaşması ve bu savaşlarda önemli başarılar kazanmasıyla bir adım daha öne çıkmıştır. Hayatını emperyalizmle savaşmaya adanmış Ahmed es-Senûsî, bütün İslâm dünyasında saygı gören, takdir edilen bir isimdir. Onun bu özelliğinden dolayı İngilizler, İtalyanlar ve Fransızlar neredeyse bir asır boyunca kendilerine kök söktüren Senûsiyye tarikatına ve Ahmed Şerif es-Senûsî'ye düşmanlıklarını açıkça ortaya koymuşlardır.

Seyyid Ahmed Şerif es-Senûsî

Seyyid Ahmed es-Senûsî hazretleri, Senûsiyye tarikatının merkez zâviyelerinin bulunduğu Çağbûb'da 1873 yılında doğdu. Soy olarak seyyid olan Ahmed es-Senûsî, Senûsiyye tarikatının kurucusu olan Muhammed b. Ali es-Senûsî'nin torunudur. Babası da Senûsî hareketinin önderlerinden olan Muhammed Şerif'tir. Ahmed es-Senûsî, ilk olarak babası ve amcası Muhammed es-Senûsî'den dinî eğitimini aldı. Bunların dışında yine Senûsiyye tarikatının önde gelen âlimlerinden ders gördü.

Her türlü silah kullanmakta maharetli olan Ahmed es-Senûsî, orduların sevk ve idaresinde de başarılıydı. Tarikatın merkezi Cağbûb'dan Kufra'ya taşınırken amcası tarafından kendisine önemli görevler verildi. Ahmed es-Senûsî, Sahrâ bölgesinde o dönemde yürütülen cihad hareketleri içinde yer aldı. Amcası Muhammed es-Senûsî'nin 1902 yılında vefat etmesiyle cihad hareketinin sorumluluğunu üzerine aldı. Bu arada tarikatın üçüncü şeyhi konumuna geldi. Kendisi iyi bir eğitim almış, mücadeleci bir kişiliğe sahipti. Büyük âlim Nedvî'nin yorumuna göre tasavvufî cihadı birleştirmenin en parlak örneklerinden biriydi.

Din Hayatımızdır, Onsuz Hayat Olamaz

Hayatı cihad ve mücadeleyle geçen Ahmed es-Senûsî'ye göre müslümanların gücünü kıran ve şevketini yıkan, düşmanları üstün kılan en büyük sebep İslâm'ı ihmal etmektir. Yapılan işlerin ve ihmallerin neticesi olarak bu durumun müslümanlara acı bir ders verdiğini söylüyordu. Ona göre bu halden çıkış yolu ise müslümanların kendilerini ıslah etmesinden geçiyordu. Ahmed es-Senûsî, "Yoksa büyük zaferin bize hazırladığı gayeye ulaşmak müyesser olmaz. Din neyimizdir? Din hayatımızdır, onsuz hayat olamaz" demektedir.

Cihad Hareketi

Fransızlar'a karşı cihada başlayan Seyyid Ahmed es-Senûsî, Kânim'in işgali üzerine harekete geçer. İşgale karşı tekrar Senûsî saflarına katılan Vedây sultanı ile birlikte cihad ederken ilk başlarda Fransız sömürgeci güçlerine

karşı başarılar elde eder. Seyyid Ahmed es-Senûsî'nin kazandığı bu başarıları üzerine Fransız güçleri tekrar daha geniş bir hareket başlatırlar ve 1906 -1907 yıllarında Bilma, Kavar, Ayn Kelek'e saldırılar düzenlerler. Fransızlar'ın bu saldırılardaki maksadı Seyyid Ahmed es-Senûsî'nin Vedây'daki etkinliğini kırmak ve onun oradaki gücünü azaltarak cihad hareketine ağır bir darbe vurmaktır. Bu düşüncelerinde de kısmen başarılı oldular ve saldırılar sonucunda Ahmed es-Senûsî'nin etkinliğini azalttılar. Bu arada bölgede var olan Senûsiyye tarikatının zâviyeleri de işgalci güçler tarafından yakılıp yıkıldı.

Fransızlar'ın saldırılarıyla ağır kayıplar veren Senûsî kuvvetlerinin bir diğer önemli kaybı da siyasî güçlerini kaybetmeleriydi. Bu gelişmelerin ardından Seyyid Ahmed es-Senûsî yeni bir hamlede bulundu ve Fransızlar'ın tüm çabalarının Senûsî hareketine yönelik olmadığını asıl saldırı amacının İslâm'a olduğu konusunda Osmanlı hükümetini bilgilendirerek uyardı. Girişimleri sonucunda destek alan Ahmed es-Senûsî, Kufra kaymakamının liderliğinde Borku'da düzenli bir ordu oluşturdu.

Yön Değiştiren Cihad

Fransızlar'a karşı mücadele için çalışmalar yapan Ahmed Şerif'in cihad hareketi 1911 yılında ortaya çıkan gelişmeler üzerine yön değiştirdi. 1911 yılına kadar dokuz sene süreyle Fransızlar'la cihad ediyordu ve bu cihad hareketi içinde de önemli başarılar kazanmıştı. Ancak 1911 yılının Eylül ayında İtalyan güçlerinin Trablusgarp'ı işgal etmesi üzerine Ahmed Şerif, cihad mücadelesinin ağırlık merkezini Fransızlar'dan İtalyanlar'a doğru kaydırды. Ortaya

çıkan yeni gelişmelerle Tobruk, Bingazi ve Derne İtalyan işgalci güçlerince ekim ayında işgal edildi. İlk saldırılar sırasında sahil kesiminde bulunan Osmanlı garnizonları iç bölgelere doğru çekilmek zorunda kaldılar. Ahmed Şerif, Banino'da bir toplantı düzenledi ve oluşturulan kuvvetlerin başına Bingazi'deki Senûsî Zâviyesi şeyhi Ahmed el-Îsevî getirildi. Bu arada yerli halk da Senûsî ihvanlarıyla birlikte Mısır'dan Derne bölgesine gelen Enver Paşa gibi bazı Osmanlı subayları tarafından eğitime başlandı. Enver Paşa ve yanındaki subayların verdiği eğitim ilk meyvelerini verdi ve 1912 yılının Mart ayında Bingazi'ye saldıran Senûsî güçleri İtalyanlar'ı zor duruma düşürdü. Bu arada Enver Paşa ve beraberindeki birlikler de Derne'yi hedef alarak büyük bir saldırı düzenlediler.

Balkan Savaşları ve Hayal Kırıklığı

Trablusgarp'ta yürütülen cihad hareketine katılan Enver Paşa ve Osmanlı subayları savaşın seyrini değiştirmeyi başarmışlardı. Ancak 1912 yılında Balkan savaşları başlayınca Osmanlı Devleti zor durumda kaldı. Eylül 1912 yılında İtalyanlar'la müzakere için masaya oturuldu ve ekim ayında Uşi Antlaşması imzalandı ve Osmanlı Devleti Libya'dan çekilmek zorunda kaldı. Osmanlı tarafında bu gelişmeler olurken, 1912'nin başından beri tüm anlaşma tekliflerini reddeden ve Osmanlı hükümetini devamlı uyarıp işgal edilen topraklardan çekilmeden İtalyanlar'la barış görüşmesi yapılmamasını isteyen Ahmed Şerif es-Senûsî büyük bir hayal kırıklığı yaşadı. Ahmed Şerif'in yaşadığı hayal kırıklığını gidermek için Cağbûb'daki zâviyeye gelen Enver Paşa, Osmanlı'nın Trablusgarp'tan çekilme nedenlerini bir bir izah ettiyse de kendisini ikna edemedi.

Ahmed es-Senûsî, bu görüşmede Enver Paşa'ya, yapılan anlaşmanın kendilerini bağlamadığını ve ortaya çıkan bu durumu kesinlikle kabul etmeyeceğini söyledi.

Daha sonraki süreçte yazışmaları da kendi adına yapmaya başladı ve böylece İtalyan işgalci güçlerine karşı ortaya koydukları direnişi kendileri ve Senûsî tarikatı adına yürüteceğini göstermiş oldu. Bununla da yetinmeyerek bölgedeki zâviye şeyhlerine ve kabile liderlerine mektuplar yazdı; İtalyanlar'a karşı yürütülecek cihad için her zaman savaşa hazır olmalarını istedi. Bunun yanında Osmanlı Devleti'ne ve İslâm ülkelerine de mektuplar yazdı ve mücadelelerinde kendilerine acilen yardımda bulunmalarını istedi. Ahmed es-Senûsî'nin mektupları ve istekleri İslâm dünyasında geniş bir yankı buldu. Ancak bu yankının geri dönüşü beklendiği kadar olmadı ve az bir tıbbî yardımın dışında kendilerine gözle görünür bir yardım ulaşmadı.

Direniş Hareketinin Kumandanı Ahmed es-Senûsî

Balkan savaşlarının patlak vermesi üzerine bölgeden ayrılan Enver Paşa ve Osmanlı subaylarının ardından direniş hareketin kumandanlığını üzerine alan Ahmed Şerif es-Senûsî, kısa bir zaman dilimi içinde büyük başarılar kazandı. 16 Mayıs 1913 tarihinde İtalyan kuvvetlerini ağır bir yenilgiye uğrattı. Arka arkaya gelen başarısızlıklar üzerine bölgedeki direnişi kırmak için İtalyanlar yeni bir hileye başvurdular ve Ahmed es-Senûsî hakkında iftiralar ortaya attılar. Bunun üzerine Senûsî hazretleri bir beyannâme yayımladı ve iftiralara cevap verdi. Yine aynı yıl bir risale yayımlayarak yabancı bir devletin hâkimiyetinde bulunmayı kesin bir dille reddetti.

Ahmed es-Senûsî'nin önderliğinde günden güne başarı kazanan direniş hareketi İtalyanlar'ı köşeye sıkıştırdı. Muhallif kabile reisi olan bir kişiye para vererek direnişin gücünü kırmayı amaçladılar. İtalyanlar bu tarz ayak oyunları ile uğraşırken 29 Nisan 1915 tarihinde Sirt istikametinde ilerlemeye çalışan birlikleri ağır yenilgi aldı. Bu zaferle birlikte Sirenayka'nın iç kesimleriyle Trablusgarp bölgesi Ahmed es-Senûsî'nin kontrolü altına girmiş oldu.

Yine Yeni Gelişmeler

Önce Fransızlar'a ardından da İtalyanlar'a karşı devamlı direnişte bulunan ve mücadeleden kaçınmayan Ahmed es-Senûsî ve tarikatı değişen şartlar ve ortaya çıkan yeni gelişmeler karşısında sıkıntı çekiyordu. 1914 yılında Osmanlı Devleti, Almanya ve Avusturya-Macaristan ile birlikte 1. Dünya Savaşı'na katılıp İngiltere, Fransa ve Rusya'ya savaş ilan etti. 1915 yılında da İtalya; İngiltere, Fransa ve Rusya'nın yanında savaşa katılınca Ahmed es-Senûsî bir anda kendisini dünya savaşının içinde buldu.

İtalyanlar'ın savaşa dahil olmasıyla birlikte, Ahmed es-Senûsî'nin bölgedeki başarılarını bilen Osmanlı Devleti onu Trablusgarp ve Bingazi valisi ilan etti. Bu gelişme üzerine Ahmed es-Senûsî'ye bölgede "halife nâibi" gözüyle bakılmaya başlandı. Osmanlı Devleti, Ahmed es-Senûsî'ye bir Alman denizaltısıyla silah, cephane ve erzak yardımında bulundu ve Enver Paşa'nın kardeşi Nuri Bey ve bazı Osmanlı subayları da bölgeye intikal etti. Osmanlı ve Alman subayları, yıllardır Fransa ve İtalya ile savaşan Ahmed es-Senûsî'yi İngilizler'e saldırmaması konusunda ikna

etmeye çalıştılar. Bu ısrarlar karşısında Şeyh Ahmed es-Senûsî, emrindeki birliklere saldırı emri vermek zorunda kaldı. Saldırı emrinin ardından harekete geçen Osmanlı-Senûsî birlikleri ilk başlarda başarılı oldular. Birkaç yer ele geçirildiyse de daha sonra saldırıya geçen İngiliz birlikleri ele geçen yerleri geri aldı ve Senûsî birlikleri geri çekilmek zorunda kaldı. Bu geri çekilme esnasında ağır kayıplar verildi. Bu gelişmelerden sonra Cağbûb ve Sirtika'ya dönen Ahmed es-Senûsî Trablusgarp bölgesine geçerek direnişi sürdürmek istediye de bölgeyi Senûsî karşıtlarına kaptırdı. Bir süre sonra da siyasî ve askerî yetkilerini amcası Seyyid Mehdi'nin oğlu Muhammed İdris'e devredip kendisi sadece tarikatın manevi lideri olarak kaldı.

Millî Mücadele Sonrasında Ahmed es-Senûsî

Seyyid Ahmed es-Senûsî 1. Dünya Savaşı'nın son günlerinde Sultan Reşad'ın davetiyle Almanya üzerinden İstanbul'a gelir ve büyük bir ilgiyle karşılanır. Haydarpaşa Garı'nda kendisini karşılayanlar arasında ve Enver ve Cemal paşalar da bulunur. Kendisinden, İslâm dünyasındaki önemli etkisi nedeniyle İslâm beldelerini dolaşarak Osmanlı'ya ve halifelîğe olan bağlılığın artması için faaliyetlerde bulunması istenir. Tam bu çalışmalar için yol hazırlığı yapılırken Sultan Reşad vefat eder. Bunun üzerine seyahat planları iptal edilir, Ahmed es-Senûsî, Sultan Vahdeddin'in tahta çıkış merasimine katılır, padişaha kılıç kuşatıp duada bulunur. Ahmed es-Senûsî, Sultan Vahdeddin'in isteği üzerine Kuvâ-yı Milliyeciler'in saltanata olan bağlarını pekiştirmek ve arabuluculuk yapmak için Anadolu'ya gönderilir. Böylece Anadolu'da devam edecek olan Millî Mücadele'ye de katılmış olur. Zaman içerisinde

başta Enver Paşa, daha sonraları ise Mustafa Kemal Paşa ve onun yakın arkadaşlarıyla görüşmelerde bulunur. Bu arada mektuplaşmalar gerçekleşir. Ahmed es-Senûsî'nin yazdığı bazı mektuplar *Sebîlürreşâd* ve *Hâkimiyet-i Milliye*'de yayımlanır. Anadolu'da birçok beldeyi dolaşarak Kurtuluş Savaşı'na destek olur.

Ahmed es-Senûsî, Cumhuriyet'in ilânından sonra yaşadığı hayal kırıklıklarından olsa gerek sessiz kalmayı tercih eder. Bu arada Mersin'in bir hıristiyan köyünde zorunlu ikamete tâbi tutulur. Aslında Cumhuriyet'in ilanına kadar Ahmed es-Senûsî'nin etki alanından faydalananlar istediklerini aldıktan sonra kendisini bir kenara çekilmeye mecbur bırakırlar.

Hep Hicret...

Lozan Antlaşması imzalanınca İtalyanlar, Şeyh Ahmed es-Senûsî'nin Türkiye'deki varlığından duydukları rahatsızlığı dile getirdiler. Bu gelişmeler üzerine Türkiye hükümeti tarafından, 1926 yılında hanedan üyeleriyle yakın temasları bahane edilerek ülkeyi terketmesi istenir. Türkiye'den ayrılmak zorunda kalınca Şam'a giderek Emîr Abdülkadir el-Cezâirî'nin torununa misafir olur. Burada yakın ilgi ve alaka ile karşılanan Ahmed es-Senûsî bu kez de Fransızlar'ın güdümündeki Suriye hükümetinin korkuya kapılmasına neden olur. Suriye'deki idare ondan yirmi dört saat içinde ülkeden ayrılmasını talep eder. Böylece Ahmed es-Senûsî Suriye'den ayrılarak Filistin'e geçer. Ancak yine aynı şey olur ve bu kez de İngilizler onun varlığından rahatsız olunca Filistin'den çıkmak zorunda kalır. Oradan Hicaz'a geçer. Ancak Hicaz'a geçiş de yaşa-

dığı sorunların son bulmasını sağlamaz. Bu kez de Şeyh es-Senûsî'nin varlığı, Kral İbn Suûd'u tedirgin eder. Kısa bir süre sonra Yemen İmamlığı ile Suûd Krallığı arasında tampon bölge olan Asîr'e çekilir ve ömrünün son demlerini burada ibadet ve dua ile geçirir. 10 Mart 1933 tarihinde de vefat eder.

Ziyaret için gittiği her yerde insanların saygılarını sunmak için sıraya girdiği bir isim olan Ahmed es-Senûsî'yi, yaptıklarını ve mücadelesini daha iyi anlayabilmek için sömürgeci Batılı güçlerin onun hakkındaki tutum ve hükümlerini bilmek yeterlidir. Hicaz'da vefat eden Senûsî'nin ölüm haberi üzerine İtalyan işgal kuvvetleri komutanı, "Onun ölümüyle Afrika'daki tüm korku ve endişelerimiz ortadan kalkmıştır" diyerek açıklama yapar. Bu açıklama bile Seyyid Ahmed Şerif es-Senûsî'nin Afrika'daki etkisinin büyüklüğünü gözler önüne serer.

Şeyh Ahmed es-Senûsî hazretleri *Tarsûs* gazetesi muhabirine, memleketin içine düştüğü durumun sebeplerini ve kurtuluş çarelerini şöyle belirtmiştir: "Bu memleketin istikbali her şeyden evvel ve her şeyin üstünde İslâmiyet'in ahlâkî prensiplerine dayanmaktadır. Bu prensipler üzerindedir ki şanlı yarının, geleceğin binasını kuracağız. Evet, bu memleketin istikbali, dinimizin hükümlerine uymakta, yasaklarından sakınmaktır. Bu din en yüksek medeniyet, fikir ve ahlâk dinidir. Bize saadet evini, yurdunu bağışlayan ancak bu dindir. Dinimiz bize, adaleti, iyiliği, icadı, ictihadı, vatan muhabbetini, çalışmayı ve izzet-i imanımızın muhafazasını emrediyor. Dinimiz en ahlâkî ve içtimaî bir dindir. Peygamberimiz [sallallahu aleyhi vesellem], **"Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim"** buyuruyorlar. Dinimiz fuhşiyattan, müskirattan, sefahetten, tefrikadan, tembellikten, cehaletten ve bütün kötü ahlâklardan nehyediyor. Görülüyor ki din, bütün hakikatiyle güzel ahlâkla amel etmektir.

Bizim gücümüzü kıran ve şevketimizi yıkan, düşmanlarımızı üstün eyleyen en büyük sebep, hiç şüphesiz ki dinimizi ihmal etmeğimize, Hissiyatımıza mağlup olmağımıza, Bu durum işlerimizin ve ihmallerimizin neticesi olarak bize acı bir ders oldu. Artık şimdi kendimizi ıslah etmek bize vazifedir. Yoksa büyük zaferin bize hazırladığı gayeye ulaşmak müyesser olmaz. Din neyimizdir? Din hayatımızdır, onsuz hayat olamaz.

Şeyh Seyyid Hasan
(kuddise sırruhû)

DİNİ ve ÇOCUKLARI İÇİN CİHAD EDEN BİR MÜRŞİD: ŞEYH SEYYİD HASAN

-biz, dinimiz ve çocuklarımız için cihad ediyoruz-

Martinikli aktivist Frantz Fanon, “Bir ülkenin zenginliği, o ülkenin zulmüne mazeret teşkil etmez” der. Ancak tarihin akışı içinde her zaman bazı ülkelerin zenginlikleri onların zulme uğraması için bir araç haline gelmiştir. Afrika’nın doğu ucunda yer alan ve Afrika Boynuzu diye adlandırılan bölgede 2000 yıldır yaşayan Somalililer için de durum çok farklı olmamıştır. Somali’nin 2000 yılı aşan tarihine baktığınızda göreceğiniz istila ve sömürgeleştirme çabaları ile bu çabalara karşı koymaya çalışan müslüman bir halkın özgürlük mücadelesi olacaktır. Somali halkı, hicretin ilk yüzyıllarında İslâm diniyle tanışır. Bugün de 2000 yıllık tarihi gibi fakir, göçebe ve çiftçi olan bölge halkı istilaya uğramış, yeni sömürgeleştirilme politikaları-

na maruz kalmıştır. İslâm'ın ilk yurtlarından olan Somali 19. asırda Batı dünyasının istilasına uğradığında, halk açısından sıkıntılı günler başlamıştı. İngilizler, İtalyanlar ve Etiyopyalılar'la bağımsızlık mücadelesi vermek zorunda kalan Somalili müslümanlar, bu mücadele için gerekli maddi ve manevi gücü, tasavvuftan ve sûfî hareketlerden almışlardır.

İngiliz Sömürgeciliğine Karşı Direniş

19. yüzyılda Şeyh Seyyid Hasan'ın başlattığı direniş hareketi de kendisine gerekli olan itici gücü, işgale karşı koyma azmini yine sûfî hareketin dinamik yapısında bulmuştu. Seyyid Muhammed Abdullah Hasan gibi sûfî önderler, işgalin İngilizler'in ve İtalyanlar'ın istedikleri gibi devam etmesini engelledi. Ancak bölgenin kendi gerçekleri bu cihad ve özgürlük mücadelesinin mutlak bir zafere ulaşmasına imkân vermiyordu. Batılı devletlerin sömürgeci zihniyetinin gadrine uğramadan önce Somali, sosyolojik açıdan "parçalı toplum" diye tanımlanan bir yapıya sahipti. Parçalı toplum olarak tabir edilen yapı, koşullara göre farklı seviyelerde bir araya gelen ya da ayrılan benzer yapıli gruplardan oluşuyordu. Düzen ve güvenlik, bu özelliklere sahip olan toplumlarda var olan gruplar arası dengeye, koalisyon ve çatışmaya dayanmaktaydı. Sömürgecilik öncesi Somali toplumunun da en belirgin yönü, siyasî yapının farklı akrabalık gruplarına ve bunların kendi aralarında oluşturup yeniden bozduğu ittifaklara dayanıyor olmasıydı.

Tüm bu verilerden hareket ederek denge ve güç kurmanın bu kadar zor olduğu bir sosyal yapı içerisinde Sey-

yid Muhammed b. Hasan'a ve mücadelesine baktığımızda, aslında onun ne kadar zor bir mücadele verdiğini de anlarız. Zira bu kadar parçalı ve dağınık olmaya meyyal bir yapı içerisinde Somali'yi ortak bir bağımsızlık ve özgürlük cihadı içerisinde buluşturması, onun gücünü gösteren önemli bir etmendi. Bu güç, şüphesiz İslâm dinini birleştiriciliğinden ve tasavvuf düşüncesinin insana verdiği dinamizmden kaynaklanmıştır.

Deli Molla

Aslında "Deli-Çılgın Molla" gibi unvanlar, sömürgeci İngiliz zihniyetinin Seyyid Muhammed Abdullah Hasan'a alay etmek, onu küçük görmek için taktıkları sıfattı. Ancak "deli" dedikleri bu sûfî yirmi bir yıl boyunca İngilizler'in sömürgesinin bölgede rahat hareket etme kabiliyetini sekteye uğratmıştır.

Seyyid Muhammed'in nesebi, soy bakımından Peygamber Efendimiz'e [sallallahu aleyhi vesellem] kadar uzanmıyordu. Aslen "Seyyid" olmamasına rağmen bağlıları tarafından kendisine gösterilen saygının neticesinde bir unvan olarak ona verilmişti. Seyyid Muhammed b. Hasan olarak anılan bu mutasavvıf mücahid 1864'te (veya 1854) Orta Somali'nin Kob Fardod yakınlarında dünyaya gelmişti. Geleneksel olarak dinî eğitimini tamamlayan Seyyid Hasan, bu eğitimin ardından bulunduğu çevrenin dışına çıkıp değişik hocalardan dersler almıştı. Daha on dokuz yaşındayken de "şeyh" unvanını kazanmıştı. Var olan bilgisini daha da ilerletmek ve irşadda bulunmak maksadıyla Harar, Mogadişu ve Nairobi gibi yerlere seyahate çıktı. Mekke'ye hac vazifesini yapmak için 1894 yılında gittiğin-

de orada Sudanlı Şeyh Seyyid Muhammed b. Salih ile tanıştı. Bu tanışmanın ardından şeyhe bağlandı ve zamanla onun en ünlü halifesi konumuna geldi.

1895 yılında Somali'ye Aden üzerinden dönen Seyyid Muhammed b. Hasan, Berberâ'da Salâhiyye tarikatını yaymaya başladı. İlk zamanlarda akrabası olan bazı kabileler kendisine uydu. Bu arada Batı Somali sahillerindeki İngiliz sömürge idaresinin dikkatini üzerine çekti. Berberâ'daki misyonerlerin, müslüman çocuklarını hıristiyanlaştırma faaliyetlerinden kurtarmak maksadıyla Ogâdîn yaylalarına hicret etti. "İngilizler, dinimizi tahrip etmek ve çocuklarımızı elde etmek için buradalar" diyen Seyyid Muhammed b. Hasan herkesi cihada çağırmaya başlamıştı.

Sömürgecilere Karşı Cihad

Seyyid Muhammed b. Hasan, işgalci İngiliz kuvvetlerine karşı bir ayaklanma başlatma düşüncesiyle asker ve silah tedarik etmeye çalıştı. Etrafına topladığı binlerce bağlısıyla işbirlikçi bir bölgeyi yağmaladı ve ilk askerî harekâtını da Etiyopyalılar'a karşı gerçekleştirdi.

1901 yılında başlattığı mücadelede üç yıl içinde İngilizler'in hücumlarını başarıyla karşıladı ve ilerleyişi durdurdu. Seyyid Muhammed, 1903 yılında bir keşif birliğini mağlup etti. Artık yarısı tüfekli 6000 kişilik bir orduya, 2000 kadar da yedeğe sahip olmuştu ve arazi koşullarını da çok iyi biliyordu. 1903 yılında İngilizler'in İtalyan müttefikleriyle birlikte katıldığı iç kesimdeki çarpışmaları da Seyyid Muhammed kazandı. 1904'te kuşatılan Seyyid Muhammed ağır kayıplar vermesine rağmen İngiliz hatlarını yarmayı başardı. 1908'de üç yıllık bir ateşkes olduysa da bu süreç daha fazla sürmedi.

İngilizler bu süreçte, her zaman yaptıkları masa başı hilelere başvurarak Seyyid Muhammed'in bölgedeki saygınlığını zedelemeye çalıştılar. Onun hakkında çeşitli iftiralar attılar. Bu yolla bağlılarının, onun ardından gitmesini engellemeye ve nüfuzunu kırmaya çalıştılar. Hatta Salâhiyye tarikatının lideri Muhammed b. Salih'ten, Seyyid Muhammed'in İslâm'la bir bağının kalmadığına dair bir mektup da almayı başardılar. Bu mektubu almayı başaran İngilizler kara propagandaya başladılar ve karargâha ulaşan mektup vesilesiyle çok sayıda müridinin ondan ayrılmasını sağladılar. Tüm bu olanlara karşı savunmaya geçen Seyyid Muhammed bir risale kaleme alarak kendisine yapılan iftiraları ve ithamları bir bir çürütse de tarikatın karışt iki gruba ayrılmasına mani olamadı.

İngiliz sömürge kuvvetleri 1910 yılında barış girişimlerinin sonuçsuz kalması üzerine Somali'ye daha çok Hint birlikleri getirdiler ve yerli halktan da yeni paralı askerler tuttular. Seyyid Muhammed b. Hasan da bu arada Dulba-haute topraklarına doğru geçti ve birkaç kale inşa ettirdi. 1913'te bir İngiliz birliğini yendi ve kumandanlar da dahil birçok askeri öldürdü. 1914 yılında Berberâ çevresini yağmaladı. 1. Dünya Savaşı'nda Almanlar ve Osmanlı Devleti ile iyi ilişkiler geliştirdi. Kurduğu devlet Bâbiâli tarafından tanındı.

1920 yılında İngiliz kuvvetleri tekrar saldırıya başladılar. Bu kez havadan da saldıran İngilizler'in uçaklarına ve ağır makineli silahlarına karşı koyamayan müslümanlar batıya doğru çekilmek zorunda kaldılar. Bu yenilginin ardından teslim olması istendiyse de Seyyid Muhammed bu isteği kesinlikle reddetti. Bunun üzerine devletini baş-

ka yerde kurması teklif edildi ancak o, bu öneriyi de kabul etmedi. Yeni bir mücadele için hazırlık yaptığı sırada 21 Aralık 1920 tarihinde salgın hastalık yüzünden altmış dört yaşında vefat etti. Yirmi bir yıl boyunca sürdürdüğü bağımsızlık hareketi onun ölümünün ardından Somali halkının arasında bir vatan sevgisine dönüşmüş oldu. Bu arada ilk kez bir Afrika şehri havadan bombalanıyordu ve halk bu hava saldırılarında uçakların ne olduğunu dahi anlamaya fırsat bulamamıştı. Seyyid Muhammed'in ölümü ile İngilizler yirmi bir yıllık bir direnişten kurtulmuş oluyordu.

Deli Molla'dan Sonra

Yazar ve şair özelliği de olan Seyyid Muhammed b. Hasan, itikadda Eş'arî, fıkhıta ise Şâfiî mezhebine bağlıydı. Mücadeleye başladığı andan vefat ettiği ana kadar sömürgeci güçlerle savaştı. Hayatı boyunca hiçbir zaman mehdîlik iddiasında bulunmamasına rağmen, kendisine muhalif olan rakipleri onu yıpratmak maksadıyla bu tarz iddiaları ortaya atmışlardı. Ancak zaman içerisinde bunların iftira olduğu da ortaya çıktı.

Seyyid Muhammed b. Hasan'ın vefatının ardından çok kısa bir sürede Somali topraklarının işgal edilmesi, buradaki tasavvufî mücadele hakkında bize önemli ipuçları veriyor aslında. 1936 yılında İtalya, Etiyopya'yı işgal etmiş, Eritre ve İtalyan Somalisi'ni birleştirmiş, bölgede İtalyan Doğu Afrika'sı adıyla bir hükümet de kurmuştu. 2. Dünya Savaşı'nın ardından da İngiltere, Fransız kontrolünde bulunan Cibuti dışındaki tüm Somali ve Etiyopya'yı kendi kontrolü altına almıştı. Bu durum bize sûfî önder-

lerin sömürgeleştirmeye karşı verdikleri mücadelenin ne kadar önemli ve etkili olduğunu bir kez daha göstermiştir. Sömürgeleştirmenin yanında misyonerlik hareketlerinin de bölge halkı üzerinde uygulanmaya çalışılması ve sûfî önderlerin bunları karşı durması, halka manevi bir güç verdiği gibi direnişin direncini artıran ve zamanını uzatan bir etken olmuştur. Uluslar arası güçler tarafından sömürge yapılmak için yüz yıllar boyunca yerle bir edilen Somali, soğuk savaşın ardından üzerindeki bu ilgiyi kaybetti. Ancak kendi içindeki sıkıntıları bir türlü çözemedi. Bir Somali deyişi aslında bu durumu bize en kısa ve en güzel şekilde açıklıyor:

*Ben ve ulusum dünyaya karşı,
Ben ve kabilem ulusa karşı,
Ben ve ailem kabileye karşı,
Ben ve kardeşim aileye karşı,
Ben kardeşime karşı.*

Şeyh İzzeddin el-Kassâm
(kuddise sırruhû)

FİLİSTİN CİHADINA ADANMIŞ BİR ÖMÜR: ŞEYH İZZEDDİN el-KASSÂM

Filistin'in bağımsızlığı için mücadele eden ve bu uğurda şehid düşen Kassâmiyye hareketinin önderi Şeyh İzzeddin el-Kassâm, takvimler 1882 yılını işaret ettiğinde Suriye'de Lazkiye'nin güneydoğusunda kalan ve bir liman şehri olan Cebele'de dünyaya geldi. Cebele beldesine ilk olarak dedeleri Mustafa el-Kassâm, Irak'tan gelerek yerleşmişti. Kendisinin tam adı Muhammed İzzeddin b. Abdükadir b. Mustafa el-Kassâm'dır. Medresede müderrislik yapan ve şeriat mahkemesi üyesi âlim bir zat olan babası Muhammed b. Abdülkadir el-Kassâm, Kadirî tarikatının o bölgedeki mürşidi olarak da tanınıyordu. Dedesi de Kadirî tarikatının ileri gelen şeyhlerinden olup ilim ve takvasıyla meşhurdu.

Tasavvuf ehli bir ailede yetişen Kassâm, on dört yaşına gelene kadar eğitimini ilk olarak babasından, daha

sonra da Cebele’de bulunan medreseden alır. Cebele’deki medresede bölgenin en meşhur âlimlerinden olan ve İstanbul Camii’nde ders veren Beyrutlu Şeyh Selim Tayyâr ile Ahmed el-Ervadî’den çok faydalanır. Kendisindeki ilim gayretini gören babası, İzzeddin el-Kassâm’ı 1896’da eğitimine devam etmesi için Kahire’ye, el-Ezher Üniversitesi’ne kardeşi Fahreddin ile beraber gönderir. Burada tefsir, fıkıh, hadis ve lugat ilimlerini öğrenir. Bu dönemde bir yandan davet ve eğitim faaliyetlerine devam eder, bir yandan da âlim bir zat olan İzzeddin et-Tennûhî’den ders alır. Mısır’da bulunduğu zaman zarfında ilim çevrelerinin dikkatini çeker ve bid’atlara dair Ehl-i sünnet’i müdafaa eden bir eser kaleme alır. Büyük bir kabul gören bu eser onun ilimdeki liyakatini de ortaya koyar.

Şeyh Kassâm, Mısır’da geçirdiği yıllarının ardından doğduğu yer olan Cebele’ye geri döndü. Kısa bir zaman sonra Anadolu’ya geçti ve burada bir sene kadar kalarak vaaz ve irşad faaliyetinde bulundu. Bu bir yıllık çalışmanın ardından tekrar Cebele’ye döndü ve babasının medresesinde müderris oldu. Bu arada medresede fıkıh, tefsir gibi ilimleri okuturken bir yandan da Mansûrî ve İbrahim b. Edhem gibi camilerde vaizlik görevlerini üstlendi.

Kırk Günlük Bekleyiş

1911 yılında İtalyan sömürgeci güçlerinin Libya’ya saldırması üzerine İzzeddin el-Kassâm düzenlediği gösteri hareketlerinin ardından halkı silahlı mücadeleye çağırıp gönüllü asker ve para toplamaya başladı. Şeyh Kassâm âdeta İslâm düşmanlarıyla savaşmak için önüne çıkan hiçbir fırsatı kaçırmıyordu. Ayrıca, Osmanlı askerlerini des-

teklemek için de bir marş kaleme aldı. Asker ve para toplama işinde belli bir başarıya ulaşan İzzeddin el-Kassâm, 250 kişiyi bulan gönüllü askeriyle birlikte Libya'da cereyan eden cihad hareketinde Ömer el-Muhtâr'a yardım edebilmek için Trablusgarp'a gitmek üzere İskenderun'a geldi. Burada kırk gün kadar bekleyen mücahidler bir türlü yola çıkamadılar. O dönemki Suriye yönetimi mücahidleri geri çağırma emri çıkarmış ve böyle cihada iştirak etmelerini engellemişti. Bu zaman zarfında Balkan savaşları çıkmış ve İtalyanlar'la anlaşma da yapılmıştı.

Osmanlı Ordusunda İmam

Trablusgarp'a gidemeyen İzzeddin el-Kassâm, 1. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine savaşta Osmanlı ordusu safında yer almak için İstanbul'a müracaat etti. Askerî eğitimden geçtikten sonra kendisine cephede garnizon imamı olarak görev verildi. Ortadoğu'nun Osmanlı Devleti'nden ayrılması durumu üzerine, doğduğu şehre yani Cebele'ye döndü ve burada bir halk ordusu kurdu. Savaşın ardından Fransızlar Suriye'ye yerleşince Ömer el-Baytâr ile birlikte direniş hareketine başladı. Fransızlar karşısında başarılar elde etti ve onların Sihyon bölgesi dışında tutunmalarını bir süre engelledi. Şam Fransızlar'ın eline geçinceye kadar mücadele etti, Fransızlar'a büyük kayıplar verdirdi.

Şeyh Kassâm, Fransızlar'ın kendisini idam talebiyle aramaya başlaması ve bazı mücahidlerin Anadolu'ya geçmesi üzerine 1921 yılında Filistin'e geçerek Hayfa'ya yerleşir. İzzeddin el-Kassâm'ın Hayfa'ya gelmesinin nedeni sömürgeci güçlerin ve onların işbirlikçileri olan siyonistlerin, Filistin üzerindeki hain planlarının tehlikeli boyuta

geldiğini görmesiydi. Hayfa'ya gelir gelmez ders vermeye, öğrenci yetiştirmeye ve İstiklâl Camii'nde imam-hatiplik yapmaya başlar. Bu arada, çevresinde toplanan ve vefatından sonra "Kassâmiyyûn" olarak anılan "Meşâyih" grubunu da örgütler. Bu grup, İzzeddin el-Kassâm'ın etrafında toplanan talebeleri ve kendisine bağlı olan sevenleri tarafından oluşturulmuş askerî bir birliktir ve Filistin'in kuzeyi ile Hayfa'da önemli başarılar kazanmıştır. 1931 yılında cihadın başlaması için hazırlıklar tamamlanınca 5 Nisan'da işgalci İngilizler ve işbirlikçileri olan siyonistlere saldırılarda bulunuldu. Bu başlangıcın ardında Filistin'e yerleştirilen işgalci siyonistlere karşı çeşitli eylemler düzenlendi. Yapılan tüm bu mücadele İngiliz manda yönetimini korkutmuş ve ciddi şekilde rahatsız etmişti.

Siyonist Tehlike

İzzeddin el-Kassâm, bölgede yahudilere yapılan arazi satışına şiddetle karşı çıkıyor ve bunu engellemek için çaba sarfediyordu. Filistin topraklarını işgal eden İngilizler de bölgeye yahudi göçmenleri getirip onların bu topraklara yerleşmelerine imkân sağlıyordu. Netice olarak yahudiler, İngilizler'in desteği ile yavaş yavaş Filistin'i işgal ediyor, İzzeddin el-Kassâm da bu hain planı ve muhtemel sonuçlarını görüyordu. Bu yüzden, İngilizler'in Filistin'i işgal ettiği yıllarda "Cem'iiyyetü's-şübbânî'l-müslimîn" adlı cemiyetin başında bulunan Şeyh Kassâm, yahudilere toprak satılmasına şiddetle karşı çıkan ulemanın öncülüğünü üstlendi. Sorumluluğu itibariyle gerektiğinde köy köy dolaşarak siyonizm tehlikesine karşı bölgedeki müslümanları uyardı.

Kassâmîler

Filistin’de yaşayan ve toprağın gerçek sahibi olan müslümanları yerinden eden İngiliz sömürü yönetimi, bu toprakları siyonist yahudilerin yerleşimine hazırlıyordu. Filistin’de yaşanan politik rekabetler, anlaşmazlıklar ve kısır çekişmeler, İngilizler’in bu yerleşimci kolonileşme hareketini engellemek yerine katkıda bulunuyordu. Mücadeleyi göze alamayanların İngiliz yetkililerle karşı karşıya gelmek istememeleri, siyonist yerleşime karşı gösterilen başkaldırının etkisini azaltıyordu. İzzeddin el-Kassâm’ın tüm imkânlarını seferber ederek cihad hazırlıklarına başladığı zaman Filistin’deki ortam buydu.

İzzeddin el-Kassâm, cihad hareketinin hemen öncesinde hazırlıklara başladı ve bu dönemde halkı cihad konusunda bilinçlendirme çalışmaları yaptı. Bu çalışmalar esnasında da bir yandan teçhizat temin etmeye çabaladı, bir yandan da kendi adıyla anılan ve “Kassâmîler” denilen birlikleri kurdu. İzzeddin el-Kassâm, Kassâmîler birliğini, derslerini takip edenlerden ve öğrencilerinden oluşturdu. Kassâmîler, kısa zaman içinde Hayfa’da İngilizler’in ve yahudilerin gözlerini korkutan çok başarılı mücadeleler verdi. Mücahidler, halkalar biçiminde örgütlenmelerinin de etkisiyle çalışmalarını çok gizli yürüttüler. Bu yüzden İngilizler çok çaba harcasalar da mücahidlerin izlerini bir türlü bulamadı.

Şehadet Zamanı

Kassâm’a göre siyonizm, İngiliz manda yönetimi tarafından destekleniyordu. Bu nedenle İzzeddin el-Kassâm, esas mücadelenin İngilizler’e karşı yürütülmesi gerek-

tiğine inanıyordu. Bu düşünce etrafında genel bir mücadele için hazırlıklar yapıp Balfour Deklarasyonu'nun on sekizinci yıldönümünde, düşündüğü geniş çaplı hareketi başlattı. Hareketin ilerleyen günlerinde İngiliz güçleri, kendilerine casusluk eden biri sayesinde teşkilatın gizli karargâhını yerini öğrenerek âni bir baskın düzenlediler. Bu ani baskın esnasında Kassâm'ın beraberinde on dört mücahid bulunuyordu. Karadan ve havadan ablukaya alınan mücahidler kendilerine yapılan teslim olma çağrılarını kabul etmediler ve Nablus-Cenîn arasındaki Ya'bûd mevkiinde İngiliz askerleriyle çatışmalara girdiler. İzzeddin el-Kassâm, 20 Kasım 1935'te yaşanan bu çatışmalarda şehid düştü ve cenazesi ertesi gün Hayfa'ya götürülerek on binlerce müslümanın katılımıyla Bacur şehitliğine defnedildi. Şeyh İzzeddin el-Kassâm'ın kendisini hizmetine vakfettiği "İslâm milleti"nin evlatları, bugün onu dua ve minnet ile yâdediyor.

Kendinden Sonrakilere İyi Bir Örnek

Kassâm'ın şehid düştüğü son çatışması, İngilizler'e karşı yürütülen silahlı mücadelenin başlangıcı oldu diyebiliriz. Onun şehadetinden sonra 19 Nisan 1936 yılında patlak veren ve ilk intifada sayılan Filistin ayaklanmasında Kassâmcılar'ın önemli rol oynaması da bu tezimizi doğrulamaktadır. Sonuç olarak İzzeddin el-Kassâm'ın Filistin'in sömürgeci düşmanlardan ve işbirlikçileri olan siyonist yahudilerden kurtulması için başlattığı hareket, bölgede İngiliz idaresine karşı mücadele eden diğer hareketlerden farklı olarak askerî yönü daha ağır basan bir özelliğe sahipti.

Takva Ehli Bir Önder

İzzeddin el-Kassâm'ın hayatına baktığımız zaman onun, inandığı değerler için canını ve malını feda etmekten çekinmeyen, takva ehli, ilim ve cesaret sahibi bir mücahid olduğunu görüyoruz. Bu özellikleriyle kendisinden sonra gelen nesiller tarafından örnek alınmıştır.

İbadetine düşkün olan Kassâm, zamanının büyük bir çoğunluğunu cihada, ilme ve halkı irşada ayırıyordu. Namazı cemaatle kılmaya özellikle dikkat ediyor, teheccüd namazını aksatmıyor, çoğu zaman oruçlu olmaya özen gösteriyordu. Ailesiyle birlikte yaşayan Kassâm, şatafatlı şeylere itibar etmiyor, evinde çok gerekli olan ihtiyaç maddeleri dışında bir şey bulundurmuyordu. Sade bir hayatı vardı ve zaman zaman kardeşleriyle birlikte denizde çalışıyordu. İhtiyaçlarını ucuz olan mallarla karşılıyor, eline geçen parayı cihada harcıyordu.

Etrafına Örnek Bir İnsan

Onu tanıyanlar, akrabaları, ailesi ve öğrencileri İzzeddin el-Kassâm'ın güler yüzlü ve şakacı bir insan olduğunu anlatıyorlar. İzzet Derveze'nin ifadesine göre Şeyh Kassâm'ın kendini beğenme ve bencillik gibi huyları olmayan, herkese açık ve yakın duran bir kişilikti. Bu sebeple etrafındaki insanlar onu çok severlerdi. Etrafındaki insanlara güzel davranmaya gayret eder ve halkı ibadetlere devam etme, orucu aksatmama, kumar ve içki gibi büyük günahlardan uzak durma konularında ikaz ederdi. Çevresindeki insanların kendisine rahatça ulaşabildiği biriydi. Bu yüzden insanlar onu gördükleri yerde durdurup soru sorarlardı, tavsiye ve bilgi alırlardı. Bir zaman sonra halkın

ihtiyaçlarına cevap verirken İslâm Medresesi'ndeki derslerine geç kalmaya başlamıştı. Kutlama ve doğumlarda, mezuniyet programlarında sohbet etmek için davet edilir ve genelde de bu davetleri geri çevirmezdi. Mevlitlerde ve cuma vaazlarında, akşam namazının ardından gerçekleştirildiği sohbetlerde kendisini dinleyen halkla yakından ilgilenir, bu insanların evlerine giderek onlara daha fazla ilgi gösterirdi. Genellikle resmî bir eğitim almamış tren yolu ve inşaat işçileri, hamal ve esnafın oluşturduğu bu insanları halkalar şeklinde organize ederdi. Kendi aralarında bir rabîta bulunmayan bu insanlara Kur'ân-ı Kerîm okumasını öğretir, cihadı öğütlerdi. Cihad için mücahidlerin, İslâm savaş hukukuna yoğunlaşması ve esirlere karşı İslâm'ın sınırlarını korumaları gerektiğini, onlara işkence etmemelerini öğütlerdi.

Kassâm, vaazlarında dürüstlükte sebat etmenin, doğru olmanın, insanlara saygı göstermenin, haramlardan korunmanın cihad olduğunu ve bir müslümanın sadece bu cihadı hayatında uygulayarak çevresiyle huzur içinde yaşayabileceğini söylerdi. İzzeddin el-Kassâm'a göre müslümanların düşmanlarına karşı sayıca üstün olmak gibi bir zorunlulukları bulunmuyordu. Nice az sayıdaki müminin büyük kalabalıklara galip geldiğini biliyor ve bu gerçeği devamlı vurguluyordu.

Mücadelesi ve Tesiri

İzzeddin el-Kassâm'ın tüm imkânsızlıklara ve güç koşullara rağmen verdiği mücadele, onu tanıyanlar ve mücadelesine şahit olanları derinden etkilemişti. Hayatı ve mücadelesi, vefatından hemen bir yıl sonra, 1936 yılında

gerçekleşen büyük kıyam hareketinin de zeminini oluşturmuştu. Onun başlattığı cihad hareketi, şehadetinden sonra Filistin’de ve bölgede siyonizme karşı mücadele eden farklı grupların ortaya çıkmasına neden oldu. Filistin’deki cihadı ve mücadeleyi bugün dikkatli bir gözle takip edenler İzzeddin el-Kassâm’ın izlerinin canlı olarak yaşadığını görürler.

Öğrencilik Günlerinden Bir Anı

İzzeddin el-Kassâm, medreseden sonra eğitimini devam ettirmek için gittiği Kahire'de el-Ezher'de babası Şam'ın tanınmış simalarından olan Tenûhî ile dost olur. Onun vefatından sonra Tenûhî, yakın arkadaşı olan İzzeddin el-Kassâm ile yaşadığı bir anısını, Kassâm'ın oğluna anlatır: "Ezher'de beraber okuyorduk. O zaman paramız da yoktu. Ben de ona, 'Paramız yok, ne yapacağız?' dedim. İzzeddin bana, 'Elinden ne iş gelir?' diye sordu. Ben de, 'Hindistan cevizi ile yapılan bir tür Arap tatlısı var. Onu yapmayı bilirim' dedim. Bunun üzerine İzzeddin bana tatlıları yapmamı, onları beraber satacağımızı söyledi. Böyle tatlı yapıp satmaya başladık. Bir gün babam bizi tatlı satarken gördü ve neden böyle bir şey yaptığımızı sordu. Ben de, 'İzzeddin'in fikri bu. Para kazanmak için bunu yapmamız gerektiğini söyledi' dedim. Babam ise İzzeddin el-Kassâm'ın bana 'kendi kendine yetebilmeyi' öğrettiğini söyledi.

“Fransızlar’la Savaşıyoruz, Birbirimizle Değil.”

İzzeddin el-Kassâm, Fransızlar’la mücadele ederken, onun direnişinden rahatsız olan işgalciler gücünü kırmak ve teslim olmaya zorlamak istiyorlardı. Halkın mücahidlere yardımını engellemek için çareler aramaya başlayan Fransızlar, İzzeddin el-Kassâm’ın dağda olduğu bir dönemde bölgede halktan vergi almaya çalışıyorlardı. Buradaki maksat da dağlarda mücadele eden Kassâm’a ve askerlerine giden yardımları engellemekti. Vergi almakla amaçlarına ulaşamayınca bu kez de vergileri artırma yoluna gittiler Fransızlar’ın bu son oyununu üzerine Kassâm’ın grubundaki bazı toprak sahibi mücahidler sahip oldukları malları kaybedecekleri korkusuna kapıldılar Grup içinde verilen direnişin doğruluğu üzerine münakaşalar yaşandı. Bunun üzerine İzzeddin el-Kassâm, “Biz, kendi aramızda değil, Fransızlar’la savaşıyoruz” diyerek yaşanan münakaşalara son verdi. Bu arada toprak sahibi olan grup İzzeddin el-Kassâm’ı terketti. Yaşadığı bu bölünme tecrübesi sonrasında İzzeddin el-Kassâm, direniş için asker seçerken çok daha seçici davranmaya başladı.

Şeyh Şâmil
(kuddise sirruhû)

KAFKAS DAĞLARINDA BİR MÜCAHİD MÜRŞİD: ŞEYH ŞÂMİL

Tarihte hangi olayın, ne zaman bir başka olayı tetikleyeceği bilinmez. Hadiseler meydana geldikten sonra, meselenin dününü, bugününü araştıran tarihçiler, bazı tesbitler yaparak bir fethin bir çığır açtığını, ya da bir devletin başka bir devleti yıkmasının hiç hesapta olmayan çok farklı sonuçlar doğurduğunu farkederek. Kafkasya'da Ruslar'ın varlığı da böylesi bir durumdur aslında.

Emîr Timur, Altınordu üzerine iki sefer düzenleyerek bu devlete ağır bir darbe vurduğu zaman gözden kaçan durum, bölgede güç dengesini değiştirmiştir. Emîr Timur'un darbesinden sonra toparlanamayan Altınordu Devleti hanlıklara bölünürken, Rus knezlikleri birleşip devlet olma yolunda sağlam adımlar atmıştır. Bu durum ileride yaşanacak Kafkasya sorununa da zemin hazırladı diyebiliriz. Zengin maden yataklarıyla ünlü Kafkasya,

ilerleyen zamanda Rusya'nın tüm ilgisini Kafkasya topraklarına yöneltti. 1783'te Kırım'ın düşmesi, Osmanlı'nın bölgeyle gerektiği gibi ilgilenememesi sonucunda Rusya, planlı olarak bölgeyi işgale başladı. Bu gelişmeler üzerine işgallerle yurtlarının sömürgeleştirilmesine karşı çıkan Kafkas halkı da büyük bir direniş başlattı.

1785 yılında önce Şeyh Mansûr ile başlayan bu direniş hareketi daha sonra Şeyh Şâmil ile doruk noktasına ulaştı. Ruslar'ın kendi kaynaklarında "müridizm" hareketi olarak adlandırdıkları Kafkas halkının direnişinin gerçek ismi ise "gazavât" hareketidir. Bu gazavât hareketinde en önemli halka olan Şeyh Şâmil yirmi beş yıl boyunca Kafkasya'da destansı bir mücadele vermiş ve esir düştüğü güne kadar mücadelesinden geriye bir adım dahi atmamıştır. Kafkasya'da güçlü olan tasavvuf ehli, Rus sömürgeci anlayışına karşı Kuzey Afrika'daki gibi karşı durmuş ve aktif bir direniş sergilemiştir. Şeyh Mansûr ve Şeyh Şâmil gibi tasavvuf önderlerinin verdiği mücadele, müslümanları aktifleştiren, sömürge karşısında harekete geçiren ve cihada sevkeden birinci etkindir. Kafkasya'daki sömürge karşıtı cihad hareketlerini anlamak için öncelikle tasavvuf ehlinin buradaki fedakârane mücadelesini ve Şeyh Şâmil'i bilmek gerekir.

Kafkasya'da Bir Mücahid Mürşid

Kafkaslar'daki Rus işgaline karşı verdiği destansı direniş mücadelesi ile tanınan Dağıstanlı mücahid ve lider Şeyh Şâmil, Dağıstan'ın Gimri köyünde 1797 yılında dünyaya geldi. Şeyh Şâmil'e ilk olarak dedesi Ali'nin adı verildi. Ancak sürekli hasta olması ve bir türlü iyileşememesi

üzerine ailesi, ad değiştirmenin iyi geleceğine dair yaygın bir inanca göre Ali olan ismini Şâmil olarak değiştirir. Bu hadiseden kısa bir süre sonra Şâmil sağlığına kavuşur ve ilk eğitimini dayısından almaya başlar. İlk eğitiminin ardından kendisinden üç, dört yaş büyük olan arkadaşı Molla Muhammed ile birlikte bölgenin ileri gelen âlimlerinden dersler okur. Özellikle, ileride kayınpederi olacak olan Nakşibendî şeyhi Cemâleddin Gazi-Kumukî'den tefsir, hadis, siyer, tarih, hesap, hendese ve gramer ilimlerini tahsil etti ve yirmi yaşına geldiğinde ileri bir seviyeye ulaşmış oldu. Her Kafkasyalı genç gibi zaten iyi bir binici, keskin bir silahşör ve iyi bir atıcı idi. Gençliğinde gittiği hacda Cezayir bağımsızlık mücadelesinin kahramanı olan Emîr Abdülkadir el-Cezâirî ile görüştü ve İslâm âleminin kurtuluşu üzerine konuştu.

Şeyh Mansûr'un Yardımcısı

Nakşibendî-Halidî şeyhi İsmail Şirvânî'ye intisap ederek hilafet alan ve ardından 1823 yılında Dağıstan'a geri dönen Şeyh Şâmil'in yakın arkadaşı Molla Muhammed, 1829 yılında gazavât hareketinin liderliğine seçildi. Ruslar tarafından "müridizm" olarak anılan gazavât hareketinin liderliğine gelmesi ile Şeyh Şâmil de imam ve gazi unvanlarıyla çocukluk arkadaşı olan Molla Muhammed'in en önemli yardımcılarından oldu. Bu tarihten itibaren Molla Muhammed ve Şeyh Şâmil, Kafkas dağlarındaki mücadelelerine başladılar. 1830 yılında Hunzak Kalesi'ni almayı denedilerse de başarılı olamadılar ve geri çekilmek zorunda kaldılar. Bu yıllarda yaptıkları baskınlarla güçlü olan Rus kuvvetlerine karşı başarılı olmaya çalıştılar. 1832 yılına kadar âni baskınlarla yapılan savaşlarda Ruslar'a karşı

istedikleri üstünlüğü tam olarak sağlayamadılar. Bu saldırılarda genelde ilk olarak başarılı olunuyor ancak yardımcı Rus kuvvetlerinin gelmesiyle geri çekilmek zorunda kalınıyordu.

1832 yılında Viladi Kafkas şehri önlerinde bulunduğu bir zamanda, Ruslar'ın, Çeçen ve Avar topraklarında ilerleyip Gimri'ye kadar girmeleri üzerine Dağıstan'a döndüler. Burada yapılan savaşta, Kafkaslar'ın ve Şeyh Şâmil'in geleceğini değiştiren sonuçlar ortaya çıktı. 20 Kasım 1832'de Ruslar'ın askerî ve teçhizat üstünlüğü ile saldırdığı Molla Muhammed kuvvetleri yenilirken, direniş hareketinin lideri Molla Muhammed de şehid düştü. Şeyh Şâmil ise savaştan ağır yaralı olarak kurtuldu.

Gazavât Lideri Şeyh Şâmil

Direniş hareketinin liderinin şehid edilmesi, en önemli yardımcısı olan Şeyh Şâmil'in ağır yaralanması üzerine Rus güçleri Kafkasya'daki direnişin artık biteceğini düşünerek rahatladılar. Ancak Molla Muhammed'in yerine imam seçilen Hamza Bey, 19 Eylül 1834 yılında uğradığı bir suikastla şehid edilene kadar mücadeleye ara vermeden devam etti. Hamza Bey'in şehadetinin ardından Avar uleması ve ileri gelenleri Şeyh Şâmil'i gazavât imamlığına, liderliğine seçtiler. Böylece Kafkas dağlarında dini, vatani ve milleti için, kendisinden kat be kat güçlü olan Rus ordusuna karşı Şeyh Şâmil'in tam yirmi beş yıl sürecek olan mücadelesi de başlamış oldu.

Şeyh Şâmil, gazavât hareketinde kendisine dört ana hedef belirlemişti ve bu hedeflere ulaşmak için adım adım ilerlemeye gayret ediyordu. İlk olarak Kafkasya'nın birli-

ğini düşünen Şâmil, bunu sağlayıp düzenli orduya geçene kadar vur-kaç taktiği ile düşman ordusunu oyalamayı hesaplıyordu. Üçüncü kademede ise Kafkasya'da şer'î kanunları uygulama düşüncesi vardı. Son olarak da Kafkasya'da imamlık otoritesini tüm Kafkas halklarına benimsetecekti.

İmam seçildikten sonra ilk olarak Hunzak üzerine yürüyen Şâmil, bu kaleyi alarak Avaristan'ın tamamını kontrolü altına almayı başardı. Bunun hemen ardından Ruslar'ın Kuzey Dağıstan'daki yeni kuvvetlerinin kumandanı General Lanskoj bir dizi askerî işgal başlattı ve bunun sonucunda Kuzey Kafkasya Rus hâkimiyetine girdi. Ruslar'ın bu çabaları devam ederken Şeyh Şâmil, Dağıstan bölgesinde kendi varlığını güçlendirmeye çalışıyordu. Bölgede etkin konuma gelen isimlerle görüşerek, onlarla anlaşmalar yapıyor ve hem Dağıstan hem de Çeçenistan'daki hâkimiyetini daha da sağlamlaştırıyordu.

Şeyh Şâmil'in bu manevralarına karşı Ruslar da boş durmuyor ve bölgede Şeyh Şâmil'in var olan gücünü, otoritesini kırmak için çalışıyorlardı. İlk olarak Rus hükûmetine sadık bir müslüman din âlimi olan Kazanlı Tâceddin Efendi'yi bölgeye gönderdiler. Orta Asya bozkırlarında her zaman uyguladığı bu tarz siyasî hamlelerle rakibini yıpratmayı, içeride bir fitne ateşi yakarak müslümanların birliğini parçalamayı deneyen Ruslar'ın hareketi bu kez başarılı olmadı. Çünkü halk, Kazanlı âlim Tâceddin'in bölgeye gelmesini istemediler ve bunu engellediler. Ruslar'ın, Şeyh Şâmil'i ve direniş hareketini bitirmek için yaptıkları fitneye dayalı bu oyunu tutmayınca, çare olarak Çeçenistan ve Dağıstan'a askerî bir harekât düşünüldü. Geniş çaplı harekâtla ilerlemeye başlayan Rus kuvvetleri istedikleri

hızda ilerleyemeyince verdikleri kayıplar da çoğalmaya başladı. 1837 yılında yapılan seferlerde Dağıstan'da bazı bölgeler ele geçirildi. Ruslar, âdeta yenile yenile ilerliyorlardı ve bu durumun nedenini bir türlü bulamıyorlardı.

Şeyh Şâmil'in, Rus ordusu karşısında elde ettiği bu başarıların bir sırrı da sahip olduğu derin istihbarat ağıydı. Rus ordusundaki ajan ağı sayesinde düşmanın her hareketini önceden haber alıyor ve ona göre tedbirler uyguluyordu. Bunun yanında mücahidler arasındaki iletişim konusunda da Şâmil'in başarılı uygulamaları vardı. Dağlar, ormanlar, kayalıklar ve bataklıklar arasında, çok iyi bildiği gizli yollardan emir ve buyruklarını atlarla yapıyordu. Bu yüzden her yerleşim yerinde en iyi atlardan birkaç tanesini hazır bekletiyordu. Şâmil'in bu tarz seri hareket eden hızlı birlikler oluşturması da cihadda başarıyı getiren önemli nedenlerden biriydi.

Çar Ordusunun Durduramadığı Mücahid

Kafkas dağlarındaki savaşta istediği sonucu bir türlü alamayan Rusya, Şeyh Şâmil'in ateşkes önerisi üzerine Hunzak'a geri çekildi. Bu arada Çar 1. Nikola da, Şeyh Şâmil'e görüşme talebinde bulundu. Ancak İmam Şâmil, bu ve bundan sonraki talepleri hep geri çevirdi. Görüşme isteğinin iletildiği mektuba da cevap yazan Şâmil, Kafkasya'da kendisinin hâkimiyetini hiçbir zaman tanımayacağını ve kendisinin vatan kabul ettiği bu topraklarda taş üstünde taş kalmasa bile bu kararının asla değişmeyeceğini bildirdi.

1838 yılına gelindiğinde Kafkasya, biraz daha sakin bir yıl yaşadı. 1839 yılında Rus hatları ile geçiş yollarına

düzenlenen seferler yüzünden sıkıntı yaşayan Rus kuvvetleri, bu sorunu kökünden çözmek düşüncesiyle 30.000 kişilik bir orduyla Şeyh Şâmil'in üzerine yürüdü. Ruslar'ı durduramayan Şâmil, Ahulgoh'a geri çekilmek zorunda kaldı. Ancak bu sorunun kesin bir şekilde çözülmesini isteyen Ruslar bu kez Ahulgoh şehrini 13.000 kişilik bir kuvvetle kuşattılar. Şeyh Şâmil'in ise 1000 kadar savaşçısı vardı. Şehri savunmak için askerleriyle birlikte kadın, çocuk ve yaşlılar da dahil 4000 kişilik bir güçle mücadeleye devam etti ancak sonunda ateşkes istemek zorunda kaldı. Dört gün süren müzakereler sonucunda Ruslar'ın istediği ağır şartları kabul etmeyen Şâmil, şehri savunmaya devam etti. 4 Eylül 1839'da Ruslar birçok kayıp vererek şehri ele geçirmeyi başardılar. Kuşatmadan yedi müridiyle kurtulmayı başaran Şeyh Şâmil'in verdiği Ahulgoh savunması Kafkasya direnişinde bir dönüm noktasını teşkil eder.

Sömürgeci Rus Oyunu Sahnede

Ahulgoh'dan kurtulmayı başaran Şâmil, İçkeri'ye gitti ve burada kendisine şartsız itirazsız itaat edilmesi şartıyla İçkeri'nin yönetimini kabul etti. Temmuz ayına gelindiğinde nâiblerinin yaptığı baskınlardan ayrı olarak Şâmil, Kuzey Dağıstan'a yönelip Ruslar'ın üzerine yürüdü 1840 Temmuzunda Ruslar'ı ağır bir yenilgiye uğrattı. 1841 yılında nâiblerini de yanına alarak Ruslarâ karşı düzenleyeceği saldırılar için hazırlıklarda bulundu. 1842 yılına gelindiğinde artık Dağıstan ve Çeçenistan'ın tek hâkimi Şeyh Şâmil'di. Aynı yıl Ruslar, başlattıkları harekâтта yine yenilgiye uğradılar ve Kuzey Kafkasya'da Şâmil'in gücü giderek pekişti.

1843 Eylülünde Şâmil, bir günde 70 kilometreden fazla yol katederek önüne çıkan birçok Rus kalesini fethetti. Bu mağlubiyetlerin ardından Ruslar, bölgede harekâtı yöneten generallerini değiştirdiler.

Ancak yeni general de Şeyh Şâmil ve adamları karşısında tutunamadı ve yenildi. 1844 yılında Kuzey Kafkasya'nın tek hâkimi konumunda olan Şeyh Şâmil'in bu gücünün kırılmasını isteyen Çar 1. Nikola, bir emirnâme göndererek Şâmil'in bütün ordusunun dağıtılmasını ister. Bunun yanında Şâmil'in bazı destekleyicilerinin kendi saflarına çekilmesi için de 45.000 ruble yollar. Özellikle Şâmil'in kayınpederi ve mürşidi olan Cemâleddin Kumukî'nin ve bazı mollaların bu açıdan çok önemli olduğunu da vurgular. Tüm bunların dışında güçlü bir ordunun da Kafkasya'ya sevkedileceğini bildirir. Ancak Avaristan'a yönelik Rus askerî harekâtı Şâmil'in güçlü savunması karşısında yine başarılı olamaz ve gözle görünür bir ilerleme sağlayamaz. Bu durum üzerine yine Kafkasya'da görev yapan komuta kademesinde değişikliğe gidilir.

Çarın tüm tedbirlerine ve en iyi askerlerini göndermesine rağmen Kafkasya her seferinde, Rusya için kelimenin tam anlamıyla bir kâbusa dönüyordu. Ruslar'ın orduda yaptığı değişikliklerle göreve gelen yeni general, 15 Haziran 1845'te 21.000 asker, kırk iki parça top ve bir roket bataryasıyla tek koldan bir saldırıya geçer. Ruslar'ın bu kadar büyük bir güçle saldırması üzerine şehirlerde tutunmakta zorlanan Şeyh Şâmil, savunma ya da meydan savaşı yapamayacağını anlar ve fazla direnmeden Çeçenistan'a kadar geri çekilip âni baskın hareketlerine yönelir. Bu arada Rus kuvvetleri, Dargiye şehrini tahrip edip dönerken Şâmil'in

saldırısına uğrar ve üç general, 195 subay ve 3000' den fazla asker kaybederler.

Kaybederek İlerleyen Bir Ordu

1846 yılının Nisan ayında Kabartay bölgesi üzerinden batıdaki Çerkezler'le birleşen Şâmil, Kafkasya'nın birliğini sağlamak maksadıyla 14.000 asker sekiz sahra topundan oluşan ordusuyla Şali'ye yürüdü. 1847 yılının Haziran ayında Rus kuvvetlerine karşı kahramanca direnen Şâmil, bir hafta süren çarpışmalarda Ruslar'a büyük kayıplar verdirdi. Aynı yılın Ağustos-Ekim aylarında Şalti harekâtını yapan Ruslar, bu harekâttan da bekledikleri sonucu alamadılar. 1848 ve 1849 yıllarında da bazı kuşatmalar yapıldı ancak Şâmil, bu kuşatmalardan da başarıyla çıktı. Ekim 1853 yılında patlak veren Kırım Savaşı'na kadar Kafkasya genel olarak sakin bir atmosfer yaşadı. 1853 yılında Şâmil, Osmanlı Sultanı Abdülmecid'e bir mektup yazarak durumdan kendisini haberdar etti. Savaş resmen başlamadan Kafkasya ve özellikle de Dağıstan'da Ruslar'ın askerî yığınak yapmalarını sekteye uğratacak baskınlarda bulundu. Şâmil, Güney Kafkasya'daki bu eylemleriyle bir an evvel Tiflis'e ulaşmak istiyordu. Böylece muhtemel bir Osmanlı-Rus savaşında, Ruslar'ın bölgede askerî yığınak yapmasını önlemek düşüncesindeydi.

4 Ekim 1853 tarihinde Kırım savaşının başlamasıyla Osmanlı Devleti, Kafkasya ile daha yakından ilgilenmeye başladı. 9 Ekim 1853'te Şultan Abdülmecid, Şeyh Şâmil'e bir ferman yollayarak kendisini cihada çağırdı. 13 Aralık 1853'te Şeyh Şâmil, sultana cevaben Tiflis üzerine bir askerî harekâta girişilirse Ruslar'ın Kafkasya'dan çıkarılabileceğini bildirdi. Ancak onun bu tavsiyesi Osmanlı sultanı

tarafından kabul görmedi. Tiflis konusunda ısrarlı olan Şâmil, Temmuz 1854'te Gürcistan'ın Kehati bölgesine girdi. Bütün gayretlerine rağmen Osmanlı ordusunun Tiflis'e hareket etmesini sağlayamayan Şâmil de geri çekilerek karargâhını Dargi'ye kurdu.

Şâmil Kuşatma Altında

1853 yılının Haziran ayından itibaren yaptığı saldırılarla Güney Kafkasya'da bulunan Ruslar'ın seferberlik hazırlıklarını sekteye uğrattı. Böylece 1853'ün Kasım-Aralık aylarında Kars-Gümrü yönünde cereyan eden muharebelerde Ruslar'ın savunmada kalmasında önemli bir rol oynamış oldu. 1859 yılına girerken hâlâ savunmada olan Şeyh Şâmil'e karşı Ruslar büyük bir kuşatma başlattılar. 26 Temmuz'da Rus kuvvetlerinin başlattığı bu büyük kuşatma harekâtında Şâmil, ailesi ve 400 kadar müridiyle Gûnib'e çekilmek zorunda kaldı.

21 Ağustos'ta Ruslar 70.000 kişilik bir orduyla Şâmil'i takip ederek sonuca ulaşmak istiyorlardı. Şâmil'le görüşme talebinde bulunan Ruslar, yine ret cevabı aldılar. Şeyh Şâmil'in tek düşüncesi ise savaşarak şehid olmaktı. Ancak 6 Eylül 1859'da oğulları Gazi Muhammed ve Muhammed Şâfiî ile birlikte teslim oldu. 1869 yılında Şeyh Şâmil, kendi isteğiyle Kiev'e gönderildi. Rus çarının, kendisine duyduğu saygıdan kucakladığı ve sakalını öptüğü Kafkas Kartalı Şâmil için on yıllık esaret dönemi de böylece başlamış oldu.

Şeyh Şâmil İstanbul'da

On yıllık esaretin ardından Ruslar'a hac vazifesini ifa etmek istediğini söyleyen Şeyh Şâmil, 31 Mayıs 1869'da

İstanbul'a geldi. Aynı gün devrin sadrazamı ile görüştü, ardından şeyhülislâm ve Dâhiliye nâzırını da ziyaret etti. 15 Ağustos 1869'da Sultan Abdülaziz, Şeyh Şâmil'i Dolmabahçe Sarayı'nda kabul etti. Sultan Abdülaziz, bütün saray teşrifat kaidelerini ve saray an'anelerini bir kenara bırakarak karşıladığı Şâmil'e, "Babam Sultan Mahmud mezarından çıkıp gelseydi ancak bu kadar sevinç ve heyecan duyardım" diyerek hürmet ve muhabbetini ifade edecekti.

Yedi ay Koska'da kendisine tahsis edilen köşkte kalan Şeyh Şâmil ve ailesine, padişah tarafından maaş bağlandı. Hac vazifesinin ardından tekrar İstanbul'a geleceği düşünüldüğü için de Zarif Paşa Konağı kendisine tahsis edildi. 15 Ocak 1870'te Sultan Abdülaziz'e veda ziyaretinde bulunan Şeyh Şâmil, 25 Ocak'ta İstanbul'dan ayrılarak hacca gitti. Hac görevini yerine getirdikten sonra Medine'de vefat edince Cennetü'l-bakî'a defnedildi.

Hem İdarî Hem Dinî Otorite

Hayatı cihadla Kafkas dağlarında geçen kahraman komutan Şeyh Şâmil, bir Nakşibendî şeyhi idi. Kafkasya'da, Rus sömürgeciliğine karşı cihad etmek için imam seçildiği ilk günden esir düştüğü zamana kadar mücadelesinden bir adım geri atmayan bu büyük kahraman; güçlü hitabeti, kararlı tutumu, askerî ve siyasî dehası ile Dağıstan'da ve bütün Kafkasya'da temayüz etmiştir. Şâmil, sadece cihad eden bir lider değil, aynı zamanda hem idarî hem de dinî bir otoriteydi. Yaptığı yazışmalarda "imam" ve "emîr-ül-mü'minîn" unvanlarını kullanmıştır.

Şeyh Şâmil idareci olarak ülkeyi nâibliklere/vilayetlere ayırmış ve başlarına da idarî ve askerî yetkilere sahip

nâibler tayin etmiştir. Her nâibin de birer müftüsü bulunuyordu. Bunun yanında nâiblerin faaliyetlerini kontrol etmek için de muhtesib adı verilen görevliler vardı. Şeyh Şâmil, kurduğu bu sağlam idarî ve askerî yapı üzerinden yirmi beş yıl boyunca Kafkas dağlarında Ruslar'a karşı mücadele vermiş, sömürgeciliğe karşı direniş göstermişti. Çarlık Rusyası'nın güçlü orduları karşısında ümitsizliğe düşmeden, bugün bile insanların hafızasında yer eden destanî mücadelesini vermişti. Şeyh Şâmil'den sonra da Rusya'ya karşı devam eden Kafkasya'nın özgürlük mücadelesinde onun kahramanlıkları halen Kafkas halklarının hafızasında ilk günkü gibi canlıdır.

Fransa'da Şâmil Hayranlığı

Şeyh Şâmil'in tesiri sadece Kafkasya özelinde kalmamış, Fransa'da adına şiirler yazılmış, hatta şarkılar dahi bestelenmiştir. Bu konuda kaleme alınan eserlere, makalelere ve tefrikalara bakıldığında ilk olarak Fransa göze çarpar. Fransa'da 1854 yılında Şâmil'in bir portresi çizilir. Tamamen hayalî olan bu portrede Şâmil efsanevî bir kahraman olarak görülür. Yine aynı yıllarda Fransa'da Şâmil hakkında makaleler yayımlanır, meşhur kişilerin otobiyografileri çizilen portreleri ile birlikte tefrika edilir. Bu isimler arasında Sultan Abdülmecid, Ömer Paşa ve Şeyh Şâmil vardır. Ayrıca E. N. Vergerevski ve Dünkel Belinga da "Şâmil Paris'te" ve "Şâmil Yanımızda" adlı besteleri yaparlar.

26 Temmuz 1854 tarihinde Paris'te Sen Martin Tiyatrosu'nda beş bölümden oluşan "Şâmil" isimli oyun Fransız dramatör Pola Meris tarafından sahneye konulur.

Şeyh Şâmil'in kahramanlığının gündeme getirilerek tiyatrolaştırılması Rusya'yı rahatsız eder ve Fransız hükümeti eleştirilerek yapılanın dostça bir tavır olmadığını söylenir. 1855'te G. Wilhelm Buting *Şâmil Hakkında Hatıralar* isimli eserini önce Berlin'de, ardından da Londra'da yayımlar. 1856 yılında bir başka hatırat *Esir Şâmil* adıyla Paris'te yayımlanır. 1859 yılında Tiflis'te Parisli bir hanım olan A. Dranse de Şâmil ile ilgili hatıralarını yayımlatır.

Genel olarak Batı dünyasında resmedilen, hakkında şiirler yazılan ve besteler yapılan, hatıratlar yayımlanan Şeyh Şâmil, güçlü Rusya İmparatorluğu'nun işgaline karşı cefakâr milletin kurtuluşunu ve özgürlüğünü savunan yürekli, gözü yılmayan bir kahraman olarak verilmiştir. Özellikle Şeyh Şâmil'le karşılaşanların hatıratlarında kaleme aldıkları Şâmil, "Gözü pek, cesur, heybetli ve sakın görünümlü, sade kıyafetli, sarıklı, karşısındaki kişide saygı uyandıran, uzun sakalının şahsına azamet kattığı, sağlam ve sertçe yürüyen ve ancak yüksek hükümdarlarda bulunan vasıfların sahibi" olan bir kişi olarak anlatılmıştır.

Domuz Eti

Kafkas dağlarında Ruslar'a karşı destanlaşan bir mücadele veren Şeyh Şâmil, Ruslar'ın elinde esir düşmüştü. Esaret döneminde Ruslar bu büyük komutanı günlerce aç bırakmışlardı. Aç geçirdiği günlerden birinde Rus Çarı 2. Aleksandr, Şeyh Şâmil'i yemek yemek için çağırır ve karşısına alır. Şeyh Şâmil'in iştahlı bir şekilde yemek yediğini gören Rus Çarı yanındakilere, "Korkarım bu adam bizi de birazdan yer" diye söylenir. Bu sözü duyan Şeyh Şâmil, derhal cevap verir: "Korkmayın, ben müslümanım. Benim dinimde domuz eti yemek haramdır."

Yalnız Kılınan Namaz

Müridlerinden biri, bir gün Şeyh Şâmil'e, "Kimsenin, hatta cinlerin dahi olmadığı bir yerde namaz kıldım. Bu namazdan çok zevk aldım" der. Şeyh Şâmil sorar: "Neden zevk aldın?" Mürid, "Çünkü beni hiç kimse görmedi." diye cevap verir. Bunun üzerine Şeyh Şâmil, "Sen hâlâ kâmil değilsin. Gönlüne mahlûk kaygısı düşüyor. Namazda bile dünyayı düşünüyor ve unutamıyorsun" der.

Dünyayı Cennete Çevirmek

Çarın davetlisi olarak sarayı gezen ve ziyaretlerde bulunan Şeyh Şâmil'e Çar Aleksandr sorar: "Sarayımı nasıl buldunuz?" Şâmil cevap verir: "Haşmetli çara da mâlumdur ki Cenâb-ı Hak, ahireti sadece müslümanlara vaat buyurmuşlardır. Hakiki cennete gidemeyeceğinize göre, sarayınızı suni cennete çevirmekte isabet buyurmuşsunuz."

Tekniğin Gücü

Şeyh Şâmil, Rusya'da bulunduğunda, büyük top ve mühimmat fabrikalarını gezmişti. Bu esnada ağır muharaşara toplarının imali ile ilgili tezgâhlarla bilhassa alakadar olmuştu. Şâmil'in tetkikini gözden kaçırmayan yanındaki mihmandarı şöyle demişti: "Nasıl, beğendiniz mi efendim?" Şeyh Şâmil bu soru üzerine şöyle cevap verir: "Neden mağlup olduğumuzu şimdi daha iyi anlıyorum. Sizi galip duruma getiren askerlerinizin şuur ve kahramanlığı değil, silahlarınızın, tekniğinizin üstünlüğü imiş. Şartlar müsavi olsaydı Kafkasya'yı istilanız imkânsız olurdu."

Misafirlik

Oğlunun tantanalı düğününe Şeyh Şâmil'i davet eden çar, Şâmil'i sofrasına oturtmuştu. Sohbet esnasında çar, Şeyh Şâmil'e şöyle dedi: "Bu pek mesut günüme sizin gibi büyük bir kahramanın şeref vermesinden dolayı son derece bahtiyarım." Çarın sözlerindeki kelime oyunlarını farkedenden Şeyh Şâmil hemen cevabını verir: "Haşmetli çar, Kafkasya'da benim misafirim olsalardı, ben daha bahtiyar olurum."

Şâmil'in Namazı

Çarın sarayında namaza durmak isteyen Şeyh Şâmil'e aceleyle bir oda gösterilmiş. Tam namaza duracağı sırada odada kıble istikametinde bulunan Meryem Ana tasvirinin üzerini örtmeye çalışan saray görevlilerine müdahale ederek şu sözü söyler: "Bırakın! Örtmeyin. Şâmil'in namazını her vakit eda ettiğine mahşerde o da şahitlik etsin."

Şeyh Şâmil'den İnciler

- Allah, güçlülerin başaramadığını bir zayıfa başartmaya kadirir.
- İnsanların en soylusu, Allah'tan en çok sakınandır.
- Allah'ın verdiği nimetlerle günah ve kötülük yolunda güç kazanmak ne kötüdür.
- Allah ile açık olsun, gizli olsun; hukukunuz edep üzere olmalıdır.
- Allah'a giden yollar gökteki yıldızlardan daha çoktur ve ben o yollardan birine tâlibim.

• Bir mürşide bağlanırken ondan keramet beklemeyin. Şeriata bağlı olduğunu ve hak yolda yürüdüğünü görmemiz yeterlidir.

• Arkadaşını affet; affettiğini hatırlama ve hatırlatma.

• Torunlarınıza bırakacağınız en büyük miras tevhid için savaşmak ve Allah kelâmını yayma yolunda can vermeyi öğretmek olacaktır. Torunlarımız cihad günlerinde kuyruk değil, baş olmalıdır.

• Ölümümüz bizi Allah'a kavuşturacağı için kutludur. Dünyaya geldik, Hakk'ın eserlerini gördük, gönülden vurulduk; emirlerindeki hikmete inandık. Hakk'a kavuşmamız olan ölümü de gönülden özlemeliyiz. Müslüman için bir vuslat ve mutluluk anı olan ölüm, ancak kâfirler için gerçek bir azaptır.

• Şehid ruhları yeşil kuş kanatları üzerinde Allah'a ulaşır. Allah yolunda kan dökünüz, yurdumuz için ölünüz ve şehid olmaya koşunuz.

• Sonunu düşünen cesur olmaz.

• Kılıç, cennetin anahtarıdır.

• Hakaret etmekte ağır, öç almakta çevik ol.

• Savaşta korkak davranma, harbin ağırlıklarına sabırlı ol, ecel gelmedikçe ölüm olmaz.

• Ben müslümanım, müslüman olanlar kendilerini esarete almak isteyen zorba rejimlerle çarpışmak mecburiyetindedir.

• Maddi silahlar yalnız başına hiçbir işe yaramazlar.

- Müslümanlığı ve vatanınızı kurtarmak istiyorsanız bunun bir tek yolu vardır. Düşmanlarınızın ellerindeki öldürücü silahları sizin aleyhinizde kullanmasına izin vermeyiniz.

- Müslümanlar zulme dayanan bir devletin esiri olmaz. Zulüm sistemi ile teşkilatlanan Çarlık Rusyası da ya zulümden vazgeçmeli ya baş eğmeli ya da ortadan kalkmalıdır.

- Çarı büyük görenler Allah'a şirk koşan kâfirlerden farksızdır.

- Gönüllerden kibri çıkarmak, yüce dağları iğne ile kazımdan daha zordur.

- Kâmil kişi yürümeye nasıl başlarsa öyle bitirir.

Şeyh Mansûr
(kuddise sirruhû)

KAFKASYA'DA DİRENİŞİN SEMBOL İSMİ: ŞEYH MANSÛR

17 ve 18. yüzyılda Kuzey Afrika'da Fransız, İngiliz ve İtalyan sömürgeci güçlerine karşı mücadele eden ve müslüman halkın bağımsızlığı için cihada kalkan tasavvuf ehlinin yanında, Rusya'nın işgal ettiği Kafkasya topraklarında da cihad mücadelesi veriliyordu. Kendisine sömürge oluşturmak için müslümanların yaşadığı coğrafyalara saldıran Batılı güçlerin yanında, Çarlık Rusyası da harekete geçerek yer altı-yer üstü zengin kaynakları olan Kafkas bölgesini bir an önce kendi topraklarına katarak sömürgeleştirmek istiyordu. Kolonyalist hareketlere karşı Kuzey Afrika'da halkını ayakta tutan, zalimin zulmüne karşı direnme gücünü koruyan, her geçen gün bu direncin artmasını sağlayan tasavvuf kurumları, sömürgecilerin en korktuğu güç olarak tarihin hafızasına kazınmıştı. Kafkasya topraklarını kan ve zulümle kendisine mal etmeye çalışan Çarlık Rusya ordusunun karşısına da Kafkasya'da yine aynı güç çıkmıştı.

Rus sömürgeci gücünün, insanlık onurunu ve hayat hakkını ayaklar altına aldığı her dönemde, ümmetin şuurunu diri tutmaya çalışan, müslümanların pasif bir hale dönüşmesine izin vermeyen, Kafkasya'daki Nakşibendîye tarikatı da yetiştirdiği "mücahid mürşidlerle" sömürgeye başkaldırmış ve bağımsızlık için cihada başvurmuştu. Bu bağımsızlık mücadelesinde ilk halkayı oluşturan Şeyh Mansûr, daha sonra kendi açtığı yolu takip edecek olan Gazi Muhammed, İmam Hamzat ve Şeyh Şâmil gibi öndere de ön ayak olmuştu.

Kafkasya'da hem bir İslâmî birlik kurmak hem de Ruslar'ın bu topraklardan çekilip gitmesini sağlamak için hayatının sonuna kadar savaştan Şeyh Mansûr, etrafındaki bir avuç mücahid müridle, çoğu zaman kendisinden yirmi kat fazla ve güçlü Rus ordusuyla tereddüt etmeden savaştı. Maddi planda bu kadar güçlü olan Çar ordusunun gücüne rağmen efsanevî başarılar elde etti ve onun bu başarıları bir dönem Kafkas halkına ümit ışığı oldu. Her ne kadar istediği düşünceleri gerçekleştiremese de Çarlık Rusyası'nın Kafkas topraklarında öyle kolayca galibiyetlere ulaşamayacağını gösterdi. Bu arada da kendisinden sonra gelen kuşağa, nasıl cihad etmeleri gerektiğini de öğretmiş oldu.

Ömrü cephede savaşarak geçen Şeyh Mansûr'un hayatı, aslında mücahid bir mürşidin mücadelesidir. Onun ortaya koyduğu direnç ve başkaldırı, insanların pasifleştiği ve etkisiz kaldığı bir dönemde, tasavvuf ile nasıl yeni bir ruhla ayağa kalkacağını da göstermiş oldu. Belki de sadece bu yönüyle dahi ele alınsa, Şeyh Mansûr'un kısa hayatının bizler için ne denli önemli olduğu ortaya çıkacaktır.

Şeyh Mansûr

Çar Deli Petro'nun bizzat kendi komuta ettiği sömürgeci ordusuyla denizden ve karadan Dağıstan'a girdiği yıl olan 1772'de, Çeçenistan'ın Grozniy şehrinin bir köyünde doğan Şeyh Mansûr'un asıl adı Uçermak'tı. Çocukken babasından Kur'an okumayı öğrenen Mansûr, bu yıllarda bir süre çobanlık yaptı. Zeki ve kuvvetli hafızasıyla dikkat çeken Mansûr, hafızlık yaptıktan sonra o dönemin İslâm âlimlerinin merkezî konumunda olan Dağıstan'a giderek birkaç yıl ilim tahsil etti. Bu arada Dağıstan'da Nakşibendiyye tarikatına intisap etti. Kafkasya'daki tarikatlarda genel olarak mürşid, aynı zamanda komutan ve müridleri de onun askerleriydi. Bölge halkının düşüncesinde Rus idaresine uyum ya da onlarla birlikte yaşama fikri asla kabul edilmiyordu.

Kürsüde Özgürlük Vaazları

İlk olarak doğduğu köy olan Aldı'da camide verdiği hutbe ve vaazlarla dikkat çekti. Mansûr, bu vaazlarında Kuzey Kafkasyalılar'ın birleşmesi gerektiğini, bu gerçekleşmediği takdirde ortaya çıkacak durumun Kur'an'ın hükümlerine aykırı olacağını söylüyordu. Bu yüzden Allah'ın, Ruslar'ın memleketlerini işgal etmelerine izin verceğini ve halkların özgürlüklerini yitireceğini, dinsiz, vatansız bir halde yaşamak zorunda kalacaklarını anlatıyordu. Her geçen gün şöhreti artan Şeyh Mansûr, Kafkasya'da etki alanını da genişletiyordu. Hakkında dilden dile yayılan kerametler, insanların, onun başlattığı gazavât hareketine katılmasını çabuklaştırmıştı. Pişirdiği yemeklerin tükenmemesi, Aldı'da yerden aldığı bir avuç tozu

düşmana atmasıyla düşmanların dağılması gibi rivayetler dönemin Osmanlı ulemasında da etkili oldu. Antep ulemasından Seyyid Halil Efendi, 200 kadar talebesiyle birlikte Şeyh Mansûr'a katıldı.

Şeyh Mansûr'un Mücadelesi

Şeyh Mansûr hakkındaki rivayetler üzerine Osmanlı, meseleye yabancı kalmamış ve bazı kişileri görevlendirerek bölgeden daha sağlıklı haberler almaya çalışmıştı. Şeyh Mansûr'un başlattığı hareketten dolayı tedirginliğe kapılan Ruslar, onu ortadan kaldırmak için Kont Potemkin'in emrinde 3000 kişilik bir birliği Aldı'ya gönderdi. Bu birlik Aldı'yı ele geçirip ateşe verdi. Ancak dönüş yolunda Şeyh Mansûr'la karşılaşan birlik, Şeyh Mansûr taraftarlarınca imha edildi. Sağ kalan 100 Rus askeri, Osmanlı kalesi olan Hacılar Kalesi'ne sığındı. Beklenmedik bu durum üzerine Ruslar tekrar bir birlik yollayarak Şeyh Mansûr'un üzerine yürümek istediler. Ancak Mansûr ve etrafındaki mücahidler, yeni gelen bu Rus birliğini de yendiler. Ardarda kazanılan bu iki zafer Kafkasya'da büyük yankı uyandırdı. Osmanlı Sultanı 1. Abdülhamid de olayları yakından izliyor ve Şeyh Mansûr ile Ruslar'ın arasındaki mücadelenin gidişatını takip ediyordu.

Fakat bazı Osmanlı devlet adamları Mansûr'un varlığından rahatsız olmuşlardı. Onun yazdığı mektuplarda kullandığı dilden ve kaynağı tam olarak belli olmayan söylentilerden dolayı tereddüt içinde olan devlet adamları, Şeyh Mansûr'un, Kırım'ın kaybı dolayısıyla itibarı zedelenen Osmanlı Devleti'ne karşı rakip olacağı endişesini taşıyorlardı.

Osmanlı'nın Temkinli Yaklaşımı

İstanbul'daki devlet adamları, ortaya çıkan söylentilerden dolayı bazı tedbirler alınması gerektiğini düşündüler. Şeyh Mansûr'un peygamberlik iddiasında olan bir yalancı ve tehlikeli bir maceracı olduğu ilan edildi. Bu arada Mansûr'un yazdığı mektupların İstanbul'a ulaşması da engellenmek istendi. İstanbul'da bu gelişmeler yaşanırken Şeyh Mansûr, Kumuklar'dan destek almış ve Ruslar'a ait bir tabyayı ele geçirmişti. Ancak iyi tahkim edilen kaleyi bir türlü alamayan Mansûr, Kumkale'ye saldırdı ve bu kaleyi aldı. Bunun üzerine daha önce de olduğu gibi Ruslar yardımcı birlik gönderince geri çekilmek zorunda kaldı. 1785 yılının Ağustos ayında Kızlar'a yaptığı saldırıda beklenmedik şekilde ağır bir yenilgi alınca etrafında toplanan Kabarday ve Kumuklar onu terkettiler. Şeyh Mansûr da Çeçenistan'ın iç kesimlerine doğru geri çekildi.

Kafkasya'da Bir Yalnız Mücahid

1785 yılı Ekim ayında General Potemkin, 5700 kişilik bir kuvveti Kabarday'a, Mansûr'un üzerine gönderdi. 30 Ekim-2 Kasım arasında Kabarday-Tartup'ta meydana gelen savaşta Mansur yenilince Kabarday'dan çıkmak zorunda kaldı. Bu gelişmeler sonrasında tüm Kabarday halkı Ruslar'a boyun eğdi. Kabarday'dan çıkıp Batı Kafkasya'da, Taman yarımadasına çekilen Şeyh Mansûr, kış aylarını burada geçirdi ve 1786 yılı ilkbaharında Kırım'a düzenleyeceği sefer için hazırlık yaptı. Ruslar'a karşı destek arayışına girdiyse de gelen olumsuz cevaplarla istediği yardımı alamadı. Yanında bulunan adamlarının büyük bir çoğunluğu da kendisini terkedince planladığı saldırıdan vazgeçmek zorunda kaldı. 1786 sonbaharında

bir Rus birliğini pusuya düşürüp imha etti. Ruslar, barış isteklerini reddeden Mansûr'un halk nezdindeki manevi gücünü zayıflatmak için birtakım yalan haberler çıkardılar. Mansûr'un cihada destek ve kâfirlerle savaşa çağrısına dönük fetvalarına karşı Ruslar da Tatar âlimlerinin "Moskoflu ile müslümanların halifesi sulh halindedir. Müslümanların kendi başlarına savaş açması câiz değildir, ganimet haramdır" şeklindeki fetvalarıyla karşılık vermeye çalıştı. Ayrıca 2. Katerina da bu durumla ilgili olarak Orenburg'da ruhanî bir meclis kurdu.

Osmanlı'dan Gelen Destek

Şeyh Mansûr'a ilk başlarda mesafeli yaklaşan, meseleyi temkinli olarak takip eden Sultan 1. Abdülhamid, Kırım ve Gürcistan meseleleri sebebiyle kendisine yaklaştı. Muhtemel bir Osmanlı-Rus savaşı nedeniyle Şeyh Mansûr'u yanında tutmak isteyen padişah, ona, saat ve dürbün hediye etti. 1787 Mayıs ve Haziranında Avar Hanlığı ile Tarku Şamhalı birliklerinin Şeyh Mansûr'a katılacağı haberi Ruslar'a ulaştı. Temmuz 1787 yılında da hanlıklara bir mektup gönderen Şeyh Mansûr, Osmanlı Devleti'nden asker ve askerî malzeme geldiğini belirterek Güney Kafkaslar'ı Ruslar'dan temizlemek için birlikte hareket etme teklifinde bulundu. Bu arada Osmanlı Devleti, Rusya'ya savaş açınca Şeyh Mansûr da sadrazama bir mektup yazarak bu durumdan çok memnun olduğunu ve padişahla görüşmek istediğini iletti.

Esareti ve Vefatı

Bölgedeki bu hareketlilik eylül ayında savaşın başlamasıyla daha da ısındı. Ruslar'dan ayrılıp Şeyh Mansûr tarafına katılan kabile ve halklar birleşerek Rus topraklarına saldırdı. Bu gelişmeler üzerine General Potemkin, 8000 kişi

ve otuz beş topla birlikte Kuban boyunca harekete geçti. Şeyh Mansûr, 20-22 Eylül'de vuku bulan ufak çarpışmada yenildi ve ekim ayında Anapa'ya ulaştı. Bu çarpışmaların ardından girdiği birkaç çarpışmada da başarılı olamayıp yenildi. Ertesi yıl da başarılı olamayıp mağlup olunca taraftarlarının çoğunu kaybetti. Osmanlı'nın elinde bulunan Anapa Kalesi'ne çekilmek zorunda kaldı ve bir daha da buradan ayrılmadı. Ancak Anapa'da bulunduğu zaman boyunca da etrafa cihad çağrısı yapmaktan geri durmadı.

Bundan sonra Şeyh Mansûr, 1787 ve 1789 yıllarındaki kuşatmalara şahit oldu. 22 Haziran 1791'de de kalenin düşmesiyle kale kumandanı Mustafa Paşa ve yardımcıları Battal Paşa'nın oğlu Tayyar Paşa ile birlikte esir alındı. Şeyh Mansûr, önce Petersburg'a, ardından da Şebseburg Kalesi'ne götürüldü. Şeyh Mansûr'un idam edilmemesi hususunda Osmanlı hükümetinin tüm ricalarını dikkate almayan Çariçe Katerina, 13 Nisan 1794 tarihinde yaşlanmış haline bakmadan Şeyh Mansûr'u idam ettirdi. Hayatı cihad ve Rusya ile mücadeleyle geçen Kafkasya'nın bu karizmatik lideri böylece şehidlik makamına ulaşmış oldu.

Kafkasya müslüman toplulukları arasında büyük bir ümit kaynağı olan ve efsanevî Kafkas direnişinin öncüsü sayılan Şeyh Mansûr, Rus kolonizasyonuna karşı oluşturmaya çalıştığı İslâm birliğini gerçekleştirememiştir. Hayatı hakkında başvurulacak kaynaklarda onunla ilgili türlü rivayetler de Şeyh Mansûr'un gerçek kişiliğine ulaşmayı zorlaştırmıştır. Ancak onun Nakşibendiyye tarikatı içinde bir dinî ve millî direniş hareketinin ilk önderi olarak kendisinden sonra gelecek olan direniş liderleri İmam Gazi Muhammed, İmam Hamzat ve Şeyh Şâmil'e gazavât bayrağını devredip örnek teşkil ederek Çeçen millî direnişinin sembolü haline geldi.

Şeyh Mansûr'un şehadetinden sonra Kafkas halkı her türlü baskı ve zulümle sindirilmeye çalışıldı. Bir Rus generalinin söylediği şu söz bile bu bölgede neler yapılmak istendiğini göstermeye yeter: "Kafkasya'da bir dağlı çocuğun öldürülmesi, 100 Rus askerinin sağ kalması demektir."

Şeyh Mansûr'un gazavât hareketini değerlendiren Rus ve diğer yabancı tarihçiler (A. Bennigsen ve C. Lemerrier), bu büyük mücahidin verdiği mücadelenin "gerçek bir din savaşı, bir gazve" olduğu yönündeydi. Yine Rus tarihçilerden Potto Kabarday'ın şu tesbiti de Şeyh Mansûr'un başlattığı gazavât hareketiyle ne yaptığını, ne yapmaya çalıştığını en güzel açıklayan satırlardır: "Mansûr, bütün Kafkas kabilelerini Ruslar'a karşı birleştirmeyi başaramadı. Fakat bunu ilk düşünen ve bu tutkuyla sevilen, özgürlüğün ancak bu şekilde korunabileceğini ilk ortaya koyan kişi olmuştur. Gelecekte Rus İmparatorluğu'nun karşısına dikilecek ve uzun yıllar onun ilerlemesine engel olacak 'müridizm' (gazavât) hareketinin temellerini de o atmıştır."

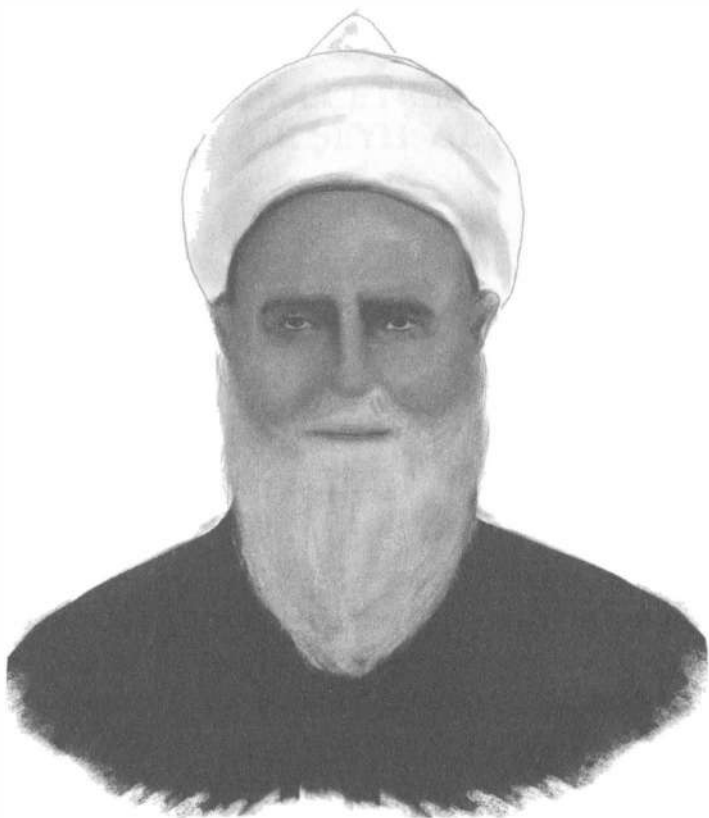

Rus tarihçi Potto Kabarday'ın *Kafkasya Savaşı* isimli eserinden: "Şeyh Mansûr'un en tutkulu ve inatçı amaçlarından biri tüm dağlı halkları birleşik duruma getirmektir. Rus silahının bütün çabası da bu girişimin başarılı olunmaması ve engellenmesi için harcanıyordu. (...) Şeyh Mansûr öldü, fakat başlattığı iş ve düşünceleri sonuçsuz kalmadı. Ondan çok sonra da olsa müridizm (gazavât) hareketi yeniden canlandı."

Cevdet Paşa *Târîh-i Cevdet* isimli eserinde Şeyh Mansûr hakkında şöyle bir rivayet nakleder: "Bir gün 7000 mevcutlu bir Rus birliği Mansûr'un üzerine hareket eder. Bunları gören Mansûr, yerden aldığı bir avuç toprağı Ruslar'ın üzerine saçar, derhal ortalığı bir duman kaplar. Büyük bir korkuya kapılan Ruslar birbirine girerek kaçmaya başlarlar. Korkudan kendilerini Sunç ırmağına atan bu Rus kıtasından pek az kimse kurtulur. Kurtulananlar da Türk karargâhına sığınır ve başlarına gelen bu vakayı Türkler'e anlatırlar."

Alvarlı Efe
(kuddise sirruhû)

RUS ve ERMENİ ÇETELERİNE KARŞI SAVAŞAN BİR ŞEYH: ALVARLI EFE

Kolonyalist hareketlerde müslümanları ayağa kaldıran, kendilerine gelmelerine vesile olan tasavvuf kurumlarına en güzel örneklerden biri de hiç şüphesiz Erzurum'un önce Rus, ardından da Ermeni çetelerinin istila ve katliamlarına karşı harekete geçen Alvarlı Muhammed Lutfi hazretleridir. Devletine, milletine ve dinine sevdalı olan bu büyük zat, Erzurum'un düşman işgalinden ve Ermeni çetelerinden temizlenmesinde hem vaazlarıyla hem de kurduğu küçük müfrezesiyle çok önemli bir katkı sağlamıştır. Barış ortamlarında dergâhında, tekkesinde halkın dinî ve manevî eğitimiyle ilgilenen, fakirleri, düşkünleri ve ilim tahsil eden talebeleri koruyup kollayan Alvarlı Efe lakabıyla meşhur Nakşibendî-Halidî şeyhi Muhammed Lutfi Efendi, savaşta ve barışta tasavvuf ehlinin nasıl olması gerektiğini hepimize gösteren en güzel örneklerden biridir.

Alvarlı Efe Hazretleri

Erzurum'un Hasankale ilçesinin Kındığı köyünde 1868 yılında doğan Alvarlı Muhammed Lutfi Efendi, ilk eğitimini babası Hoca Hüseyin Efendi'den aldı. Babasından icâzet aldıktan sonra Erzurum'da tanınmış bazı âlimlerin derslerini takip etti. 1891 yılında Erzurum'un Hasankale ilçesinde bulunan Sivaslı Camii'ne imam olarak tayin edildi. Yine aynı yıl babası Hoca Hüseyin Efendi ile Bitlis'e giderek Muhammed Pîr-i Küfrevî Bitlisî'ye intisap etti. Nakşibendî şeyhi Mevlânâ Halid-i Bağdâdî'nin halifesi olan Muhammed Pîr-i Küfrevî'nin yanında riyâzetini tamamladıktan sonra onun halifesi olarak Hasankale'ye geri döndü ve buradaki görevine bir süre daha devam etti. Daha sonra Erzurum'un Dinarkum köyüne giderek orada imamlık vazifesinde bulundu.

Savaşta Bir Mürşid

12 Şubat 1916 tarihinde Ruslar'ın Erzurum çevresini işgale başlamasıyla babasıyla Erzurum'a geri döndü. Maksadı Rus işgaline karşı orduya girerek savaşmaktı. Ancak kendisini ve hizmetlerini yakından tanıyan bir komutan Alvarlı Efe hazretlerine, "Hocam, bizim harp edecek asker kadar, sizin gibi vaaz edecek değerli âlimlere de ihtiyacımız var. Siz, vaazlarınızla halkı irşad ediniz" sözleri üzerine Rus istilasını süresince Tercan'ın Yavi köyünde imamlık görevinde bulundu. Çarlık Rusyası'nın iç karışıklıklar yaşaması ve 1917 Ekim Devrimi'nin (Bolşevik Devrimi) gerçekleşmesi üzerine Ruslar'ın işgal ettiği bölgeden çekilmesi sonrasında, Ruslar'ın cephanelerine el koyan Ermeni çetelerinin katliamları başladı. Bundan sonra Alvarlı Efe

hazretleri imamlık yaptığı Yavi köyünden ve çevre köylerden topladığı altmış kişiyle kurduğu müfrezesiyle Ermeni çetelerine karşı koydu.

Cuma günü, cuma namazında yaptığı vaazla da köylüleri direnişe hazırladı. Alvarlı Efe hazretlerinin tesirli vaazının ardından cemaat göz yaşlarıyla ona destek olma sözü verdiler. Namazdan sonra halk evlerinde savaşılabilecek ne varsa alarak Alvarlı Efe'nin önderliğinde harekete geçerek Oyuklu köyü yakınlarında Ruslar'a ait büyük bir silah deposunu ele geçirmek için yola çıkarlar. İhtiyatlı hareket eden Alvarlı Efe hazretleri ve müfrezesi, gece baskınıyla cephaneliği ele geçirirler. Cephanelikte, Türk köylerinden zorla alınan arpa, buğday ve yulaf gibi gıda maddeleri de vardır. Bunların çevredeki fakir halka dağıtılmasını emreder. Beraberindekilerle birlikte Erzurum'a doğru hareket eden hazret, yol güzergâhında bulunan bazı Ermeni çeteleriyle de savaşır ve başarılı olur. Bu arada onun başarılarından haberdar olan çevre halkı hazretin müfrezesine katılır. Daha sonra Haydari Boğazı'ndaki Zergide köyünde Türk ordusuna katılan bu müfreze orduyla birlikte 12 Mart 1918 tarihinde Erzurum'a girer. Aynı gün Alvarlı Efe'nin babası Hoca Hüseyin Efendi de şehid düşer.

Efe Hazretlerinin Vefatı

Erzurum'un Rus işgalinden kurtulmasının ardından Hasankale'ye dönen Alvarlı Efe, kendisine teklif edilen Hasankale Müftülüğü görevini kabul etmedi ve yine Hasankale'ye bağlı Alvar köyü halkının isteği üzerine köye yerleşti. Halk arasında "Alvar İmamı" ve "Efe hazretleri"

unvanıyla tanındı. Nakşibendî-Halidî şeyhi olarak 1939 yılına kadar bu köyde, bu tarihten sonra da Erzurum'da bölge halkının irşadı ile meşgul oldu. Erzurum'un düşman işgalinden kurtuluşunun üzerinden otuz sekiz sene geçtikten sonra 12 Mart 1956 tarihinde vefat eden Alvarlı Muhammed Lutfi Efendi'nin cenazesi Alvar köyüne götürülerek defnedildi. Alvarlı Muhammed Lutfi Efendi, bir Nakşibendî mürşidi olarak halkın önüne geçmiş ve onları vaazlarıyla, nasihatleriyle düşmana karşı savaşmaya çağırmıştı. Kuzey Afrika'dan Kafkasya'ya kadar sömürgeci ülkelerle mücadele eden diğer tasavvuf büyükleri gibi o da vatan savunması için en önde cepheye koşmuş, ülkenin içinde bulunduğu durum yüzünden şaşkın ve ne yapacağını bilemez bir durumda olan halka doğru yolu göstermişti. Alvarlı Muhammed Lutfi Efendi'nin işgal ve katliam zamanlarında verdiği bu mücadelede, tasavvuf büyüklerinin müslüman halkın pasif duruşunu kabul etmeyerek savaş durumunda nasıl hareket ettiklerinin bir göstergesidir. Barış zamanında bulundukları bölgedeki insanların ahlâk ve maneviyat eğitimiyle ilgilenmeleri, onun gibi tasavvuf büyüğü mürşidlerin, savaş zamanında mal ve canlarıyla din ve vatan için hiçbir fedakârlıktan kaçınmadıklarının da bir işaretidir.

Kişiliği

Kalp kırmamak için çok hassas davranan Alvarlı Efe hazretleri, sohbet ve vaazlarında İslâmiyet'in yeniden ihyası için ne lazımsa ele alınması gerektiğinden bahseder, zenginlerin bu yolda malî imkânlarını sarfetmelerini, gençlerin ilim adamı olmaları için imkânlarını seferber etmelerini, talebe okutmalarını isterdi. Çok cömert olan

hazret, hasta ve düşkünlere karşı çok şefkatli davranırdı. Huzuruna gelen düşkünlerin, daha konuşmadan ihtiyacını anlar ve hemen temin etmeye çalışırdı. Çevresindeki varlıklı kişilerin kendisine verdiği hediyeleri yastığının altına koyar ve onlara el sürmezdi. İhtiyacı olanlar ziyaretine geldiğinde bunları onlara verir, evlenmek isteyenlere yardım eder, borcunu ödeyemeyen ihtiyaç sahipleriyle cenazesi olanlara yardımda bulunurdu.

Alvarlı Efe hazretlerinin bütün meselesi ilimdi. Taşındığı tek dert Kur'an ve İslâm'a hizmet olan Alvarlı Efe, cehalet yüzünden felakete sürüklendiğimizi bilir ve bu yüzden cehaleti ortadan kaldıracak olan ilmi öğrenmeyi öğütler, çevresindeki insanları bu konuda teşvik ederdi. Özellikle bayramlarda köylere gider ve yaptığı sohbetlerle halkı irşad ederdi.

Edebî Yönü

Alvarlı Muhammed Lutfi Efendi, şiirlerini âlimane ve mürşidane bir edayla söyleyip yazardı. Şiirleri daha çok divan tarzındaydı. Halk şiir zevkine uygun olan şiirleri, daha çok Yunus Emre hazretlerinden esintiler taşırdı. Şiirlerinde Yunus Emre'den başka Fuzûlî ve Nâbî'nin de etkisi görülürdü. Türkçe'nin yanında, Arapça ve Farsça'yı, bu dillerde şiir yazacak derecede iyi bilen Muhammed Lutfi Efendi'nin yazdığı şiirler vefatının ardından oğlu Seyfeddin Mazlumoglu tarafından derlenerek 1974 yılında *Hulâsatü'l-Hakayık* adıyla yayımlandı. Alvarlı Muhammed Lutfi Efendi'nin divanında çeşitli nazım şekilleriyle söylenen 700'ü aşkın şiir mevcuttur. Hece vezni ve oldukça sade bir Türkçe'nin kullanıldığı şiirlerinden bazıları da bestelendi.

Alvarlı Efe Hazretlerinin Vaazı

“Muhterem müslümanlar! Ruslar memleketimizi işgal etmişken; daha düne kadar iç içe yaşadığımız, komşumuz diye hürmet ettiğimiz Ermeniler çoluk çocuk, kadın kız, yaşlı genç demeden eşi emsali görülmemiş bir katliama girişmişken; bayrak, vatan elden giderken; millet, devlet yok edilmek istenirken; din, iman tehlikede iken biz burada nasıl ibadet edebiliriz? Şimdi, dini, imanı, namusu, şerefi, istiklali, bayrağı, devleti, milleti kurtarma zamanıdır Allahım, peygamberini seven hiçbir şeyi bahane etmeden cepheye koşsun, düşmanla harp etsin! Hürriyeti olmayana cuma namazı farz değildir Şimdi bu durumda ne yapalım? İbadet mi edelim, yoksa cihad mı? Ben Allah yolunda, dinim, devletim, bayrağım ve milletim için harp etmeye gidiyorum. Benim gibi düşünenler benimle gelsinler

Misafirsiz Sofraya Oturmazdı

Alvarlı Muhammed Lutfi hazretleri, misafirperverlik ve cömertlik hususunda dillere destan bir kişiydi. Altmış sekiz sene boyunca misafirsiz bir sofraya el uzatmaması da bunun en önemli işaretiydi. Onun bu özelliğiyle ilgili bir hatırasını şöyle naklederler: "Bir gün Efe hazretleri sofraya oturdu. Ancak elini yemeğe uzatmayıp diğer bir odaya geçti. Mahdumları Hâce Seyfeddin Efendi, Efe hazretlerinin yanına gittiğinde seccadede dua ederek ağladığına şahit olmuş: 'Yâ Rabbi! Ne yaptım ki misafirsiz bir sofrayı bana reva gördün. Bu duanın ardından Efe hazretleri sofraya geldi ve aynı anda evin kapısı çalındı. Misafirler gelmişti.'"

Alvarlı Muhammed Lutfi Efendi / Hazer Kıl

*Hazer kıl kırma kalbin kimsenin cânını incitme
Esir-i gurbet-i nâlân olan insânı incitme
Tarîk-i ışkda bi-çâreyi hicrânı incitme
Sabır kıl her belâya hâneysi Rahmân'ı incitme*

*Felekde hâsılı insan isen bir cânı incitme
Günahkâr olma Fahr-i Âlem-i zî-şânı incitme*

*Elin çek meyl-i dünyâdan eğer âşık isen yâre
Muhabbet câmını nûş et asıl Mansur gibi dâre
Misâfirsın felek bağında bendin salma eskâre...
Düşersin bir belâya sabır kıl Mevlâ verir çâre*

Muhammed Diyâüddin Hazretleri
(kuddise sirruhû)

GAZİ BİR MÜRŞİD: MUHAMMED DİYÂÜDDİN HAZRETLERİ

Yakın tarihin dokunulmaz sayfalarının yasakları kalktıkça ortaya çıkan hakikatler, aslında bilgi sahibi olduğumuzu düşündüğümüz bazı konularda ne kadar da bilgisiz olduğumuzu gözler önüne seriyor. Özellikle yeni bir rejimin hayata geçmesiyle başlayan süreçte oluşturulmaya çalışılan “resmî tarih” anlayışının tarih ilmi açısından gerçekçi olmadığı ortaya çıkıyor. Osmanlı Devleti’nin son döneminde ve Millî Mücadele’nin ilk yıllarında vatan müdafaasında ve küffarla savaşta elini değil, bütün bedenini taşın altına koyan tasavvuf ehlinin, vatanın kurtuluşunda üstlendiği rol bugün tüm gerçekliğiyle meydanda. Tasavvuf ehlinin 1. Dünya Savaşı’ndaki yeri, tarihî belge ve bilgi yığınlarına rağmen ilmî bir tasnif gerçekleştirilmediği için henüz tam anlaşılamamıştı. Tasavvuf ehlinin yakın tarihte gerçekleştirdiği faaliyetlerin ideolojik çatışma malzemesi olarak kullanılması da bunda etkili olmuştu. Resmî ide-

oloji, istediği düzeni kurmak için toplum, tarih ve kültür üzerinden yaptığı tüm okumaları ideolojik bir merkezden yapıyordu. Böylesine bir okumada elde edilen veriler, ne yazık ki “orijinal, aslına uygun, ilmî kıstaslara bağlı” değildi. Bunun yanında açık belgelerde aktarılanlar, resmî tarih kalıpları arasında önemsizleştirilerek yok edilen hakikatler de gözden kaçmıyordu. Resmî tarih okuyuculuğu anlayışının takındığı bu tavır, konuyu tarih kitaplarından sıyrıp, tasavvuf ehlinin savaştaki yerini “menâkıb” kitaplarına hapsetme çabasının bir ürünüydü aslında.

1. Dünya Savaşı döneminde vatan, millet ve din müdafaasında harekete geçen tasavvuf ehlinin cephenin en ön safında çarpışmasıyla ilgili hakikatler bugün için menâkıb kitaplarından çıkmaya başladı. Doğu Anadolu’yu işgal eden Rus askerlerine karşı savaşta yer alan, kardeşleri ve müridleriyle vatanı ve dini için çarpışan Muhammed Diyâüddin hazretleri de resmî tarihin dışına itilmeye çalışılan isimlerden biridir. Norşin’de bulunan ilim yuvasını, Ruslar’ın Doğu Anadolu’yu işgale başlamasıyla bir askerî teşkilat haline getiren Muhammed Diyâüddin hazretleri, barış zamanında talebelerine hocalık ederken, savaş zamanında da talebelerinin önüne geçip onlara komutanlık yapmıştı. Hazret’e göre, vatan müdafaası bütün ilimlerin üzerinde gelmekteydi. 1. Dünya Savaşı’nda, Ruslar’a karşı çarpışmış, Belican mevzilerini savunurken Karaağlı köyündeki müdafaada, yanında patlayan bir top mermisinin şarapneli sağ kolunu koparmıştı. Onun bu hizmetlerine karşılık Sultan Reşad, kendisine bir takma kol ve madalya vermişti.

Doğumu

Muhammed Diyâüddin hazretleri, evliyanın büyüklerinden olan babası Abdurrahman-ı Tâhî hazretlerine ait bir belgeden edinilen bilgiye göre 14 Ocak 1856 tarihinde Pazartesi günü öğleden sonra Bitlis'in Hizan kazasının Usb köyünde dünyaya geldi. Abdurrahman-ı Tâhî'nin altı kız, altı erkek on iki çocuğunun en büyüğü olan Muhammed Diyâüddin, çocukluğunu kardeşleriyle birlikte yokluk, sıkıntı ve zorluklar içinde geçirmişti.

İlim Tahsili

Muhammed Diyâüddin'in, yakın çevresinde zamanın büyük âlimleri yaşamaktaydı. Hazret, bu nedenle âlimlerin, âriflerin, velilerin arasında büyüyüp yetişti. Bitlis, Muş ve Siirt o zaman doğunun en iyi medreselerinin bulunduğu bölgeydi. Eğitimine önce babası Abdurrahman-ı Tâhî'nin yanında başladı. Sonraları değişik medreselere giderek ilmini artırdı ve kendisini yetiştirdi. Kelâm, belâgat, mantık, sarf, nahiv gibi ilimlerin yanında Kur'an, hadis ve fıkıh ilimlerini de okuyarak icâzetini aldı.

Tasavvufî Hayatı

Vefatına kadar babasının maddi ve manevi sofrasından istifade eden Muhammed Diyâüddin hazretleri, tasavvuf yolundaki seyrü sülûküne babasının işaretiyle Şeyh Fethullah Verkânîsî'nin [kuddise sırruhû] yanında devam etti. Şeyh Abdurrahman-ı Tâhî son anlarında oğluna şu tavsiyede bulundu: "Oğlum, Şeyh Fethullah senin hakkında benden daha hayırlıdır. Çünkü ben seni başkalarından ayırmam ama o seni başkalarından üstün tutar." Şeyh

Fethullah, zâhirî ilimlere vukufiyetinden dolayı Molla Fethullah lakabıyla tanınan, âriflerin ve irşad görevlilerinin kutbu, kâmillerin önderi bir zattı. Mürşidinin oğlunu en ağır hizmetlerde kullanarak kınayanların kınamasına aldırmadan onu en güzel şekilde yetiştirdi ve 1889 yılında irşadla görevlendirdi. Muhammed Diyâüddin hazretleri, on yıl mürşidinin sağlığında, yirmi dört yıl da vefatından sonra irşad görevinde bulundu. Talebe ve müridlerinin eğitiminde mahir bir zat olan Hazret, aynı zamanda dini ve milleti için savaşılan kahraman bir insandı. 1. Dünya Savaşı'nda talebeleriyle birlikte Ruslar'a ve Ermeniler'e karşı mücadele etmiş, bu esnada bir kolunu kaybetmişti.

Vefatı

Muhammed Diyâüddin hazretleri, 23 Şubat 1924'te Cuma günü sabah namazından sonra Bitlis'in Norşin beldesinde vefat etti. Cenazesini Molla Abdullah Balekî ile Molla Abdülkerim Tertubî, başka dostların da yardımları ile yıkadılar. Kendi işaretiyle kabri merkad-i şerifin duvarları içerisinde bulunan babasının yanı başında toprağa verildi.

Doğu Cephesinde Mücahid Bir Mürşid

Muhammed Diyâüddin [kuddise sırruhû] 1. Dünya Savaşı'nda 5. Tümen'e destek için savaş sahasında bulunan Nakşibendî-Halidî mürşidlerindendir. Hazret, merkezi Nurşin olmak üzere Doğu Anadolu'da kurduğu medrese ve dergâhlarla yöre halkını derinden etkilemiş, gönüller fethetmiştir. Otuz dört yıllık irşadı boyunca gerek aydınlattığı gönüller, gerek yerine getirilen imar faaliyetleriyle

hizmet veren bu büyük veli, dünya savaşı başladığında Bitlis'in Hizan ilçesinde bulunuyordu. Ülke savaşa dahil olmuş ve seferberlik ilan etmişti. Bu arada medrese talebeleri de askere çağırılmıştı. Ancak bedeli mukabilinde medrese talebeleri askerlikten muaf tutuluyordu. Muhammed Diyâüddin medreseye devam eden talebelerinin ücretini kendisi ödeyip ilmî çalışmaları devam ettirdi.

1915 yılında Doğu Anadolu'da kış mevsimi zorlu geçiyordu. Hazret, kara kış sebebiyle talebeleri evlerine göndermiş, medrese eğitimine de bir süre ara vermişti. Aynı dönemde Ruslar, Kafkaslar üzerinden Kars'a, oradan Muş ve Bitlis'e kadar indiği halde "Ermeniler'i korumak" iddiasıyla ilerlemeye devam ediyordu. Bu şartlarda Muhammed Diyâüddin hazretlerinin emriyle çıkarılan haberciler köy ve kasabaları dolaşıp Norşin Dergâhı'na mensup herkesin dergâha çağrıldığını duyurdular. Hazret'in sûfî ve talebeleri yanında sevenleri de çağrıya icabet etti. Muhammed Diyâüddin hazretleri bu sırada elli dokuz yaşındaydı. Hazret, etrafında kardeşleri ve Şeyh Muhammed Alâeddin, Şeyh Mahmud-ı Karaköyî ve Şeyh Ahmed Haznevî ile beraber savaşa katılır. O aralar Kılıç Keyduk isimli bir köye saldıran Rus kuvvetlerinin önüne bir anda çıkıp şiddetli bir savaştan sonra kâfirlerin köye girişini engeller. Savaş esnasında, önce kendileri savaşa gider ve yorgun düşene dek savaşırdı. Yorgun düşüp geri döndüğünde ise savaş alanının kendi ailesinden boş kalmaması için kardeşlerinden birini gönderirdi.

Hazret'in kardeşi Muhammed Eşref de bir köyde savaşırken şehid düşmüştür. Bu savaşta çok fazla şehid verildiği için, cenazelerin düşman eline geçmesini engelle-

mek için hemen orada kazılan mezarlara defnedilmiştir. Mezarlara işaret bırakma imkânı da olmadığı için Muhammed Eşref'in mezarı bilinmemiş ve öylece kalmıştır.

Bitlis'te düşmana saldıran Hazret, onları Bitlis'ten dışarı attı. Adamları da Nehat dağındaki düşman birliklerine saldırmış ve onları geri püskürttü. Burada Şeyh Fethullah Verkanisî'nin damadı ve aynı zamanda Van müftüsü olan Molla Ömer Efendi at üzerinde düşmana saldırırken yaralanmış, yaraları da zamanla iyileşti. Ancak hayatının sonuna doğru yara tekrar nüksedince bu yara ile vefat etti.

Düşman Bitlis'ten sonra Muş ve Norşin'den de çıkarılınca Hazret, Norşin'e gider ve orada arkadaşları ile beraber henüz patlamamış bir top mermisi bulur. Hazret bu mermiyi incelemek isterken mermi patlar ve Muhammed Diyâüddin hazretleri ağır yaralanır. Sağ kolunu parçalayan mermi yüzünden ağırlaşan sağlık durumu zamanla iyileşse de sağ kolu omuzundan kesilir.

Nasıl ve Niçin Savaşılır?

Şeyh Muhammed Diyâüddin, yanında bulunan büyük bir kalabalıkla 5. Tümen'e destek için cepheye yerini almıştı. Hazret, savaşın en şiddetli zamanlarında bile cemaate emniyetli bir mevkide namaz kıldırırmaktan, ikinci sonralarında hatme yaptırmaktan geri durmuyordu. Cepheye bulunan diğer dergâh mensupları savaşta olduklarını, namazı cemaatle kılmanın veya hatmenin yeri olmadığını söylüyorlardı. Muhammed Diyâüddin [kuddise sırruhû] ise böyle düşünenlerle aynı kanaatte değildi. O, "Cihad vazifeye mani değil ise biz hem cihad ederiz hem de vazifelerimizi hakkıyla yerine getiririz" diyordu. Hazret, cep-

hede mevzilendikleri her yerde önce medrese olarak kulanılacak çadırları kurduruyor, ilmî tedrisat için imkânları zorluyordu. Bir gün çadırlar arasında dolaşırken çadırlarla ilgilenen sûfîlere sordu: "Talebelerin seslerini niçin duymıyorum?" Sûfîler, "Efendim, bu çadırları mutfak ihtiyacı için kurduk" dediler. Bunun üzerine Hazret, bağlılarına düşmanla niçin savaştıklarına dair sohbet etti. İlme ve amele devamın cihad gibi Allah Teâlâ'nın emirlerinden olduğunu hatırlattı. Bunun üzerine görevli sûfîler önce "ilim çadırlarını" kurmaya özen gösterdiler.

Önce Malımızı, Sonra Canımızı Ortaya Koyduk

Bitlis ve çevresini Ruslar'a karşı müdafaa eden Şeyh Muhammed Diyâüddin ile ilgili aktardığımız bilgilerin tarihî bir değerlendirmeye tâbi tutulması elzemdir. Zira eldeki mâlumatları tarihî gerçekliğe uygun bir metot ile değerlendirmeksizin tasavvuf ehli ile alakalı doğru bir yargıya ulaşmak mümkün değildir. Bugün tasavvuf ehline dair ortaya atılan çarpık görüşlerin temelinde bu metot eksikliği yer almaktadır diyebiliriz. Hazret'in medresesindeki talebelerin askerlik bedelini ödemesine rağmen zor şartlar altında bağlıları ile beraber cepheye koşması dikkat çekicidir. Hazret'e bu durum sorulduğunda, "Siz, Kur'an okuyorsunuz. Kur'an'da cihad âyetlerinden biri hariç tümünde önce mal, sonra nefis ve can ile cihaddan bahsetmiyor mu? Biz de Rabbimiz'in emrine, istediği usule göre riayet ettik. Önce mallarımızı tükettik, ardından da canımızı ortaya koyduk" buyurmuştur.

Ayrıca cephede Muhammed Diyâüddin hazretlerinin, şeriatın ruhsat verdiği konularda imkânları gözeterek

azimetle amel etmesi ve medresede gerçekleştirilen ilim tahsilini imkân dahilinde cepheye taşıması, tasavvuf ehlinin hayat alanındaki uygulamada dini bir bütün olarak algıladığını gösterir. Hazret, dinin hükümlerinden birinin şartlara bağlı olarak diğerini hafifletmeyeceği, imkân dahilinde bütün hükümlerin tatbik edilmesi gerektiği anlayışını delillendirmişti. Bu anlayış, tasavvuf ehlinin gerçekleştirdiği faaliyetlerle hayatın her alanını etkili bir şekilde kuşatmasına sebep olmuştu. Bitlis'in kurtuluşunda önemli bir yeri olan Norşin Dergâhı, resmî tarih bir yana, yakın tarihimize bakışımızı yeniden gözden geçirmemizi gerekli kılmaktadır.

İslâm topraklarını düşmandan korumak için bizzat savaş sahasında mücadele eden Hazret'in ev halkından iki kişi şehadet makamına nail olur Olayı Muhammed Diyâüddin hazretlerinin yeğeni Muhammed Masum şöyle anlatır: "Savaşın şiddetli günlerinden birinde, bir akşam vakti, bulunduğum cepheye amcam Said ve birtakım süvariler geldi. 'Nereye gideceksiniz amca?' diye sordum. Düşmanın bir köye baskın düzenleyeceği haberi aldıklarını, köyü boşaltıp baskına gelen düşmana müdafaa ile hücum edeceklerini söyledi. Ben her ne olursa olsun amcamın savaştan kaçmayacağını bildiğim için gitmesini istemedim. 'Siz burada kalın, orayı biz müdafaa edelim amca!' dedim. Beni dinlemedi ve derhal yola koyuldular O gece çok çetin, göğüs göğüse bir çarpışma olmuş. Amcam da göğsünden vurularak şehid düşmüş. Yanındaki arkadaşları şehid bedenini oradan çıkarmayı başarmışlar Sabaha karşı bu haberi Hazret'e bildirdim. Şeyh hazretleri, ancak öğle saatlerinde birkaç adamıyla beraber bizim bulunduğumuz cepheye ulaştı. Hazret, bana hitaben, 'Masum! Amcan Muhammed Said şehid olmuş!' dedi. 'Evet, kurban... dedim. 'Düşman onu önden mi yoksa arkadan mı vurmuş Masum?' diye sordu. Ben, 'Kardeşiniz göğsünden vurulmuş efendim... deyince sevinir gibi bir hali oldu. 'Allah'a hamdolsun, demek ki kardeşim düşmandan kaçmayıp hakiki şehid olmuştur Seydazâdeler bir şehid verdikleri için Allah'a şükürler olsun!' diyerek hepimizi teselli ettiler

BİR SOHBET

“İnsanlar akıllı ve reşit bir çocuktan utandıkları kadar Allah’tan utanmıyorlar Çünkü o çocuğun huzurunda bir günâh işlemek isteyen kimse, o çocuk sırrımı herkese söyler ve ben de rezil olurum diye o günâhı işlemez. Oysa Allah’ın her zaman hazır ve nazır olduğunu, hiçbir şeyin ondan gizli kalmayacağını düşünemiyor”

BİR ŞAHİTLİK

Şeyh Alâeddin Verkânîsî [kuddise sırruhû] anlatıyor: Nehat dağı civarındaydık. Osmanlı askerî kamp yeri Bitlis’e yakın idi. Ben ve Hazret komutanın yanına giderek birkaç gün kaldık. Birkaç gün sonra komutan Hazret’e gelerek, “Maddi ve manevi kuvvetimiz tamdır Düşmana saldırıp Allah’ın izniyle onları Bitlis’ten çıkaralım” dedi. Ben Hazret ile komutan arasında tercümanlık yapıyordum. Hazret Muhammed Diyâüddin, “Bahsettiği maddi ve manevi kuvvet nelerdir?” diye sordu. Komutan: “Maddi kuvvetimiz askerlerin ve teçhizatın çokluğu; manevi kuvvetimiz ise Hazret’in zatıdır

Bu hadiseden sonra Osmanlı kuvvetleri, düşmanı Bitlis, Norşin ve Garzan köylerinden çıkarmaya muvaffak olmuşlardır

HAZRET'TEN İNCİLER

• Hakiki saadet ve olgunluk, iki cihanın efendisi olan Peygamber Efendimiz'e tâbi olmak, onun tebliğ ettiği İslâmiyet'in boyasıyla boyanmak, bizzat emirlerine uyarak yasakladığı şeylerden sakınmakla mümkündür Ayrıca bunları başkalarına da yaptırmalıdır

• Sözün hulâsası, amelde çalışıp tehir etmemelidir Belki çalışmak lazımdır Çünkü zaman, kılıç gibidir Onu, taat ve ibadetle harca yı kesmezsen o seni kesip harca yacaktır

• Ey kardeş! Allah'a giden yol mâlumdur Kapısı açıktır Öyle ise çalışmak lazımdır

• Nefsin razı olduğu şeylerle meşgul olmak, cehenem ateşinin yoludur Muhalefetiyle uğraşmak, cennet yoludur

Gerçek tasavvuf, Hz. Muhammed'in [sallallahu aleyhi ve sellem] sünneti üzere hareket etmekten ibarettir

Tarih
Serisi

mostar

"Bütün Fransa'yı da ver-
seniz, cübbemin üzerine
cevhir de dökseniz,
tebaanız olmam. Siz misa-
firinizi hapsettiniz. Bunun
utancı yapışacaktır yakamı-
za."

Emîr Abdülkadir el-Cezâirî

"Çocuklarınıza sütle birlikte
Kur'an'dan öğütler verin.
Boyları büyürken, kalpleri
ve bakış açıları da büyü-
sün."

Ömer el-Muhtâr

"Torunlarınıza bırakacağı-
nız en büyük miras tevhid
için savaşmak ve Allah
kelâmını yayma yolunda
can vermeyi öğretmek ola-
caktır. Torunlarımız cihad
günlerinde kuyruk değil
baş olmalıdır."

Kafkas Kartalı Şeyh Şâmil

POZİTİF
KUTUP HAYAT

ISBN 978-605-159-221-3

9 786051 592213

MÜCAHİD
MÜRŞİDLER

DAVUT BAYRAKLI